

Riikka Kaljunen

AKATEEMISEN KRIITIKON PROFILI

Katsaus Mervi Kantokorven kriitikkokuvaan.

Pro gradu -tutkielma

Itä-Suomen yliopisto

Kirjallisuus

Huhtikuu 2013

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Humanistinen osasto	
Tekijät – Author Riikka Kaljunen			
Työn nimi – Title Akateemisen kriitikon profiili. Katsaus Mervi Kantokorven kriitikkokuvaan.			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Kirjallisuus	Pro gradu -tutkielma	☒	23.4.2013
	Sivuainetutkielma	☐	
	Kandidaatin tutkielma	☐	
	Aineopintojen tutkielma	☐	
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Kirjallisuuskritiikki koskettaa kirjallisuusinstituutiossa montaa osapuolta: kirjailijaa, kustantajaa, lehden toimitusta ja yleisöä. Samalla se kilpailee muiden journalististen julkaisujen kanssa, mikä johtaa myös kirjallisuuskritiikin pyrkimykseen olla journalistisempaa. Kirjallisuuskritiikkiin vaikuttavat alustan kovat vaatimukset ja teosten kasvavat viitemäärät. Tutkielman valokeilassa on entinen kirjallisuudentutkija, lehtori ja professori, kriitikko Mervi Kantokorpi.</p> <p>Tutkielman tavoitteena on kuvata freelancerina, mutta päätoimisesti kirjallisuuskriitikkona toimivan Mervi Kantokorven kriitikon profiilia. Tarkoituksena on selvittää, kuinka Kantokorpi toimii kirjallisuuskritiikin kirjoittajana, teosten analysoijana ja arvottajana. Lisäksi tutkielman tarkoituksena on valottaa, kuinka Kantokorpi sitoo teoksia kirjallisuuden ja yhteiskunnan viitekehukseen, ja samalla saada selville hänen kirjallisuus- ja kriittikkäsäilytyksensä sekä hyvän kirjallisuuden kriteereihin. Tutkielmassa hyödynnetään aineistotriangulaatiota analysoimalla sekä haastattelu- että tekstiaineistoa. Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, jonka analysointi perustui määriteltyihin teemoihin ja tutkimuskohteisiin. Tekstiaineisto koostui kirjallisuuskritiikeistä, jotka ovat julkaistu 2000-luvulla <i>Helsingin Sanomissa</i>, <i>Books from Finland</i>:ssa ja 1980-luvulla <i>Parnassossa</i>, sekä 2000-luvulla julkaistuja näkökulma-artikkeleita <i>Books from Finland</i>:ssa ja <i>Nordisk Tidskrift</i>:ssä. Tekstiaineiston analyysissä on käytetty soveltaen Veikko Pietilän sisällön analyysin sisältöluokkia jaotteleamalla tekstiaineiston kirjallisuuskritiikit arvotukseltaan positiivisiin, negatiivisiin, neutraaleihin ja ristiriitaisiin.</p> <p>Tutkielma nojautuu vastaanoton- ja kriitintutkimukseen. Tutkielmassa käytetään tulkinnan, arvottamisen ja lukemisen käsitteitä sekä pohditaan hyvän kirjallisuuden kriteereitä. Tutkielmassa hyödynnetään Tellervo Krogeruksen tutkimusta Anna-Mari Tallgrenin kriitikon profiilista ja Päivi Lappalaisen tutkimusta Lauri Viljasen kriitikon toiminnasta.</p> <p>Tutkielma osoittaa, että Kantokorpi on kirjallisuuden asialla ja haluaa työskennellä kirjallisuuden eteen tekijänä. Tekstiaineiston kautta tarkasteltuna Kantokorpi on positiivinen kriitikko, mutta osoittaa myös teoksen heikkoudet. Kirjallisuuskritiikin tehtävänä Kantokorpi näkee teoksen esittelemisen kirjallisuutena, sen tulkitsemisen ja arvottamisen. Hän tiedostaa harrastavansa kirjallisuuspolitiikkaa myös kaksoisroolinsa kautta jakaessaan rahoitusta, mutta myös jalkautumalla nimenomaan lukijoidensa ja teosten yleisön pariin. Kriitikin tutkimukseen tutkielma tuo tuoreutta jo tutkimuskohteensa kautta. Mervi Kantokorpi toimii edelleen aktiivisena kriitikin kentällä toisin kuin esimerkiksi Tallgren tai Viljanen tutkimushetkellä. Kirjallisuuskritiikki elää murroksen aikaa, ja se tarjoaisi kirjallisuudentutkimukselle mielekkäitä mahdollisuuksia.</p>			
<p>Avainsanat – Keywords kirjallisuuskritiikki, kriitikko, tulkinta, arvottaminen</p>			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohteen esittely	1
1.2. Tutkimustehtävän määrittely	4
1.3. Aiempi tutkimus	8
1.4. Tutkielman eteneminen	11
2. TAUSTALÄHTÖKOHTIA	12
2.1. Aineistosta	12
2.2. Reseptio ja kritiikki	15
2.3. Kirjallisuuskäsitys	20
2.4. Kirjallisuuden arvostelu	22
2.4.1. Kriitikko	23
2.4.2. Kirjallisuusarvostelu	24
3. KANTOKORVEN AJATUKSIA HAASTATTELUN PERUSTEELLA	27
3.1. Haastattelun luonteesta	27
3.2. ”Kirja on lahja Suomessa.”	30
3.3. ”Annetaan toiset silmät tekstile.”	34
4. TEOSTEN JA KIRJAILIJOIDEN KÄSITTELY KIRJALLISUUSARVOSTELUISSA	39
4.1. Kirjallisuuskritiikin lähtökohdat	39
4.2. Esittelystä tulkintaan	42
4.3. Kirjallisuus yhteyteen asettaminen	46
4.4. Teokset osana ympäröivää kulttuuria ja yhteiskuntaa	48
5. TEOSTEN ARVOTTAMINEN JA HYVÄN KIRJALLISUUDEN TUNNUSMERKIT	54
5.1. Arvottamisen osuus	54
5.2. ”Kriitikon on ylitettävä oma tykkääminen.”	56
5.3. Arvottamisen kriteerit ja hyvän kirjallisuuden tunnusmerkit	61
6. ”VALTION LUKIJA”	66
6.1. Täsmennys Kantokorven kriitikkoprofiiliin	66
6.2. Kirjallisuuspolitiikkaa?	71
7. LOPUKSI	76
LÄHTEET	82
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohteen esittely

Taiteilijat ovat olennainen osa sosiaalista kulttuurin määrittely- ja legitimointikenttää. Taiteen rahoittajat, agentit ja kauppiat ovat myös välttämättömiä, koska he voivat taloudellisen ja symbolisen pääominsa turvin tukea taiteilijaa. Nykyään yhden merkittävän kentän osan muodostavat arvostelijat, ”portinvartijat”, jotka toimivat kriittisenä suodattimena taideteoksille, tuotteille. Nämä portinvartijat esittelevät, arvostelevat taidetta tai tekevät kulttuurisia ohjelmia medioihin taiteesta työskennellessään tiedotusvälineiden palveluksessa. (Jokinen 1988: 7–9.)

Kriitikot kuuluvat kirjallisuustraditioon ja kirjallisuudentutkimuksen kenttään. Yleensä kirjallisuudentutkimuksen tutkimuskohteeksi valikoituvat teokset. Kirjallisuudentutkimuksen tutkimuskohteena teoksia voidaan tulkita eri näkökulmista tai niiden vastaanotosta käsin, jolloin käytetään apuna teoksesta julkaistuja arvosteluja, mutta sen ei katsota olevan kriitintutkimusta. Kirjallisuudentutkimuksessa on syvä traditio myös kirjailijoiden ja heidän tuotantonsa tutkimiseen. Harvemmin tutkimuskohteeksi valikoituvat kriitikot. Kriitikoiden työtä käytetään apuna ja sekundaarisena aineistona monessakin tutkimuksessa, mutta päärooliin heillä on ollut harvoin asiaa. Kirjallisuusinstituutioon nähdään kuitenkin kuuluvan vuorovaikutteinen kolmi-kantaisuus, jonka muodostavat kirjailija, teos ja lukija/yleisö (mm. Eskola 1972: 11–12 > Hugh H. Duncan 1961). Näin ollen kirjallisuusinstituution lukijoiden tutkimukseen kriitikkojen tutkiminen tuo uutta näkökulmaa ja huomion kaikkiin vuorovaikutuksen osapuoliin.

Päiväkriitikki, jota julkaistaan lehtien kulttuuriosastoilla, on kaikkien lehden lukijoiden saatavilla. Kriitikot tekevät julkisesti sitä työtä, jota jokainen teoksen lukija tekee. Lukiessaan he pitävät yllä keskustelua kulttuurista ja kirjallisuudesta. Arvosteltavat teokset joko annetaan kriitikoille arvosteltaviksi tai kriitikot saavat esittää toiveita teosten nimikeluettelosta arvostelunsa kohteeksi. Matti Mäkelän (2011) mukaan noin 70 prosenttia arvosteltavista teoksista kriitikko pääsee itse valitsemaan. Kirjallisuusarvosteluja lukevat puolestaan tekevät kritiikeistä johtopäätöksiä niin arvosteltavista teoksista kuin arvostelijoistakin. Arvostelijat asettavat myös itsensä arvostelun kohteeksi jokaisella kritiikillään. Heitä arvostelee jokainen heidän lukijansa, joihin varmasti kuuluu myös teoksen luoja, kirjailija. Kirjailijat varsinkin muodostavat kuvan kriitikoistaan, ja jo nimen perusteella kirjailijoille muodostuu odotusarvo arvostelun sisällöstä

(Mäkelä 2011). Suomessakin on useita runoja omistettu arvostelijalle. Parhaimmillaan hyvä kriitikko kuitenkin palvelee kirjailijan ja kirjallisuuden asiaa, eivätkä ole Tsehovin sanoin ”paarmoja, jotka häiritsevät kyntöhevosta”. (Varpio 1979: 5; Tuominen 2010: 28.)

Suomessa 1980-luvulla esiintyi kritiikintutkimusta jonkin verran ja nyt 2000-luvulla, jolloin kritiikki tuntuu olevan taas yleisessä keskustelussa, on aiheellista tutkia kritiikkiä. Tällä hetkellä osa kriitikoista pelkää kritiikin kentän muuttuvan kevyemmäksi ja populaarisemmaksi ”Mä diggasin siitä”-tyyliseksi ja papukaijamerkkejä jakavalle -linjalle sekä häviävän printti-mediasta. Maila-Katariina Tuominen toteaa artikkelissaan *Kritiikkiä vai journalismia?* (2010: 26), että vasta 2000-luvulla kritiikkikeskustelu on mediamaailman kautta tullut osaksi kulttuurijournalismista käytävää keskustelua. Tuomisen mainitseman mediamaailman kautta ruudulta lukeminen on lisääntynyt huomattavasti verrattaessa 1990-lukuun. Lähes jokaisella päivälehdellä on internetsivustonsa ja moni julkaisee verkkolehteä. Kirjoja ladataan omalle kannettavalle päätteelle ja kirjallista aineistoa arkistoidaan sähköisesti. Suomen arvostelijain liitto ry on muun muassa julkaissut kokoelmateoksen *Kritiikin kasvot* vuonna 2010 ”60-vuotisen taipaaleen kunniaksi”, jossa pohditaan kritiikin nykyhetkeä ja tulevaisuutta. Julkaisussa on useammastakin artikkelista luettavissa nyt pinnalla oleva keskustelu: onko kritiikki tullut tiensä päähän? (Jokinen 2010: 4.) On siis syytä osallistua keskusteluun tutkimuksen kentälläkin. Jokisen julkaisussa käsitellään kirjallisuuden lisäksi muitakin kritiikin kentän alueita, kuten arkkitehtuuri, elokuva, kuvataide, musiikki ja teatteri, jotka rajaavat tutkielmani käsittelyn ulkopuolelle.

Minun tutkimuskohteenani ovat kirjallisuudentutkija ja kriitikko Mervi Kantokorven julkaisemat kirjallisuuskritiikit ja hänen kriitikontyönsä. Mervi Kantokorpi on keski-ikäinen, Etelä-Suomessa asuva, taiteilijaperheestä lähtöisin oleva kirjallisuuskriitikko. Hän on nykyään ”vapaa jalalla” kulkeva kriitikko, joka on toiminut Helsingin yliopiston lehtorina, tutkijana ja professorina vuoteen 2003 saakka. Kantokorpi toimii myös kirjastoapurahavaltakunnan varapuheenjohtajana. Hän on toimittanut teoksia, joita yliopistoissa käytetään opetusmateriaalina, muun muassa *Runousopin perusteet* (1990) ja *Kuin avointa kirjaa* (1995). Kantokorpi aloitti kriitikon uransa vuonna 2000, jolloin oli vielä virkasuhteessa Helsingin yliopistossa. *Helsingin Sanomat* (HS), *Books from Finland* (BfF) ja *Nordisk Tidskrift* (NT) julkaisevat hänen arvosteluaan ja artikkeleitaan. Arvostelun kohteena ovat lyriikka ja proosakirjallisuus. Näkökulma-

artikkelit ja erilaiset kirjallisuutta koskevat kirjoitelmat/esseet kuuluvat myös hänen arkeensa. Muun muassa *Books from Finland* ja *Nordisk Tidskrift* ovat julkaisseet Kantokorven näkökulma-artikkeleita. Hän on niitä kriitikoita, jotka ovat ajautuneet kriitikoksi. Hänen arvostelujaan on julkaistu jo hänen opiskeluaikanaan *Parnassossa* 1980-luvulla ja 2000-luvulla häntä pyydettiin arvostelemaan *Helsingin Sanomiin* Rosa Liksomien teos *Perhe* (2000), koska hän oli jo aikaisemmin Liksomia arvostellut. (Kantokorpi/HS.) Sillä tiellään hän on ja tällä hetkellä niitä harvoja kriitikkoja, jotka saavat elantonsa ainoastaan kriitikkona toimimisesta. Usein arvosteleminen on sivutienesti tai sitten se työ, jota haluttaisiin tehdä täyspäiväisesti, mutta lisäänsioiden toivossa on valittu muukin professio itselle (Jokinen 1988: 29–30).

Helsingin Sanomien internetsivuilla olevan esittelynsä mukaan Kantokorpi on ”esilukija, joka välittää arviossaan lehden lukijoille teosta, sen ympäristöä ja merkitystä”. Kantokorpi pyrkii antamaan ”kirjalle aina hidasta laatuaikaa, eli hän lukee sen vanhalla sohvalla makuuasennossa, mieluiten aamupäivällä”. Hän myös yrittää lukea koko teoksen yhdellä kertaa tavoittaakseen sen idean. (Kantokorpi/HS.)

En valinnut Mervi Kantokorpea tutkimuskohteekseni sattumalta. *Helsingin Sanomat* on Suomen suurin sanomalehti julkaisualueeltaan ja arvostettu koko maassa. Näin ollen on perusteltua uskoa, että *Helsingin Sanomien* valitsemilla arvostelijoilla on korkea status kulttuurin kentällä. Kantokorven tausta on kirjallisuudentutkimuksessa, joten hän ei ole vain lukija, joka kirjoittaa hyvin ja on aktiivinen kulttuurin harrastaja vaan myös kirjallisuuden asiantuntija. Hän ei myöskään ole kirjailija, joka työnsä ohella arvostelee muuta kirjallisuutta. Päinvastoin, hän nimenomaan haluaa pysyä etäisenä, ulkopuolisena, jottei olisi liian läheinen arvostelemisskohteidensa kanssa (Kantokorpi 2011a: 6). Jokinen (1988: 14) toteaa, että kulttuuria harrastavat usein naiset, mutta siitä kirjoittavat miehet, jotka ovat enemmistössä kirjallisuuskritiikin saralla. Onkin mielenkiintoista, että Mervi Kantokorpi on päässyt arvostettuun asemaan kirjallisuudentutkijana ja naisena. Tämä omalta osaltaan haastaa Jokisen edellä mainittua toteamusta. Toisin kuin Tellervo Krogeruksen (1988: 16) lähtökohta hänen tutkiessaan Anna-Maria Tallgrenia, minun lähtökohtanani ei ole Kantokorven sukupuoli vaan pääsääntöisesti häivyttän sen tutkimuksessani. Vaikka Kantokorpi tosiaan on nainen, on hänen kriitikontyössään vallitsevana ominaisuutena enemmän muu tausta kuin naiseus, ja häntä voisikin kutsua akateemi-

seksi kriitikoksi. Kirjallisuudentutkimuksen kentällä tutkimukseni sijoittuu kritiikin tutkimukseen ottaen valokeilaan johtavan päivälehdessä, *Helsingin Sanomien*, arvostetun kriitikon.

1.2. Tutkimustehtävän määrittely

Mervi Kantokorpi on arvostelija/kriitikko. Hänen työtehtävänä on lukea kriittisesti ja arvostella kaunokirjallisuutta. Nimike arvostelija jo kertoo, mitä kriitikoilta odotetaan – arviota lukemastaan teoksesta. Harmillisesti kriittinen lukeminen ja arvosteleminen nähdään toisinaan negatiivisesti, mahdollisuutena lytätä teos. Ajatellaan, että kriittinen lukeminen on tapa, jolla saadaan virheet esille. Tämä käsitys voi juontaa juurensa muun muassa Merja Hurrin (1993) esittelemästä kritiikki-sanasta alkuperästä:

Kritiikki – jonka kreikkalainen kantasana *kritikos* merkitsee alun perin ”tuomaria” – on eurooppalaisiin kieliin juutuessaan merkinnyt alkujaan lähinnä ”virheiden etsintää” tai löytämistä. 1600-luvulta lähtien sana sai, paitsi yleisen kriittisyyteen liittyvän, myös kulttuuriin, makuun ja sivistykseen liittyvän erikoistuneen merkityksen. Myös taiteiden arviointiin yhdistettynä kritiikki yhä säilytti kielteisen, ”virheiden etsintään” liittyvän sävyn, jota ei Williamsin mukaan vähennä eron tekeminen varsinaisen kritiikin (criticism) ja esittelyn tai arvion (review) välillä (Williams 1976, 74–76). (Hurri 1993: 28 Kursivointi alkuperäinen.)

Mutta kriittistä lukemista harrastaa itse asiassa jokainen niin sanottu tavallinen lukija ja tutkija. Graham Hough:n (1971: 14) mukaan kritiikki on luontaista luku- ja kirjoitustaitoisen ihmisen toimintaa. Se on älykkään lukemisen jatkoa. Kuten Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila toteaa *Argumentti ja kritiikki* -teoksen (1998) johdannossa ”Kriittisyys on olennainen osa ajattelukykyä.” Hän ei kuitenkaan tarkoita kriittisyydellä negatiivista suhtautumista, kuten yleensä ajatellaan, vaan kriittinen ajattelu on hänen mukaansa ”ideoita ja toimintaa *arvioivaa* toimintaa”. (Kakkuri-Knuuttila 1998: 16.) Antti Eskola huomauttaa artikkelissaan *Mitä on kriittinen asenne?* (1980: 61) myös, ettei aitoa kriittisyyttä tule sekoittaa ilmaisun muotoon: sen iskevyyteen, häijyyteen, ilkeyteen. Hänen mukaansa ”paras kriitikko ei suinkaan välttämättä ole hävyttömyksiä huuteleva katupoika”. Hän tuo esille oman kantansa kritiikkiin, jonka mukaan kritiikki edellyttää tiedon lisäksi teoreettisen analyysin välineitä, joilla pääsee ”ilmiöpinnan taakse, asioiden olemukseen” (em. 64). Tutkijatkin arvottavat työssään valitessaan tutkimuskohdetta ja näkökulmaansa. Samalla tavalla tutkimuksen ulkopuolelle jätetään tutkimuskohteiksi

kelpavaa ainesta, kuten kirjoitettujen / julkaistujen kirjallisuuskritiikkien ulkopuolelle jää julkaistuja teoksia.

Arvostelijat yhdistävät työssään sekä tietoa hakevan että esteettisen lukemisen. Rosenblattin (1978: 23–25) mukaan tekstiä voi lukea tietoa hakien, jolloin teoksesta etsitään jotain tavoitteellisesti, tai esteettisesti, joka johtaa tulkitsevaan lukukokemukseen. Vaikka kriitikontyö on usein negatiivisesti sävytynyttä tai heidän työstään ajatellaan kriittisesti, oikeastaan he jos ketkä antavat jokaiselle teokselle mahdollisuuden. Heidän on luettava teos ja kirjoitettava siitä. Me muut elämykselliset teoksen lukijat luemme kirjoja itsemme vuoksi, emmekä useinkaan kirjoita niistä. On helpompaa sijoittaa kirja hyllyyn tai palauttaa kirjastoon, jos pettyy teokseen jo alkumetreillä, ja todeta joko haaskanneen aikaa tai rahaa. Kriitikot eivät voi alkupettymyksenään jälkeen laittaa kirjaa hyllyyn ja unohtaa sitä vaan heidän on annettava sille mahdollisuus kehittyä ja loistaa. Kriitikontyö on myös vastuullista, koska he aloittavat teoksesta keskustelun ja johtavat sitä. Se, vaikuttaako arvostelijan arvio teoksen lukijakuntaan, on muiden lukijoiden käsissä. Kriitikot esittävät teoksesta ainutlaatuisen tulkinnan ja arvion, jotka ovat jokaisen teoksen myöhemmin lukevan kyseenalaistettavissa.

Tarkoitukseni on luoda kuva Mervi Kantokorvesta nimenomaan kriitikkona. Hänen toimintaansa kriitikkona kuuluu kirjallisuusarvostelujen teosten arvottaminen. Olen tutkinut kandidaatin tutkielmassani Mervi Kantokorven tapaa ilmaista itseään kirjallisuuskriitikkona. Tutkin Kantokorven tapaa kirjoittaa teoksista ja arvostella niitä *Helsingin Sanomissa* 2000-luvun alussa julkaistuista kirjallisuusarvosteluista. Nyt jatkan tutkimustani laajentamalla aineistoa ja hiukan näkökulmaa uudelleen sovitellen. Perusteellista kriitikonkuvaa, kuten Tellervo Krogerus (1988) ja Riitta Ojanperä (2010) ovat tutkimuksissaan luoneet, en saa muodostettua Kantokorvesta, eikä se ole tavoitteenakaan. Jätän hänen persoonallisuutensa ja yksityiselämänsä tutkimukseni ulkopuolelle keskittyen hänen työminäänsä. Laajaan kriitikonkuvaan en pääse tutkimusaineistoni puitteissa, koska olen rajannut tekstiaineiston ainoastaan kirjallisuusarvosteluihin. Tutkimukseni kannalta hänen yksityiselämällään ja elämänsähistoriallaan ei ole merkitystä, vaikka ne muokkaavatkin hänen tulkintaperustaansa. Hänen akateemisella urallaan on enemmän merkitystä, koska se näkyy hänen kriitikontyössään muun muassa hänen ilmaisusaan. Tutkimukseni keskittyy pääpiirteittäin siihen, onnistuuko Kantokorpi ilmaisemaan itse-

ään tekstiensä läpi. Tutkimuksen tavoitteena on keskittyä, kuinka Kantokorpi käsittelee teoksia kriitikkona. Teoksien käsittelyyn kuuluu kirjallisuuskritiikeissä esiintyvät analyysit ja tulkin-
nat sekä teosten arvottaminen. Teen katsauksen Kantokorven kirjallisuus- ja kritiikkikäsit-
tykseen sekä niiden kautta hänen määrittelemiinsä hyvän kirjallisuuden kriteereihin.

Kirja-arvosteluja tulen tarkastelemaan kokonaisuuksina. Kiinnitän huomiota kirja-arvostelun
perusrakenteisiin: kuvaukseen, analyysiin ja tulkintaan sekä arvottamiseen painottaen jälkim-
mäisintä, mutta myös sitä, kuinka Kantokorpi kriitikkona sijoittaa arvostelemansa teokset ylei-
sesti käytävään keskusteluun kirjallisuudessa ja yhteiskunnassa. Tulen sanomaan myös osani
hänen tavastaan ilmaista itseään kriitikkona ja testaamaan hänen väitteensä ”tavallisille luki-
joille” eikä kollegoilleen kirjoittamisesta (Kantokorpi 2011a). Sivuan myös muita Kantokor-
ven tehtäviä kirjallisuuden instituutiossa ja tuon esille hänen ajatuksiaan kritiikin tulevaisuu-
desta. Kuten Juhani Niemi (1991a: 94) toteaa, kustannusportaan esiseulana toimivat erilaiset
palkintolautakunnat, joista osaan Mervi Kantokorpikin kuuluu. Niemen (1991a) mukaan vies-
tintäkenttä on ollut muutoksen keskellä jo jonkin aikaa. Kirjalla on ollut kilpailijanaan sano-
malehdet, teatteri- ja panoraamaesitykset, elokuva, äänilevy, radio, televisio, video ja nykyisin
hypermedia. (Niemi 1991a: 105.)

Tutkimuksessa hyödynnän primääriaineistona tekstiaineistoa ja sekundaariaineistona haastat-
teluaineistoa. Tekstiaineistoni laajuus on kokonaisuudessaan 139 kirja-arvostelua, joka Matti
Mäkelän mukaan riittää muodostamaan kuvan kriitikosta. Mäkelä toi esille luennollaan *Kirjai-
lijana ja kriitikkona* (2011), että kriitikolta on luettava 100 kritiikkiä, jotta voi kunnolla muo-
dostaa kuvan kriitikosta kirjoittajana. Tekstiaineiston ydin muodostuu vuosina 2000–2010
Helsingin Sanomissa julkaistuista kirjallisuuskritiikeistä, joita tukevat *Parnassossa* vuosina
1985–1989 ja *Nordisk Tidskriftissä* vuosina 2000–2010 julkaistut kirjallisuuskritiikit. Teksti-
aineistoa on laajennettu *Books from Finlandissa* ja *Nordisk Tidskriftissä* julkaistuilla kirjalli-
suuskatsauksilla eli näkökulma-artikkeleilla suomalaisesta kirjallisuudesta. Nämä tuovat sy-
vyyttä Kantokorven kriitikkokuvaan ja ennen kaikkea hänen kirjallisuus- ja kritiikkikäsit-
tyksensä selvittämiseen. En sisällyttänyt aineistooni Suomessa julkaistuja näkökulma-artikkeleita,
koska uskon ulkomailla julkaistujen artikkeleitten kautta pääseväni paremmin markkinoin-
tiulottuvuuden kautta Kantokorven ajatuksiin suomalaisen kirjallisuuden edistämisestä. Koska

oletuksena on Kantokorven halu edistää suomalaisen kirjallisuuden tilaa ulkomailla, palvelevat näkökulma-artikkelit myös analyysia Kantokorven määrittelemistä hyvän kirjallisuuden kriteereistä ja kirjallisuuden tämän hetkisestä tilasta kulttuurin kentällä.

Nykyään on kirjallisuuden kentässä yleistynyt niin sanottu brändäys (branding). Kirjailijoita, ja miksei kriitikoitakin, brändätään ja lokeroidaan. Kantokorpi toi esille haastattelussaan syksyllä 2011, että *Helsingin Sanomat* ovat kehottaneet kriitikoitaan profiloitumaan, mutta hän ei näe siihen tarvetta. Tämä tuo tutkimustehtävääni ristiriitaisuutta siinä mielessä, että pyrin selvittämään Kantokorven kriitikkoprofiilin, vaikka hän itse nimenomaan pyrkii olemaan profiloitumatta (Kantokorpi 2011a: 5). Tehtäväni on siis tässä tutkielmassa muodostaa kriitikosta, joka ei halua profiloitua, profiili hänen tekstiensä ja itseilmaisunsa kautta.

Tutkimukseni toinen painopiste on Mervi Kantokorven haastattelun (2011a) analyysissa. Apuaineistona käytän Kantokorven (2011b), Matti Mäkelän (2011) ja Joensuun kirjallisuustapahuman 2011 puhujien luentoja, joita olen ollut kuuntelemassa. Nämä toimivat toisaalta avustavana ja toisaalta myös vertaavana aineistona. Haastattelun ja oman tekstianalyysini tulosten yhdistämisessä hyödynnän vertailevaa tutkimusmetodia muodostaessani kuvaa Mervi Kantokorven työminästä hänen omissa ajatuksissaan ja kirjallisen ilmaisunsa kautta. Arvostelijoiden tehtävänä on arvioida kirjallisuuden laatua, joten minä pyrin selvittämään Kantokorven kirjallisuuskäsitystä ja ennen kaikkea hänen mielipidettään hyvästä kirjallisuudesta, jota kannattaisi julkaista ja markkinoida yleisölle. Tässä hyödynnän muun muassa Tellervo Krogeruksen tapaan listausta Kantokorven kirjallisuusarvosteluissa esiintyvistä kirjailijaviittauksista (ks. liite 3). Krogeruksen (1988) tutkimuksessa kirjailijamaininnoilla on suurempi rooli kuin minun tutkielmassani, koska Krogeruksen tutkimus etenee pitkälti Tallgrenin mainitsemien kirjailijoiden ja esikuvien kautta. Tämän tutkielman tavoitteena taas on pitkälti kuvata Kantokorven ajatuksia ilman taustavaikuttajia.

Kriitikontyöhön kuuluu lukeminen, jota on kuvattu monessakin eri lähteessä. Lukeminen on aktiivista toimintaa. Lukuprosessiin lukija tuo oman elämänsä ja edelliset kokemuksensa kirjallisuudesta. Lukukokemus on virtuaalinen ulottuvuus, jossa vuorovaikutuksessa ovat lukijan mielikuvitus ja teksti. (Iser 1974: 276, 279.) Anna Makkonen (1997: 18) kuvaa

tekstin ja lukijan vuorovaikutussuhdetta toteamalla, kuinka lukija itse asiassa herättää teoksen eloon. Lukemisella on olemassa eri ulottuvuuksia ja funktioita, joista Päivi Lappalainen (1993: 23–24) mainitsee väitöskirjassaan. Niin Lappalaisella kuin minullakin Kantokorpea tutkiessani lukemisella on useampi funktio. Lukukokemus esiintyy tutkimuskohteen työskentelyssä, mutta myös tutkijan metodina. Muodostan analyysini Kantokorven tavasta raportoida lukemistaan lukemalla hänen kirjallisuusarvosteluja, joissa hän kuvaa, analysoi ja tulkitsee sekä arvottaa teoksia. Niin Kantokorpi kuin minäkin pyrin Iserin (1974: 283) mukaan lukijana yhdenmukaiseen kokonaisuuteen.

1.3. Aiempi tutkimus

Tutkimukseni teoriataustaan kuuluu reseptiotutkimuksen käsitteitä, kritiikintutkimuksen metodologiaa ja tekstintutkimuksen ominaisuuksia. Pääsääntöisesti tutkimustani koskettavaa tutkimusta on kritiikintutkimus. Suomessa kritiikintutkimusta on harrastettu eniten 1980-luvulla, jolloin myös Suomen Akatemia rahoitti suomalaista kirjallisuuskritiikkiä koskevaa tutkimusta, ja suurin osa suomalaisista teorialähteistäni onkin tuolta ajalta. Kritiikintutkimuksessa on otettava huomioon muita tutkimusaloja. Kritiikintutkimus pohjaa vastaanotontutkimukseen. Vastaanotontutkimuksessa aineistona usein on kirjallisuuskritiikkejä, joita käytetään muodostaessa kuvaa tietyn kirjailijan saamasta vastaanotosta. Leeni Tiirikari (1997: 317) nostaa esille omassa tutkimuksessaan, että arvostelut ovat ”luotettavin ja yksityiskohtaisin lähdeaineisto” selvittäessä lukijoiden asenteita, arvoja ja normeja. Koska kriitikon työnkuvaan kuuluu kirjallisuuden harrastaminen ja kirjallisten teoksien arvon selvittäminen, heidän työhönsä vaikuttaa väistämättä heidän kirjallisuuskäsityksensä. Mervi Kantokorpea ei ole kriitikkona tutkittu aikaisemmin, mutta kritiikin kentältä löytyy aiempaa tutkimusta kriitikoista.

Vastaanotontutkimuksia on useitakin, mutta mainittakoon tässä muutama. Pekka Tarkan pioneeritutkimus *Paavo Rintalan saarna ja seurakunta* (1966) Paavo Rintalan vastaanotosta Pohjoismaissa on merkittävä suomalaisen kirjallisuuskritiikin kannalta. Tarkka käsitteli Rintalan tuotannon vastaanottoa kulttuurisena kirjasotana. Tämä tutkimus on toiminut pohjana toiselle kirja-/kulttuurisotia käsittelevälle tutkimukselle. Ilkka Arminen tutkimuksessaan *Juhannus-*

tansseista jumalan teatteriin (1989) käsittelee julkisuutta käsitteenä ja kulttuurisotia Hannu Salaman Juhannustansseista sekä teatteriesityksestä 'Jumalan teatteri' julkisuuden osa-alueena. Arminen (1989: 7, 27–59) on tutkimuksessaan hyödyntänyt Jürgen Habermasin teoksessaan *Julkisuuden rakennemuutos* (Strukturwandel der Öffentlichkeit) esittelemäänsä ideologiaa.

Katarina Eskola on hyvin tunnettu nimi suomalaisessa vastaanotontutkimuksessa. Tutkimuksessaan *Ei kirjaa ilman lukijaa* (1972) hän tutki neljän teoksen vastaanottoa, niiden lukijarakennetta ja eri kirjallisuuslajien vastaanottoa joukkotiedotusvälineissä. Hänen tutkimuksensa koostui niin yksityisestä kuin julkisestakin vastaanotosta. Leeni Tiirikari puolestaan tutki teoksessaan *Taistelevat lukumallit* (1997) Minna Canthin teosten vastaanottoa. Tiirikari käytti aineistonaan Canthin teoksia käsittelevää kirjoittelua, joihin sisältyi kirjallisuusarvosteluja. Hän loi eri lukumalleja, joita varten hän selvitti arvosteluista kriitikon asettamia tehtäviä kaunokirjalliselle teokselle (em. 27). Käännöskirjallisuutta on tutkinut Pirjo Vaitinen (1988), joka tutki suomesta ruotsiksi käännetyn kaunokirjallisuuden vastaanottoa Ruotsissa 1930-luvulla.

Kritiikintutkimuksen piirissä on tutkittu myös kirjallisuuskritiikkien julkaisufoorumeja. Näin ovat tehneet Leena Juntunen tutkimuksessaan *Suomen lehdistön kirjallisuusaineiston kehitys vuosina 1800–1980* (1982) ja Merja Hurri tutkimuksessaan *Kulttuuriosasto* (1993). Juntusen (1982) tutkimuksessa on pääasiallisena tutkimuskohteena ollut kirjallisuusaineiston muutos suomalaisessa lehdistössä ja näin ollen myös lehdissä esiintyvät arvostelut. Merja Hurri puolestaan tutki tutkimuksessaan *Kulttuuriosasto* (1993) viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimitusta niiden kulttuuritoimittajien työn kautta.

1980-luvun loppupuolella Suomen Akatemia rahoitti tutkimusprojektia Kulttuurin markkinat ja merkitykset. Tämän projektin piirissä Kimmo Jokinen tutki Suomen kirjallisuuden kenttää *Helsingin Sanomien* kriitikoiden ”Nämä kirjat käyvät kaupaksi...mutta älkää ostako näitä -listojen” avulla vuosilta 1969–1985. Kyseessä on nimenomaan kriitikoiden kokoamat suosituslistat. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, mitä suomalainen lukijayleisö lukee. Tutkimuksen tulokset koottiin teokseen *Ostajat, lukijat, arvioijat, tukijat* (1987). Toinen Jokisen tutkimus *Arvostelijat* (1988) tässä projektissa koski kriitikoita. Kyseisessä tutkimuksessa krii-

tikoille, jotka kuuluivat Suomen arvostelijain liittoon, lähetettiin kysely koskien nimenomaan kriitikontyötä ja heidän ajatuksiaan työstään. Pekka Tarkka on julkaissut omia kritiikkejään ja esseitään kahdessa kokoelmateoksessa *Sana sanoista* (1984) ja *Lause lauseesta* (1994) asettaen itsensä saman arvostelun kohteeksi kuin hän itse asettaa arvostelemansa teokset. Teos *Ikäviä kirjailijoita* (1994) sisältää toimittaja Tuula Hökän mukaan läpileikkauksen Eeva-Liisa Mannerin kirjallisuusseustin ja -arvostelijan työhön. Tähän teokseen on valikoitunut Eeva-Liisa Mannerin kirjoituksia vuosilta 1957–1987.

Kriitikoista on tehty biografisia tutkimuksia huomattavasti kirjailijoita vähemmän. Tellervo Krogerus (1988) ja Riitta Ojanperä (2010) ovat ottaneet tehtäväkseen kuvata kriitikonkuvan tutkimuksissaan. He ovat hyödyntäneet tutkimuskohteidensa kirjallista tuotantoa ja kirjeenvaihtoa sekä mahdollista sukutietoa, esimerkiksi Krogerus hyödynsi Tallgrenin kirjoittamia kirjeitä ja päiväkirjoja ja Ojanperä puolestaan hyödynsi Vehmaan kirjoittamia kirjeitä vaimolleen. Ojanperä tutki kuvataidekriitikkoa Einari J. Vehmasta ja Krogerus kirjallisuuskriitikko Anna-Maria Tallgrenia. Heidän tutkimuksissaan kriitikoiden elämästä on hyödynnetty lähes koko heidän elämänkenttensä ja yksityiselämänsä. Ojanperän tutkimus ei varsinaisesti hyödynnä tutkielmaani, koska näen sen enemmän kuuluvan kuvataiteentutkimuksen kenttään. Kun taas Krogeruksen tutkimuksesta on suuri hyöty omalle tutkimukselleni, mutta tutkimustehtäväni ei ole niin laaja-alainen. Krogeruksen tapaan tutkin naiskriitikkoa, vähemmistön edustajaa. Anna-Maria Tallgrenin ura käynnistyi Krogeruksen (1988: 15) mukaan suomalaisen kustannustoiminnan ja kirjallisuuskritiikin ”dynaamisen kasvun aikana”, kun taas Kantokorpi tavallaan toimii kriitikkona kirjallisuuskritiikin yhden murroksen aikana. Suomenruotsalaista kritiikkiä valottaa Roger Holmström väitöskirjassaan *Karakteristik och värderingar* (1988) kuuden arvostelijan kriitikonkuvan kautta. Päivi Lappalainen on tutkinut Lauri Viljasta sekä lisensiaatintutkimuksessaan *Aika, ikuisuus ja ihminen. Lauri Viljasen kriitikontyö vuosina 1922–1949* (1989) että väitöskirjassaan *Lauri Viljasen kirjallisuuskäsityksen ääriviivoja* (1993). Hänen aineistoinaan lisensiaatintutkimuksessa olivat nimenomaan Viljasen kirjallisuusarvostelut ja väitöstutkimuksessaan hän keskittyi Viljasen julkaisemiin esseisiin. Lappalainen on rajannut tutkimuksensa käsittelemään nimenomaan Viljasen työminää, kuten minä rajaan tutkimustani Kantokorvesta. Hyödynnän tutkielmassani Krogeruksen ja Lappalaisen tutkimuksia vertailevana aineistona, jotta saan lisää syvyyttä Kantokorven kriitikon profiiliin,

ja hänen ominaisuuksiinsa kriitikkona. Kriitikon profiilin muodostuksessa rinnastaminen on perusteltua, jotta voidaan yleistää ja tukea Kantokorven toimintaa kriitikkona aiempiin kritiikin käsityksiin. Vastanoton- ja kritiikintutkimus linkittyvät keskenään lukijan roolin kautta, sillä kriitikko on teoksen asiantunteva lukija. Edellä mainitut kirjallisuudentutkimuksen suuntauksat hyödyntävät kirjallisuuskritiikkejä ja arvostelijoiden kirjoittamia tekstejä.

1.4. Tutkielman eteneminen

Ensimmäisessä luvussa olen esitellyt tutkimukseni lähtökohtia ja aineistoani alustavasti. Olen selvittänyt tutkimustehtävääni ja kritiikin kentällä tapahtunutta aiempaa tutkimusta. Toinen luku on pääasiallisesti teoreettinen ja esittelen siinä myös tutkimusaineistoani yksityiskohtaisemmin. Toisessa luvussa on kerättyä tutkimustani koskevaa taustateoriaa ja osa käyttämistäni käsitteistä. Teoreettisia käsitteitä ja teoriapohjaa esittelen ja kuljetan mukaan myös varsinaisissa analyysiluvuissani jo lukijaystävällisyydenkin näkökulmasta. Tämä estää toisen luvun paisumista ja palvelee lukijaa analyysiluvuissa käytettyjen käsitteiden hallinnassa.

Varsinaisia analyysilukuja ovat luvut kolme, neljä ja viisi. Näissä etenen Kantokorven haastattelun analyysistä vertailevaan analyysiin. Valitsin tämän käsittelyjärjestyksen, koska etenen näin itse tutkimuskohteesta Mervi Kantokorvesta ja hänen ajatuksistaan omaan tulkintaani tekstianalyysin avulla, lopuksi vertailen ja kokoan näiden analyysien tuloksia yhteen. Luku kolme koostuu haastatteluaineistoni analyysistäni, jossa esittelen tarkemmin haastattelumetodiani ja keskityn Mervi Kantokorven kirjallisuus- ja kritiikkikäsitteeseen. Luvut neljä ja viisi perustuvat kirjallisen aineistoni analyysiin, jossa suurimmassa roolissa ovat Kantokorven analyysi ja tulkinta sekä teosten liittäminen kulttuuriseen ympäristöönsä sekä niiden arvottaminen. Näissä luvuissa voi olla havaittavissa heijastumia haastatteluanalyysistä, koska haastattelun ajankohtana koko tekstianalyysia ei oltu tehty. Luvussa 6 kokoan haastattelu- ja tekstianalyysiani, vertaillen ja kokonaiskuvaa täydentäen muodostaessani Mervi Kantokorven kriitikonprofiilia. Tässä luvussa tuon esille Kantokorven kaksoisroolia kirjallisuuden kentällä ja pohdin kritiikkiä kirjallisuuspoliittisena ilmiönä. Lopuksi palaan tarkastelemaan tutkimustani kokonaisuudessaan: tutkimusprosessia ja -tuloksia.

2. TAUSTALÄHTÖKOHTIA

2.1. Aineistosta

Haastatteluaineistoni on kerätty teemahaastattelulla, joka käytännössä on vapaata keskustelua sisältävä haastattelu. Haastattelija on etukäteen määritellyt haastattelulle eri teemoja, niin sanottuja otsikoita, joita haastattelun aikana käsitellään. Nämä teemat ohjaavat haastattelun kulua. Haastattelija on yleensä varautunut teemojen lisäksi yksittäisillä, selventävillä ja tarkemmillä kysymyksillä, joita ei välttämättä ole tarpeellista kysyä, mutta mitään strukturoitua haastattelurunkoa teemahaastatteluun ei kuulu. Laadullisessa tutkimuksessa Suomessa teemahaastattelut ovat yleisin tapa kerätä aineistoa, kun taas ulkomaisissa menetelmäoppaissa käytetyin tapa on havainnointi. Haastattelu yleisesti on hyvä keino hankkia tietoa ihmisistä, kysymällä vastaus yleensä tulee nopeammin kuin kiertoteitä tutkimalla. Teemahaastattelun teemojen on tarkoitus olla yhteydessä tutkimusongelmaan, teoriaan ja mahdollisten kysymysten ideoimiseen. (Eskola 2007: 32–33, 38–39.)

Haastattelu toteutettiin syyskuussa 2011 Joensuun Kirjallisuustapahtuman yhteydessä, jonne Mervi Kantokorpi oli kutsuttu luennoimaan. Sain haastatella Kantokorpea lauantaiamuna hänen hotellihuoneessaan. Haastattelu koostuu pääasiallisesti neljästä teemasta: kirjallisuus, kriitikko, julkaisufoorumit ja kirjallisuusarvostelut (ks. liite 1). Tutkimuksessani käytän teemahaastattelua osaltaan muodostaessani kuvaa Kantokorven kriitikon työminästä ja vertailuaineistona omille tulkinnoilleni hänen kirjallisuusarvosteluistaan nousevasta kirjallisuuskäsityksestä ja kirjallisesti näyttäytyvästä kriitikon kuvasta. Haastatteluaineistollani on siis monitahoinen tehtävä sekundaarisena aineistona. Haastatteluaineistoa täydennän minun ja Kantokorven kirjeenvaihdon avulla sekä Joensuun Kirjallisuustapahtumassa 2011 Kantokorven luennolta keräämieni muistiinpanojen pohjalta.

Muuta painamatonta tutkimusaineistoa minulle on kertynyt kuuntelemistani muista luennoista Joensuun Kirjallisuustapahtumassa syksyllä 2011, Matti Mäkelän luennolta *Kirjailijana ja kriitikkona* (Joensuu 9/2011) ja Itä-Suomen yliopiston *Kritiikkipraktikum*-kurssin luennoilta

(syksy 2011), jossa luennoijina esiintyivät Matti Mäkelä ja Risto Turunen, jotka molemmat ovat toimineet kriitikkoina. Tästä aineistosta tukeudun omiin muistiinpanoihini, joita käytän lähinnä haastatteluaineistoni keskusteluttamiseen ja yleistämiseen. Käytän tätä muuta aineistoa myös tukena Kantokorven oman ilmauksen ja teorian lisäksi muodostaessani arvostelujen rakennetta, jota vertaan Kantokorven kirjallisuuskritiikkien rakenteeseen.

Aikaisemmin osa kriitikoista, mm. Koskimies, Viljanen ja Tarkka, ovat julkaisseet omia tekstejään ja arvostelujaan kokoelmana. Pekka Tarkka tuo teoksensa *Sanasta sanaan* (1984: 12) esipuheessa ilmi kirjailija Eila Pennasen mielipiteen, jonka mukaan kriitikoiden pitäisi itsekin asettua kritiikin kohteeksi julkaisemalla tekstejään. Kantokorpi ei ole kokoelmaa kirjoituksistaan julkaissut. Tämä olisi tietenkin hyödyntänyt minua ja tutkimustani suuresti, mutta Kantokorpi (2011a: 13) ei omien sanojensa mukaan halua pidentää nyt jo laajoja viitelistoja.

Tekstiaineistoni koostuu 139 Kantokorven kirjallisuusarvostelusta, 8 näkökulma-artikkelista ja Sofi Oksasen haastattelusta *Nordisk Tidskriftiin*. Suurin osa (128 kpl) kirjallisuuskritiikeistä on julkaistu 2000-luvulla *Helsingin Sanomissa* ja osa *Books from Finlandissa* (5 kpl), joissa käsitellään myös *Helsingin Sanomissa* julkaistujen arvostelujen teoksia. Olen ottanut aineistooni myös 1980-luvulla, Kantokorven opiskeluaikana, *Parnassossa* julkaistuja kirjallisuuskritiikkejä (6 kpl). (ks. liite 2.)

Tutkimuksessani hyödynnän triangulaatiivista tutkimusasetelmaa. Leena Viinamäki on esitellyt artikkelissaan *Triangulaatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet* (2007: 175–176) triangulaation kelpoisuutta yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa tehtäviin opinnäytetöihin. Triangulaatio tarkoittaa alun perin kolmiomittausta ja sen perusideana on tutkia ilmiötä X eri tarkastelunäkökulmista. Näin samaa ilmiötä tutkitaan eri puolilta. Kun sovelletaan triangulaatiivista tutkimusasetelmaa, on perustavoitteena mahdollisimman kokonaisvaltainen tarkastelu tutkittavasta ilmiöstä, kuten minulla Mervi Kantokorven kriitikon työminästä. Triangulaation käyttöön tutkija siis ryhtyy useimmiten, kun hän tuntee, että on vaikea saada kattavaa kuvaa tutkimuskohteesta käyttäen vain yhtä tutkimusmenetelmää. (Eskola & Suoranta 1998/2008: 68.) Triangulaatiivisen tutkimusasetelman klassikkohenkilönä pidetään Norman K. Denziniä (Viinamäki 2007: 177; Eskola & Suoranta 1998/2008: 69). Denzin (1978) erottaa

triangulatiivisesta tutkimuksesta neljä eri tapaa, jotka esitellään sekä Viinamäen (2007) artikkelissa että Eskolan & Suorannan (2008) teoksessa: aineisto-, tutkija-, teoria- ja menetelmät-riangulaation. Aineistotriangulaation hyödyntäminen tutkimuksissa on yleisintä. Tutkimuksissa voi näistä perustyypeistä esiintyä myös yhdisteltyjä kombinaatioita. (Viinamäki 2007: 180–182.) Tutkimuksessani esittäytyy nimenomaan aineistotriangulaatio, joka näyttäytyy tekstiaineiston ja Kantokorven haastattelun hyödyntämisenä. Haastattelu tuo tutkimukseen yksilöta-soa. Toisaalta triangulaatiossa eri aineistona ovat minun ja toisaalta Kantokorven oma tulkinta työstään. Tutkimukseni aineisto vie löyhästi minua metodologiseen triangulaatioon, jossa hyödynnän haastattelun analysointia, lähilukua tekstianalyysissa ja vertailevaan tutkimustradi-tiota näiden yhdistämisessä. Näen tutkijana kuvattujen metodologioiden kuuluvan aineistot-riangulaation luonteeseen varsinkin hyödynnettäessä haastattelu- ja tekstiaineistoa yhdessä.

Teemahaastattelussa ja tekstianalyysissäni korostuu sisältöanalyysin temaattinen lukutapa. Kuten useilla kirjallisuuden tutkijoilla, keskeisenä metodina on lukea tarkkaan ja tehdä muis-tiinpanoja tekstin herättämistä ajatuksista ja reaktioista. Kriitikotkin toimivat näin työssään, koska he tietävät kirjoittavansa lukemastaan (mm. Kantokorpi; Mäkelä 2011). Kirjallisuuskri-tiikkejä analysoidessani sijoitan ne myös sisältöluokkiin. Tätä metodologiaa ovat käyttäneet myös muun muassa Katarina Eskola, Tellervo Krogerus ja Leeni Tiirikari. He ovat käyttäneet suo-raan tai johdettuna Veikko Pietilän (1976: 107) esittelemää sisältöluokkakajakoja myönteiseen, neutraaliin ja kielteiseen suhtautumiseen. Krogeruksella (1988: 23) sisältöluokat ovat Pietilän (1976: 175) esittelemät ehdottoman myönteinen (++), ehdollisen myönteinen (+–), ehdotto-man kielteinen (– –), ehdollisen kielteinen (– +), tasapainotettu (–) ja kantaa ottamaton (0). Minä jaan analyysissäni Kantokorven kirjallisuuskritiikit luonteensa mukaan neljään sisältö-luokkaan: myönteiseen, neutraaliin, kielteiseen ja ristiriitaiseen, joissa luokitusyksikkönä on periaatteessa koko kirjallisuusarvostelu, mutta perusteluna Kantokorven arvottavat virkkeet. Olen päätenyt käyttämiini luokitusperiaatteisiin osaltaan yksinkertaistamalla Pietilän luomaa luokitusta, ja toisaalta aiemman kokemukseni puolesta aineiston johdatuksen kautta. Neljä sisältöluokkaa tuo tarvittavaa tietoa arvottamisen analyysiini.

Ensisijaisessa tekstiaineistossani eli *Helsingin Sanomissa* julkaistuissa 128 kirjallisuusarvoste-lussa esiintyvät kaikki sisältöluokat niin, että puolet kaikista arvosteluista on positiivisia, joista

14 arvostelua tulkitsen teosta nostaviksi kirja-arvosteluiksi, 23 prosenttia kirjallisuusarvosteluista ovat neutraaleja, 21 prosenttia negatiivisia ja vain viisi (5) prosenttia ristiriitaisia. *Parnassossa* ja *Books from Finlandissa* kirjallisuusarvostelut ovat joko positiivisia tai neutraaleja. Osaltaan tähän vaikuttaa varmasti *Parnasson* julkaisuissa kirjoitusaika, kirjoitettu Kantokorven opiskeluaikoina 1980-luvulla, ja *Books from Finlandissa* alustan tarkoituksena onkin enemmän mielestäni suomalaisen kirjallisuuden mainostaminen ja edistäminen kuin kertoa sen heikkouksista. On myös huomioitava, että *Parnasso* ja *Books from Finland* ovat erikoisjulkaisuja, joissa kirjoitetaan alan ihmisille eikä arvostelujen pituutta ei ole rajoitettu samassa määrin kuin *Helsingin Sanomissa*. Lähdeluettelossa on nähtävissä jokaisen kirjallisuusarvostelun sisältöluokka symbolein: positiivinen (+ +) ja negatiivinen (– –) ovat merkinnöiltäänkin yksinkertaisempia, mutta sisältöluokaltaan neutraaleissa (+/- tai -/+) ja ristiriitaisissa (– + tai + –) olen havainnut ja erotellut sävyiltään positiivisemmat ja negatiivisemmat toisistaan korostaen ensin merkityllä symbolilla kirjallisuusarvostelusta jäävää sävyvaikutelmaa. Nämä sivuaavat Pietilän ehdollisia sisältöluokkia, mutta mielestäni pääluku eli neutraali on kokonaisuuden kannalta määrittelevämpi kuin sävy, johon arvostelu kallistuu. Tutkimus on moniulotteinen niin aineistonsa kuin aineiston käsittelyn puolesta. Moniulotteisuus mahdollistaa ilmiön tarkastelun tarvittavalla tarkkuudella.

2.2. Reseptio ja kritiikki

Ulrich Klein on vuonna 1974 määritellyt kirjallisen reseption. Hän tarkoittaa kirjallisella reseptiolla kaunokirjallisen tuotteen tai sen osan vastaanottoa suhteuttamalla tuote laajempiin yhteyksiin, joka ei kuitenkaan ole pakollista. Reseptio voi tapahtua suunnittelemattomasti tai ”reaktiivisesti”, mukautuen tai kriittisesti, naiivisti tai tieteellisesti. Reseptiotutkimuksessa Klein on eritellyt kuusi erilaista suuntausta: tietoteoreettinen, homologisesti kuvaileva tai johdettava, teoreettinen ja empiirinen kirjallisuussosiologinen, psykologinen, kommunikaatioteoreettinen ja joukkoviestintään liittyvä sosiaalitieteellinen suuntaus. (Saarinen 1982: 19–20.) Wolfgang Iser (1978) tuo esille, että vastaanotontutkimuksessa on kyse olemassa olevista lukijoista, joiden reaktioiden pohjalta muodostetaan käsityksiä kirjallisuudesta. Reseptioteorian juuret

ovat tekstissä, ja vastaanotontutkimus nousee lukijoiden historiallisesta arviosta. (Iser 1978: x.)

Vastaanotontutkimus on olennaista kritiikintutkimuksessa, kuten Jauss teoksessaan *Toward an Aesthetic of Reception* (1982) toteaa, kriitikotkin ovat alun perin yksinkertaisesti kirjallisen teoksen lukijoita ennen heidän refleksiivistä suhdettaan kirjallisuuteen. Lukijan ja kirjallisuuden suhteessa on sekä esteettinen että historiallinen merkitys. Esteettinen merkitys tulee lukijan luomasta käsityksestä kirjallisen teoksen esteettisestä arvosta, ja tämä arvio on historiallisesti elävä ja jokaisen lukijakunnan testattavissa ja rikastuttavissa. (Jauss 1982: 19–20.) Hans Robert Jauss ja Wolfgang Iser ovat tunnetuimmat ja viitatuimmat teoreetikot käsiteltäessä lukuprosessia. Lukuprosessi on yksi keskeinen käsite sekä vastaanoton- että kritiikintutkimuksessa. Lähes jokaisessa vastaanoton- ja kritiikintutkimuksessa mainitaan Jaussin ja Iserin näkökulmat lukemisesta. Iser on määritellyt erilaisia lukijoita, joita voidaan vastaanotossa kuvata ja hänen tunnetuin käsitteensä on implisiittinen lukija. Jauss on enemmän käsitellyt nimenomaan lukuprosessia ja siitä muodostuvaa lukijan tulkintaa keskeisenä käsitteenään lukijan odotushorisontti. Iserin mukaan teoksella on sekä reaalin lukija että ideaalinen lukija, joista ideaalinen on oikeastaan kirjailijan luoma ja täysin fiktiivinen. Tarkemmin ottaen kaikki Iserin käsittelemät lukijat ovat fiktiivisiä, paitsi reaalin lukija. Implisiittinen lukija on reaalille lukijalle asetettu rooli, jossa yhdistyy tekstuaalisen rakenteen ja ohjatun toiminnan dynaaminen prosessi. Tekstuaalisen rakenteen kautta teos vaikuttaa lukijaan. Lukuprosessin kautta reaalin lukija muodostaa persoonallisen kokemuksensa teoksesta. Eri lukijoiden esiintymiä Iser kuvaa teoksessaan *The Act of Reading* (1987/1976: 27–29). Iser käsittelee muun muassa teoksessaan *The Implied Reader* (1974) lukuprosessia, jonka kautta lukija muodostaa ymmärryksen ja tulkintansa teoksesta. Lukuprosessissa on huomioitava, että potentiaalinen teksti on aina rikkaampi kuin lukijan realisointi siitä (em. 280), mutta on otettava huomioon myös se, että Jaussin mukaan lukijalla on jatkuvasti ennako-odotuksia teokselle, jota hän nimittää odotushorisontiksi (Paul de Man/Jauss 1982: xii).

Juhani Niemi esittelee teoksessaan *Kirjallisuus instituutiona. Johdatus sosiologiseen kirjallisuudentutkimukseen* (1991a) George Watsonin (1973) näkemyksen, että kritiikin kantamuotona voidaan pitää *säätelävää* arvostelua:

Säätelevä kritiikki suuntautuu mieluummin kirjailijoille kuin lukijoille. Sen ovat kyseenalaistaneet erilaiset kirjalliset ryhmittymät ainakin romantiikasta alkaen. Silti normittava arvostelu näyttää aika ajoin aina palaavan uudestaan. *Teoreettista* kritiikkiä, jonka juuret on löydettävissä Aristoteleen estetiikasta, on harjoitettu harvemmin, yleensä vain uuden kirjallisen suuntauksen taistellessa elintilasta. Moderneinta kritiikin muotoa Watson nimittää *deskriptiiviseksi* ja näkee sen historialliseksi lähtökohdaksi kirjailijoiden tarpeen tulkita teoksiaan. Tämäntyyppisen kritiikin voi määritellä pyrkimykseksi mahdollisimman pitävään arvottamiseen. (Niemi 1991a: 145 > Watson George 1973.)

Kuten kirjallisuudella ja koko kirjallisuusinstituutiollakin, kritiikillä on olemassa tehtävä, jota se palvelee. John M. Ellisin (1974: 55) mukaan kritiikin tehtävä on toisaalta auttaa kirjallisuuden lukijoita arvostamaan kirjallisuutta ja toisaalta lisätä omalta osaltaan kirjallisuuden ymmärtämistä. Tätä vahvistaa Graham Houghin (1971: 101) ajatus, ettei kirjallisuuden arviointia voi harrastaa alueilla, joissa se ei lisäisi kirjallisuuden ymmärtämistä. Näiden ajatusten pohjalta voidaan todeta, että kritiikki väistämättä luo lisää ymmärrystä kirjallisuudesta. Marcia Muelder Eatonin (1983) mukaan kritiikin tehtävä on tuoda esille arviota taiteesta ja arvon sävystä eli onko se hyvää vai huonoa taidetta. Mutta tätä arviointia ei voida tuoda julki ilman valideja argumentteja ja perusteluja (reasons). (Eaton 1983: 37.) Ellisin (1974: 55, 72–73) mukaan kriitikoiden tehtävä puolestaan on selvittää, miksi kyseinen teos on kirjoitettu, ja kelle eli ketkä ovat sen lukijakuntaa. Kritiikin kentällä on olemassa kaksi taistelevaa käsitystä kriitikoiden tehtävästä: toisen käsityksen mukaan kriitikoiden tehtävänä on nimenomaan löytää teokselle sen kirjallinen arvo ja toista käsitystä kannattaville riittää, että kritikko keskittyy teoksen analyysiin ja tulkintaan, ilman arvottamista. Sekä Ellis että Hough puhuvat kritiikistä termillä *criticism*, joka on suomenkielistä termiä ”kritiikki” laajempi. *Literary criticism* kuvaa kirjallisuuden tutkimusta eikä tässä tapauksessa ole kirjallisuuskritiikin eli kirjallisuusarvostelun synonyymi – kirjallisuuskritiikeistä eli kirjallisuusarvosteluista käytetään englanninkielessä termiä *review*. Houghin määritelmä kirjallisuuskritiikistä selventää laajempaa käsitystä helpoiten:

Kritiikillä on määrittelemättömiä rajoja monien muiden tiedon alojen kanssa; se ei ole selvää ja yhtenäistä toimintaa; mutta sitä yhtenäistää sen päämäärä: valaista kirjallisia tuotteita ja vakiinnuttaa mahdollisimman pitkälle kirjallisten kysymysten oikea arviointi. On tehty yrityksiä kritiikin kentän supistamiseksi – on haluttu rajoittaa kritiikki milloin toimittamiseksi ja tekstien vahvistamiseksi (yksi sen vanhemmista perinteellisistä merkityksistä), milloin tulkinnaksi ja arvottamiseksi. Siihen sisältyy kuitenkin tämä kaikki. Siihen sisältyvät myös kirjallisuuden historia ja kirjallisuuden lajien kuvaaminen ja luokittelu. Siihen sisältyvät suuret yleiskysymykset: mitä kirjallisuus on, mikä sen tarkoitus on ja mikä on sen suhde muihin inhimillisiin pyrkimyksiin. - - Tekstikritiikki on valmistelevaa ja palvelevaa: kirjallisuuden historia, laji- l. genreteoria ja kirjallisuuden kokonaisrakenteen tutkimus ovat arvossa keskitasoa; tulkinta ja arvottaminen ovat kriittisen toiminnan huipputasoa. (Hough 1971: 13, 14.)

Termi criticism sisältää ja jopa painottuu enemmän tutkimukseen kuin arvostelutoimintaan (review). Kriitikoihin sisällytetään tutkijat ja ne ”joita nimitetään nimenomaan kriitikoiksi” (Hough 1971: 14).

Suomessa kirjallisuuskritiikistä ja sen tutkimuksesta ovat kirjoittaneet muun muassa Yrjö Varpio, Katarina Eskola ja Markku Huotari. Varpio (1979: 4) kuvailee kritiikin sijoittuvan ”kirjailijan tehtävien ja lukijan työn välimaastoon”. Päiväkritiikki on sidottuna aikaansa, kuten osaltaan tutkimustyökin, mutta sitä on pidetty niin sanotun pinnallisuutensa takia vähäisempänä instituution alana, eikä siksi mahdollisesti ole päässyt niin usein tutkimuskohteeksi. Mutta Varpion mukaan arvostelujen sisällössä kuvastuu sekä kirjallisuudentutkijan analyttinen että lukijan tarvehakuinen kiinnostus kirjallisuuteen. Kirjallisuuskritiikit ovat kuitenkin lähempänä lukijakuntaa ja laajemmin luettavissa kuin kirjallisuudentutkimuksen julkaisut. (Varpio 1979: 4.) Maija Lehtonen on artikkelissaan *Strukturalismi* (1983) määritellyt kritiikkiin sekä akateemisen tutkimuksen että päiväkritiikin. Hän tuo esille artikkelissaan kritiikin erikoisominaisuuksia:

Kritiikki on tietyn teoksen kuvailua, tulkintaa ja arvotusta. Tämä toiminta ei strukturalistisen käsityksen mukaan ole tieteellistä, koska tieteellistä tietoa voi saada vain yleistettävistä ilmiöistä. Kritiikin tehtävä on antaa teokselle merkitys, jollaista siitä voi löytyä monia. Kriitikon tulee pyrkiä selittämään teoksen merkkijärjestelmä kokonaisuutena. Kirjallisuuskritiikki eroaa muista kritiikin lajeista – esim. taide- ja musiikkikritiikistä – siinä, että se käyttää samaa materiaalia, kieltä, kuin sen käsittelemät teokset. Se on siis metakieltä ja siitä voi tulla myös metakirjallisuutta. Kritiikillä on kuitenkin omat sääntönsä, sen on oltava ristiriidatonta ja omissa puitteissaan validia, pätevää. (Lehtonen 1983: 117–118.)

Kritiikintutkimuksessa olennaista on luonnollisesti, kuinka kirjallisuuskritiikkejä lähestytään ja analysoidaan. Hyvin usein tutkimuksissa tutkija on luonut metodinsa ja käsitteensä itse. Pekka Tarkka ja Yrjö Varpio ovat luoneet perustan sisältöanalyysiin, jotka Huotarin mukaan ovat olleet melko käytettyjä. Tarkan mallissa tehdään jakoa esteettiseen ja ajatukselliseen arvioon. Varpion mallissa hyödynnettiin arvostelujen luokittelua, jonka mukaan arvosteluja luokiteltiin teoksesta esiintyneen puhutavan mukaan. Arvosteluissa Varpio oli kiinnostunut siitä, puhuttiinko niissä teoksesta osana individualistista, kirjallisuuskeskeistä vai yhteiskunnallista järjestelmää. Tarkemman kritiikkien sisältöanalyysimallin on tarjonnut ruotsalainen Rolf Yrliid. Hän lähestyy mallissaan arvosteluja aines- ja muotoluokista käsin. Yrliidin malli sisältää 21 tutkittavaa sisältöluokkaa, mikä Huotarin (1979: 8) mukaan sitoo tutkijan hyvin työllistävään kvantitatiiviseen menettelyyn.

Huotari (1979: 56–59) itse kehitti arvostelujen tutkimiseen sisältöanalyysimallin, jossa on yhteensä 18 sisältöluokkaa. Mallissa pääsisältöluokkia ovat syntaktinen, semanttinen ja pragmaattinen. Jokaisessa on yksi määritelmä kuvausta kohti, mutta tulkinta ja arvottaminen jakautuvat useampaan alaluokkaan. Syntaktiset sisältöluokat sisältävät syntaktisen kuvauksen, kirjailijakohtaisen tulkinnan ja syntaktisen tulkinnan kirjallisuuden tradition avulla. Syntaktisessa analyysissä kuuluu kolme erilaista syntaktista arvottamista: teoskohtainen, kirjailijakohtainen ja arvottaminen kirjallisuuden tradition avulla. Semanttista tulkintaa ja arvottamista ovat teoskohtainen, kirjailijakohtainen ja kirjallisuuden tradition avulla tehty tulkinta sekä arvottaminen. Pragmaattisesti tulkintaa ja arvottamista tutkitaan kirjailijakohtaisesti ja yhteiskunnallisesti. Huotarin tarkemmat kuvaukset jokaiselle sisältöluokalle jätän tämän tutkielman ulkopuolelle, koska niiden käsittely ei ole relevanttia tutkielmani kannalta. Olen Huotarin mallia käyttänyt aiemmin suuntaa antavana muun muassa kandidaatin tutkielmassani. Kuvaukset löytyvät Huotarin julkaisusta *Mistä ja miten kriitikot kirjoittavat. Malli kirjallisuuskritiikin sisältöjen analysoimiseksi* (1979: 53–54).

	Kuvaus (x)	Tulkinta (y)	Arvottaminen (z)
Syntaktinen (A)	syntaktinen kuvaus	Kirjailijakohtainen	Teoskohtainen
		Kirjallisuustradition avulla	Kirjallisuustradition avulla
Semanttinen (B)	semanttinen kuvaus	Teoskohtainen	Teoskohtainen
		Kirjallisuustradition avulla	Kirjallisuustradition avulla
Pragmaattinen (C)	pragmaattinen kuvaus	Kirjailijakohtainen	Kirjailijakohtainen
		Yhteiskunnallinen	Yhteiskunnallinen

Taulukko 1: Huotarin sisältöanalyysimalli.

Huotarin (1979: 9–10) sisältöanalyysimallin tehtävät voidaan jakaa neljään (4) tehtävään: Kirjallisuuskritiikin sisällön jäsentäminen systemaattisesta kokonaisuudeksi, muodostaa näin saatavasta sisältörakenteen kuvauksesta analyttinen malli kritiikin sisältöjen kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen erittelyn pohjaksi, hahmottaa kirjallisuuskritiikin sisältörakenne niin, että sen

tutkiminen eri tieteiden näkökulmasta tehty rajausta sisältökokonaisuudesta tiedostetaan ja esittää malli, jonka avulla voidaan sekä yleistäen että yksityiskohtaisesti tarkastella kritiikin sisältöjä mahdollistaen soveltamisen sellaisenaan tai ositettuna. Tässä tutkielmassa hyödynnän Huotarin mallia analyysissäni kuvaamalla Huotarin sisältöluokkien esiintymistä Kantokorven teksteissä. En sovello mallia analyysini pohjana tai metodina vaan nimenomaan sisältöluokkien esiintymisessä.

Yleensä kirjallisuudesta arvostellaan ja sitä arvotetaan sen esteettisen arvon mukaan. Ellis (1974) tuo esille kritiikkiä, joka voidaan kohdistaa arvottamisen todellisuuteen. Ellis myös kritisoi kriitikkoja siitä, että he liian usein määrittelevät teoksen hyväksi kokonaisuuden osan perusteella. Kirjoitetaan kirjan olevan arvokas, koska se on hyvin kirjoitettu, käsittelee tärkeitä teemoja tai siinä on käytetty terävästi kuvausta ja symboliikkaa. Tällöin Ellisin mukaan arvioidaan teoksen hyvän ominaisuuden tai osan ominaisuuksista kannattelevan kirjaa kokonaisuutena. (Ellis 1974: 78–80.) Hough (1971: 174) ottaa kantaa siihen, millainen hyvä kriitikko on. Hänestä hyvä kriitikko kasvattaa koko ajan kirjallista tuntemustaan, kirjallisen tietonsa monipuolisuutta ja sen sisäistä suhdeverkostoa. Tämä aktiivisuus ja harrastuneisuus helpottavat kriitikon arviointeja ja tulkintoja nopeuttaen ja varmistaen niitä, koska ne syntyvät analogisesti aiempien arviointien ja tulkintojen nojalla. Kirjallisuudentutkimus ei tarjoa kritiikin tutkimukselle valmiita metodeja vaan enemmän kyse on keskittävistä näkökulmista. Näin ollen vastaanottoa ja kritiikkiä tutkiva tutkija on vastuussa metodiensa ja periaatteidensa kuvaamisesta ja määrittelystä.

2.3. Kirjallisuuskäsitys

Kirjallisuuskäsitys on ollut yksi keskeisiä tutkimuskohteita kirjallisuudentutkimuksessa. Pirjo Lyytikäinen (1995) on kuvannut kirjallisuuskäsityksen roolia kirjallisuushistoriassa, mutta yleisemmin on tutkittu kirjailijoiden kirjallisuuskäsitystä heidän teostensa tai tuotantojensa kautta. Näin ovat toimineet muun muassa Karl Grønn, Anna Hollsten ja Elina Arminen. Arminen toteaa teoksessaan *Keskeltä melua ja ääntä* (2009: 44) kirjallisuuskäsityksien olevan ”konstruktioita, jotka sisältävät ymmärryksen kirjallisuuden olemassaolon tavasta, tehtävistä,

suhteesta tietoon sekä esteettisistä ja poeettisista periaatteista”. Pirjo Lyytikäinen artikkelissaan *Kirjallisuuskäsitys kirjallisuushistorian käsitteenä Michel Foucault’n arkeologian valossa* (1995: 12) tarkentaa kirjallisuuskäsityksen merkitsevän yleisesti sitä, mitä kirjallisuus pohjimmiltaan on tai mitä sen pitäisi olla. Karl Grunn (1995: 95) ottaa kirjallisuuskäsityksen sisältöön kirjallisuuden ja sen tehtävän lisäksi myös tekijän ja hänen tehtävänsä, miten kirjallisuutta tehdään ja asetetaan joitain erityisvaatimuksia. Elina Armisen (2009: 44) mukaan kirjallisuuskäsityksistä nähdään, ”millaisia esteettisiä ja sisältöä koskevia” ominaisuuksia teokselta – hyvältä teokselta – vaaditaan, ja kirjallisuuden paikantumisesta kulttuurissa ja diskurssien maailmassa. Päivi Lappalainen tuo Armisen määritelmään lisää sisältöä väitöskirjassaan *Elämä ja teokset. Lauri Viljasen kirjallisuuskäsityksen ääriviivoja* (1993: 12): kirjallisuuskäsitys ilmaisee teksteistä löydettäviä ”näkömyksiä kirjallisuuden arvosta, luonteesta ja merkityksestä sekä kirjallisuuden suhteesta muuhun kulttuuriin”. Lappalainen on tutkimuksessaan ollut kiinnostunut niistä lähtökohdista ja perusteista, jonka pohjalta Viljanen muodosti kirjallisuuden merkityksen. Hän toteaa tutkivansa tästä syystä Viljasen kritiikkien sijasta esseitä pääaineistonaan. Lappalainen toteaa, ettei ole kiinnostunut Viljasen tavasta arvottaa kirjallisuutta, koska se hänelle tarkoittaisi kirjailijoiden esiin nostamista ja lajien suosimista. (Lappalainen 1993: 12.) Kirjallisuuskäsitykset näyttäytyvät Lyytikäisen (1995: 12) mukaan kirjallisuushistorian keskeisinä tutkimuskohteina, koska ne jäsentävät tekstejä ja liittävät tai erottelevat tekstejä toisistaan historiallisiksi ryhmittymiksi. Anna Hollsten kirjoittaa kirjallisuuskäsitysten historiallisesta riippuvuussuhteesta teoksessaan *Ei kattoa, ei seiniä. Näkökulmia Bo Carpelan kirjallisuuskäsitykseen* (2004: 13), toteamalla kirjallisuuskäsitysten olevan sidoksissa aikaansa ja painottuvan aikakautensa mukaisesti.

Tutkielmaani yleisen kirjallisuuskäsityksen raamien lisäksi tarkentava kirjallisuuskäsityksen määritelmä löytyy Armisen tekemän jaottelun yhdestä osasta. Arminen (2009: 55) erottelee kirjallisuuskäsityksistä ”*ontologisia, epistemologisia, poeettisia ja funktionaalisia ulottuvuuksia*”. Tästä erottelusta juuri poeettinen ulottuvuus on sopivin tähän tutkielmaan. Esittelen sen Armisen sanoin:

Kirjallisuuskäsityksen poeettisella ulottuvuudella viitataan näkömyksiin siitä, mitä tekstuaalisia ominaisuuksia hyvältä kaunokirjalliselta teokselta edellytetään. Tällaisia ovat esimerkiksi näkömykset teoksen osien ja kokonaisuuksien suhteista sekä teemojen, rakenteen ja kielen suhteista. (Arminen 2009: 50.)

Kantokorven kirjallisuuskäsitystä muodostettaessa nojaan hänen haastattelussa kertomiinsa käsityksiin kirjallisuudesta ja hänen teksteissään artikuloituihin kirjallisuuskäsityksiin. Kirjallisuuskäsitys on sidoksissa kirjallisuuden arvottamisperusteisiin kuvatessaan teoksen ominaisuuksia ja tehtävää. Mielestäni arvottaessaan kriitikko nostaa esille nimenomaan lähtökohtiaan ja näkemyksensä pohjaa kirjallisuuden merkityksestä. Kirjallisuuskäsitys on yksi kriitikon työtä ohjaavista periaatteista. Arvosteluissa kriitikon kirjallisuuskäsitys heijastuu lukijalle kriitikon arviona teoksen onnistumisesta kirjallisuuden tehtävän lunastamisessa. Lisäksi Kantokorven omilla mielipiteillä on painoarvoa kirjallisuuskäsityksen luomisessa.

2.4. Kirjallisuuden arvostelu

Huotarin (1979: 11) mukaan kirjallisuuskritiikki on viestintää ja avuksi voidaan ottaa semiootinen teoria, jota hän on sisältöanalyysimallissaan hyödyntänyt. Kirjallisuuskritiikkiä Huotari kuvailee kaunokirjallisuuden ja siihen liittyvien ilmiöiden kuvailemiseksi, tulkitsemiseksi ja arvottamiseksi. Katarina Eskola (1972: 16–17) puolestaan katsoo kritiikin olevan välittävä tekijä tuotanto- ja vastaanotto-prosessissa, jossa sen tehtävä on sijoittaa teos johonkin arvojärjestelmään. Nykyaikaisen kuvauksen kritiikistä tuo Maila-Katriina Tuominen (2010: 27) korostaen, että kritiikillä on edelleen tehtävä ”arvottavana, analysoivana ja uusia asioita esittelevänä tekstinä”. Hänen mukaansa parhaimmillaan kritiikki on ”asiantuntevaa journalistista tekstiä, joka hurmaa ja viettelee lukijansa laadullaan ja osaamisellaan”.

Kritiikin taustalla on kirjallisuus, josta se keskustelelee ja jota se omalla toiminnallaan jatkaa tekstinä. Kirjallisuuden arvostelun taustalla on kirjallisuuden lukeminen, ja kuten Juhani Nieminen (1991a: 134) toteaa ”peruskysymykseen ”miksi ihmiset lukevat kirjallisuutta” on yhtä vaikeata antaa vastauksia kuin kysymykseen siitä, miksi joku kirjoittaa”. Lukukokemuksesta opetetaan koulussa keskustelemaan, ja kirjallisuudesta keskustellaan niin yleisesti mediassa kuin omassa ystäväpiirissäkin. Yleensä keskustelun ei tarvitse edetä pitkälle, kun joku esittää muille kysymyksen teoksen arvosta. Kriitikot pyrkivät suunnannäyttäjinä aloittamaan, mahdollisesti laajentamaan keskustelua kirjallisuudesta ja varmasti löytämään syitä, miksi teokseen tulisi tarttua tai onko se tarttumisen/lukemisen arvoinen.

2.4.1. Kriitikko

Vaikka olen johdannossa todennut, että Graham Hough:n mukaan kritiikki on jokaisen luku- ja kirjoitustaitoisen ihmisen toimintaa (ma.), kuka tahansa ei voi toimia kriitikkona. Kriitikot ovat usein toimittajia, kulttuuritoimittajia tai freelancereita. He voivat olla julkaisualustan, yleisimmin päivälehdessä, palkkalistoilla tai sitten juttupalkkioiden varassa. Kimmo Jokisen (1988: 18–19) tutkimuksen mukaan suurin osa arvostelijoista on satunnaisesti arvostelevia tai päätoimen ohella kriitikkona toimivia ja vain noin 20 prosenttia Jokisen kyselyyn vastanneista toimivat päätoimisesti freelancerina tai kulttuuritoimittajana. Useimmiten ”osa-aikaisten” kriitikoiden päätyö löytyy myös kulttuurin alalta: kirjailija, opettaja, tutkija tai opiskelija, yleisimpiä vastauksia mainitakseni. Kun Jokisen tutkimuksen perusteella muodostetaan kriitikon stereotypia, kriitikko on yleisimmin Etelä-Suomessa asuva kirjallisuutta arvosteleva keskiikäinen mies, ammattinimikkeeltään kulttuuritoimittaja. Hänellä on alempi tai ylempi korkeakoulututkinto, ja hän työskentelee alueellisessa tai valtakunnallisessa sanomalehdessä. Kriitikko on päätenyt arvostelutyöhönsä kiinnostuksestaan kulttuuriin ja taiteeseen sekä nauttii työstään, vaikka se onkin huonosti palkattua. (Jokinen 1988.)

Juhani Niemi (1991a: 145) näkee kirjallisuuskritiikin kirjallisuuden suodattamisen prosessissa näkyvimpänä filterinä, ja hänen mielestään kriitikoilla on ensisijainen oikeus teoksen julkisen merkityksen muodostamiseen. Kriitikot kiinnittävät huomion arvostelukohteen sisältöön, rakenteeseen, muotoon ja kokonaisuuteen sekä kokonaisuuden ja osien suhteeseen. (mm. Jokinen 1988). Kriitikot vaikuttavat taiteen saamaan julkisuuteen sekä määrittelevät ja arvioivat taidetta kirjoittaen ja tekemällä ohjelmia siitä. Marcia Muelder Eaton (1983: 34) korostaa historioitsijoiden ja kriitikoiden yleisöään tukevaa toimintaa: he auttavat yleisöä huomioimaan taiteen yksityiskohtia ja kontekstualisoimaan taideteosta sen ulkopuoliseen ympäristöön ja historiaan. Joseph Margolis (1980: 107) on samoilla jalanjäljillä todetessaan kriitikoiden olevan opettajia, joiden tehtävänä on vaikuttaa, kohdistaa yleisön huomiota, oikaista ja muistuttaa. Jokisen tutkimuksessa (1988: 68) kriitikoilta itseltään kysyttäessä heidän tehtävänä on sijoittaa uusi teos historiaan, kuvata sen hyviä ja huonoja puolia, osoittaa yhteyksiä ja houkuttella uusia lukijoita teoksen ääreen. Kriitikot suuntaavat arvostelun yleisölleen toimien ”op-

paana ja puhemiehenä”. Mervi Kantokorpi (2011a: 5) on muotoillut kriitikoiden olevan kirjallisuuden ”esilukijoita”.

1980-luvulla Jokisen (1988: 69) kyselyyn vastanneiden kriitikoiden mielestä heidän tehtävänä on kasvattaa yleisöstäkin kriitikoita ja kasvattaa heitä kriittisyyteen ja omien arvioiden tekemiseen, mutta Antti Selkokari tuo artikkelissaan *Voiko kriittisyyttä opettaa?* (2010: 8) esille huolen, että kriitikistä on kriittisyys katoamassa. 1980-luvun näkökulman mukaan kriittisyyttä ei pitäisi uhata katoaminen, vaan sen taidon pitäisi olla myös muiden kuin kriitikoiden hallussa. Nykyisin julkaistujen teosten viitelistat, joista arvosteltavat teokset valitaan, ovat massiivisia. Kirjallisuuskriitikko Pekka Tarkan mukaan kriitikon tehtävä onkin nimenomaan ”nostaa julkaisujen valtavasta massasta esille tavalla tai toisella merkittävät teokset” (Toijonen 2010: 84).

Juhani Niemi on teoksessaan *Kirjojen takaa* (1991b: 53–57) luonut kriitikon huoneentaulun kuin ohjeeksi kriitikkona toimiville. Hänen mukaansa kriitikon huoneentaulussa on viisi (5) kohtaa, jonka mukaan kriitikon on kirjoitettava. Huoneentaulun kohdat Niemeä mukaillen: 1. ”Teos on tehty meille kaikille ja kriitikon on kirjoitettava kaikkien valtuuttamana”, koska teokset ovat tehty kulutustuotteiksi. 2. ”Älä julkaise sellaista, mitä et kirjailijalta suvaitsisi tai kollegoilta viitsisi lukea”, näin ollen kriitikon laatukontrolli lähtee hänestä itsestään. 3. ”Kirjoita niin kauan ja niin monesti, että uskot löytäneesi kirjan ytimen, vaikka sillä aikaa muuttamat sunnuntaisivut olisivat ehtineet mennä kiinni”, koska kriitikoiden ammattietiikassa keskeinen elementti on Niemen mukaan itsekritiikki. 4. ”Ole objektiivinen taistelevalla tavalla ja ole subjektiivinen hienostuneesti, ettei subjektiivisuuttasi huomaa.” 5. ”Anna kirjan puhua puolestaan, ole vain väline ja viesti”, koska Niemen mukaan kriitikontyö on tehty eettisimmin yksin dialogissa teoksen kanssa.

2.4.2. Kirjallisuusarvostelu

Kirjallisuuskritiikki ja kirjallisuusarvostelut ovat metakirjallisuutta: ne käsittelevät kirjallisuutta ja puhuvat kirjallisuudesta. Kirjallisuuskritiikeille on myös olemassa määritelmänsä, ja Päi-

vi Lappalainen on esitellyt julkaisussaan *Kritiikki – essee – kirjallisuudentutkimus: terminologista rajakäyntiä* (1983) kolme käsitystapaa kirjallisuuskritiikille. Minun tutkielmaani riittävät näistä kolmesta määritelmästä Yrjö Varpion ja Pekka Tarkan määritelmät: ”Varpio määrittelee kirjallisuuskritiikin eli arvostelun kaunokirjallisuuden, joskus muunkin kirjallisuuden, kriittiseksi tarkasteluksi ja arvioinniksi lehdistössä tai sähköisissä joukkoviestimissä.” Tarkka esittelee vielä tarkemman määritelmän kirjallisuuskritiikille eli arvostelulle. Tutkimuksessaan Paavo Rintalan *Sissiluutnantin* (1963) vastaanotosta hän laski arvosteluksi kaikki ne esittävät ja arvioivat kirjoitukset, joissa teoksen tekijä ja nimi, kustantaja sekä vuosiluku tai sivumäärä oli ilmoitettu”. (Lappalainen 1983: 122–123.) Huotarin (1979: 11) mukaan arvostelut voivat myös olla kokooma-arvosteluja (”nippuarvostelu”), joissa käsitellään samassa artikkelissa useita eri teoksia tai sarja-arvosteluja, jolloin saman julkaisun useammassa numeroissa julkaistaan yhdestä tai useammasta teoksesta arvostelu yhtenäisenä juttusarjana.

Minun tutkielmani kirjallisuuskritiikit eli kirja-arvostelut sopivat Pekka Tarkan määritelmään ja käsittelevät pääasiallisesti kerrallaan vain yhtä teosta eli ovat yksittäisarvosteluja. Kaikissa tekstiaineistoni kirjallisuuskritiikeissä on mainittu niiden kirjoittaja, teoksen nimi ja kirjailija sekä teoksen sivumäärä ja myyntihinta. Arvostelut on julkaistu joko erikoislehdessä (*Parnasso* ja *Books from Finland*) tai 7-päiväisessä sanomalehdessä (*Helsingin Sanomat*). Kuten Huotari (1979: 11) kiteyttää: kirjallisuuservostelut ovat ”julkista lukemista”. Kirjallisuuskritiikkejä käsitellessäni en analysoi otsikoita, kuvatekstejä enkä ingressejä, koska muun muassa Matti Mäkelä ja Mervi Kantokorpi molemmat ovat tuoneet esille, etteivät he pääätä em. tekstisisällöistä. He otsikoivat oman tekstinsä, mutta aina sitä ei hyväksytä sellaisenaan. Ingressit yleisesti ovat poiminta kirjallisuuservostelun tekstistä, mutta päätäntävalta on lehden toimituksella, joten se ei ole kriitikon valinta, mitä tekstistä poimitaan esille. (Kantokorpi, Mäkelä 2011.) Kirjallisuuservostelut sisältävät teoksen kuvauksen, tulkinnan ja arvottamisen. Lappalainen (1993: 238) mainitsee pohtiessaan Viljasen kritiikkien muuttumista siirryttäessä esseekokoelmiin, että kirjallisuuskritiikkien yksi, mahdollisesti jopa tärkein, ominaisuus on ajankohtaisuus.

Tutkittaessa kirjallisuuden kritiikkiä ja kriitikkoa on huomioitava vastaanotontutkimuksesta nousevat lukemisen ja lukijan käsitteet. Lukemisen ja lukijuuden kautta nousee kirjallisuuskä-

sitys kirjallisuuden tehtävästä ja hyvän kirjallisuuden ominaisuuksista. Kirjallisuuskäsityksestä puolestaan nousee esteettinen arvo, johon kriitikko kiinnittää huomiota asiantuntijalukijana. Kriiikintutkimuksen avulla päästään yleisesti kritiikin ja kriitikon tehtäviin sekä kirjallisuusarvostelujen merkitykseen. Kirjallisuuden kritiikki on vuorovaikutusta kirjallisuuden ja sen yleisön välillä. Vuorovaikutuksella on olemassa kanavansa, vaatimuksensa ja eri osapuolensa. Tähän vuorovaikutukseen osallistuvat eri vaiheissa kirjailija, kriitikko ja lukija, jotka keskenään linkittää teos. Kirjallisuusarvostelu puolestaan toimii kirjallisena vuorovaikutusvälineenä asiantuntijalukijan ja potentiaalisen lukija välillä. Tässä tutkimuksessa on kriitikon kuvaa muodostettaessa hyödynnetty triangulatiivista tutkimusasetelmaa analyysivaiheessa käyttäen sekä teemahaastattelua että kirjallista aineistoa. Aineiston käsittelyyn on sidottu monipuolista teoriataustaa ja rinnastettu aiempaa kriitikkotutkimusta tutkimuskohteen käsittelyyn.

3. KANTOKORVEN AJATUKSIA HAASTATTELUN PERUSTEELLA

3.1. Haastattelun luonteesta

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, jossa oli koottu neljä pääteemaa: kirjallisuus, kriitikko, julkaisufoorumit ja kirjallisuusarvostelu tekstilajina. Pääteemojen avulla käsitelimme haastattelussa kirjallisuuden tehtävää, kirjallisuuden kentällä tapahtuneita muutoksia ja kirjallisuuden odotusarvoa. Kriitikoista keskustelimme heidän tehtävistään, tavoitteistaan ja kriitikon työkentästä sekä yleisesti kritiikin tehtävästä. Koska kritiikki ja kriitikko eivät toimi irrallaan, oli syytä sisällyttää keskusteluun myös julkaisufoorumit ja niiden vaikutukset, muutokset ja säätely. Kirjallisuusarvostelussa keskityimme sen rakenteeseen, tyyliin ja ominaisuuksiin. Tätä haastatteluteemaa voin hyödyntää muodostaessani Mervi Kantokorven käsityksen arvostelun keskeisistä sisällöistä. Koska Kantokorpi on ollut Helsingin yliopistossa kirjallisuudentutkijana ja jo yli 10 vuotta kirjallisuuskriitikkona, pidin tärkeänä haastattelussa keskustella muutoksista, joita hänen uransa aikana on tapahtunut. Jokaisen teeman yhteydessä keskustelimme mahdollisista muutoksista, jotka muun muassa kriitikontyöhön ovat vaikuttaneet tai tulevat mahdollisesti vaikuttamaan.

Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme ovat kirjoittaneet teoksessaan *Teemahaastattelu* (1988) teemahaastattelun teoriaa ja käytäntöä. Teemahaastattelut ovat puolistrukturoituja tai puolistandardisoituja tilanteita, joissa korostetaan vapaata keskustelua ja haastateltavan kerronnallista, narratiivista, puhetta. Haastattelijalla on kuitenkin ennalta määrittänyt teemat, joista hän haluaa informaatiota haastateltavaltaan. Teemojen on määrä olla niitä keskustelun aiheita, jotka haastattelun aikana tulevat käsitellyksi. Teemat ja siihen liittyvät lisäkysymykset eivät kuitenkaan määrää haastattelun kulkua vaan teemoja ja kysymyksiä voidaan käsitellä vapaasti missä tahansa järjestyksessä. Teemahaastattelun litteroinnissa tai käsittelyssä aineisto yleensä kootaan nimenomaan teemojen mukaan eikä haastateltavien tietojen. (Hirsjärvi & Hurme 1988.) Kantokorvenkin haastattelussa käsiteltävät teemat nivoutuivat yhteen ja toisaalta palattiin aiempiin teemoihin haastattelun kuluessa. Hirsjärvi ja Hurme toteavat teoksessaan (em. 36), että ”[t]eemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että *haastattelun aihepiirit, teema-*

alueet, ovat tiedossa. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys.” Teemahaastattelu vastaa mitä tahansa haastattelua siinä mielessä, että se on *ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa* (em. 25). Jari Eskola puolestaan toteaa artikkelissaan *6–8? (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta* (2007: 33) teemojen vastaavan haastattelun otsikoita, jotka antavat haastattelulle kehykset niin, ettei haastattelijä ohjaa keskustelua vaan teemat. Edelleen Eskola ja Suoranta tuovat esille teoksessa *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (1998/2008), että teemojen järjestys ja käsittelyn laajuus vaihtelevat tutkimuksen sisällä eri haastatteluissa. Kantokorven haastattelun litteointia tehdessäni minua kiinnostivat teemoihin liittyvät sisällöt, ei hänen kielellinen ilmaisunsa. Teemoja käsiteltiin haastattelussa melko vapaasti ja sekaisin, mutta tilanteeseen varmasti vaikutti myös molempien osapuolten tietoisuus käytettävästä ajasta ja haastattelun tarkoituksesta. Käytännössä haastateltavana Kantokorpi pyrki mahdollisesti olemaan niin informatiivinen kuin pystyi, ja vastaukset olivat valmiiksi selkeitä kokonaisuuksia, mikä kertoo myös siitä, että hän ei miettinyt ensimmäistä kertaa omaa työtään ohjaavia käsityksiään.

Teemahaastattelua on käytetty ennenkin kirjallisuudentutkimuksessa apuna. Nimenomaan Merja Hurri (1993) tutkiessaan viiden suomalaisen sanomalehden kulttuuriosastoja haastatteli itse tai hänen avustajansa haastattelivat teemahaastattelun metodein kulttuuritoimittajia ja kriitikkoja. Hurrin tavoitteena oli nimenomaan kerätä historiallista informaatiota kaavan ”mitä on tapahtunut, koska, kenelle ja missä” mukaan. Lisäksi hän pyrki saamaan kuvan haastateltavan ajatusmaailmasta, tavoitteista ja samastumiskohteista; ”siitä, mihin hän on pyrkinyt, miksi ja mitä mieltä on asioista”. Hurri (1993: 19) valottaa tutkimuksessaan haastattelutilanteita, jotka lähestyivät avointa haastattelua, vapaata keskustelua, haastateltavan ja haastattelijan vaihtaessa mielipiteitään tutkimusaiheeseen liittyen.

Tutkimushaastatteluni tavoitteena oli saada kuva Kantokorven kirjallisuus- ja kritiikkikäsityksestä. Kritiikkikäsitykseen liittyy läheisesti toiminta kriitikkona ja näkemykset kirjallisuusarvostelusta tekstilajina. Haastattelu toteutettiin syyskuussa 2011 Kantokorven vieraillessa Joensuussa Kirjallisuustapahtumassa luennoimassa. Olen täydentänyt tarvittaessa hänen näkemyksiään hänen Joensuun Kirjallisuustapahtumassa pitämän luennon perusteella. Haastattelussa

käsiteltyt teemat ja luennolla Kantokorven esittelemät ajatukset limittyvät ja sisältävät toisiinsa nähden toistuvia näkemyksiä kriitikkona toimimisesta.

Haastattelu oli kertatapahtuma, jota en tutkijana kokenut tarvetta uusaa. Kantokorven taustan huomioon ottaen hän vaikutti tilanteeseen valmistautuneelta, eikä ensimmäistä kertaa hahmotanut omia mielipiteitään, mikä toisaalta kertoo myös siitä, että hänen työhönsä vaikuttavat ajatukset, mielipiteet ja arvot ovat hänelle itselleen selkeitä. Se, että pystyn hyödyntämään myös hänen luentojaan, jotka sivuavat kriitikontyötä ja hänen näkemyksiään siitä, vahvisti ajatustani kertahaastattelun riittävydestä. Haastattelussa minä tutkijana en haastatellut ketä tahansa kriitikkoa vaan kriitikkoa, jolla on akateeminen tausta kirjallisuuden lehtorina, tutkijana ja professorina sekä lukuisten tutkielman tekijöiden ohjaajana. Hän siis kykeni samalla samaistumaan minun rooliini ja omalta osaltaan tämä vaikutti tilanteeseen ja sen luonteeseen. Kyseessä on samalla tapaustutkimus, jossa tutkimuksen kohteena on yksi henkilö ja hänen ajatusmaailmansa. Tämä helpotti minun osaltani haastatteluaineiston analyysiani.

Kantokorven haastattelun analyysissä tulkinta on kaikissa vaiheissa omaani, koska toteutin itse teemojen hahmottamisen, haastattelun, litteroinnin ja lopullisen analyysin. Koska tutkimukseni ei ollut kielen tutkimista, minulle riitti litteroida haastattelun sisältöjä, vaikka pyrinkin tekemään litteroinnin mahdollisimman sanasta sanaan. Haastattelua analysoitaessa tehdään analyysia käytännössä useaan kertaan. Ensinnäkin haastattelijä analysoi haastateltavan vastauksia jo haastattelutilanteessa, joka synnyttää keskustelua ja lisää haastattelulla saatavaa aineistoa. Toiseksi haastattelijä litteroi haastattelua ja kuunnellessaan haastattelua hän tulkitsee sen sisältöä. Tässä vaiheessa haastattelijä tulkitsee aineistoaan ja mahdollisesti jopa arvottaa ja jättää litteroinnista osia haastattelun informaatiosta pois epäoleellisena. Kolmanneksi tutkimusta varten analysoidaan haastattelua tekstiaineiston pohjalta, joka joissakin tutkimuksissa voi olla toisen osapuolen kokoamaa.

3.2. ”Kirja on lahja Suomessa.”

Kantokorven kirjallisuuskäsitystä analysoidessa on otettava huomioon se, että hänellä on laaja näkemys kirjallisuuteen ja siihen vaikuttavat väistämättä vuodet akateemisessa ympäristössä. Kuten Arminenkin väitöskirjassaan *Keskeltä melua ja ääntä* (2009: 45) toteaa, ”kirjallisuuskäsitykset muovautuvat suhteessa kirjallisuuden traditioon ja aiempiin käsityksiin”. Kantokorven kirjallisuuskäsitykseen vaikuttaa myös hänen oma tutkijantaustansa. Jos verrataan Kantokorpea Anna-Maria Tallgreniin ja Lauri Viljaseen, heidän urakehityksensä olivat lähes päinvas-taiset. Sekä Tallgren että Viljanen toimivat kriitikkoina pitkään ennen kuin heistä kehittyi kirjallisuudentutkijoita, kun taas Kantokorpi nimenomaan tutki kirjallisuutta pitkään ennen kuin siirtyi arvostelemaan sitä. (ks. Krogerus 1988; Lappalainen 1993.) Kantokorven (2011a: 12) yksi tärkeimpiä ajatuksia kriitikontyöhön liittyen oli siirtyä akateemisesta kulttuurista lähemäs autenttista kirjallisuuden yleisöä.

Hänen kirjallisuuskäsitykseensä vaikuttaa ymmärrys Suomen kirjallisuuden kehitysvaiheista ja kirjallisuuden tehtävistä kautta historian.

Suomi on tyypillinen kansallisvaltio ja meillä kirjallisuuden merkitys on ollu historiallisesti kieleen ja siihen koko yhteiskuntarakenteeseen vahvasti sitoutunu. Että, suomalaiset päivälehdet perusti joukko kirjailijoita, et se on tyypillinen se yhteys. (Kantokorpi 2011a: 1.)

Suomalaisen kirjallisuushistorian vaiheen päivälehtien perustamisesta mainitsee lähes jokainen kirjallisuudentutkija tutkimuksessaan. Suomalainen kirjallisuus ottaa kantaa yhteiskuntaan ja kieleen, muun muassa suomen kielen murteet ovat suomalaisille tärkeä asia, jota kirjallisuudessaakin hyödynnetään. Moni kirjalliseen traditioon päässyt teos on kuvannut yhteiskunnallisesti merkittävää historiaa. Samalla kirjallisuuden sitoutuneisuus yhteiskuntaan edelleen vaikuttaa kirjallisuuden, Kantokorven mielestä erityisesti proosan, odotusarvoon sen ”käsittelyta-voista, tietynlaisista aiheista ja suomalaisuuden tutkiskelusta” (Kantokorpi 2011a: 1). Tähän yhdistyy Suomen kirjallisuudenhistoriassa Kantokorven mukaan edelleen vaikuttava paradoksi:

Suomalaisessa kirjallisuudessa on yks valtava paradoksi, ja se on se, et kun julkaistiin ensimmäinen romaani, niin ehkä samalla julkaistiin yks kiinnostavimpia teoksia, esim Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* on yks semmonen, et se on hämmästyttävä kirja yhä edelleen yhä uusille sukupolville. (Kantokorpi 2011a: 2.)

Suomalaisesta kirjallisuudesta löydetään 1800–1900-luvulta useita teoksia, jotka ovat Kantokorven mukaan alkaneet ”hehkua” vasta myöhemmin, ja toisaalta nämä teokset jaksavat kiinnostaa yhä uusia lukijakuntia. Tässä nähdään samoja piirteitä kuin Lauri Viljasen ajattelussa. Viljanen ja Kantokorpi jakavat käsityksen, että kirjallisuuden arvo ja merkitys on nähtävissä suhteessa oman aikansa kulttuuritilanteeseen. Viljasen ajattelussa alkoi näkyä muutos 1940-luvulta lähtien, kun hän päästessään kirjallisuudentutkijaksi ja professoriksi alkoi nähdä kirjallisuuden myös ”itsenäisenä lainomaisena yksikkönä”, joka alkoi näkyä siinä, että hän laittoi teoksen arvotuksessa esteettisyyden eettisen ulottuvuuden yläpuolelle. (Lappalainen 1993: 130–131.) Suomalaisessa kulttuurissa on ollut nähtävissä historiallisesti kirjallisuuden tehtävänä todellisuuden heijastaminen ja kirjallisuuden opetuksellinen funktio.

Suomessa kirjallisuuden ”heavy userit” ovat keski-ikäiset naiset, ja Kantokorpi epäileekin, onko kirjallisuudella kummempaa merkitystä parikymppisille ihmisille, tai ainakin se ”ohe-nee” koko ajan. Näin ollen kirjallisuuden kentällä Suomessa ollaan kulttuurillisesti epäyhtenäisiä. Mutta Suomessa ollaan romaaniuskaisia ja historiallinen traditio näyttää, että romaani kuuntelee isoja yleisöjä. Romaani on suomalaisen kirjallisuuden kentällä yleisin kirjallisuudenlaji, johon kriitikotkin törmäävät usein. Se, kuinka eri kriitikot suhtautuvat romaaniin välittyy lukijoille heidän arvosteluistaan. Romaani toimii Kantokorven (2011a: 2) mukaan silloin, kun se ei ”raukea vaan pysyy ongelmana ja näyttää erilaisia puolia loputtomiin sekä pysyy kiinnostavana vielä pitkän ajan kuluttuakin”. Tämänkin ajatuksen Kantokorpi jakaa edeltäjänsä Lauri Viljasen kanssa, jonka mukaan teoksen arvo löytyy sen tarttuvasta tuoreesta aitoudesta, joka tekee teoksesta kuolemattoman ja ikuisen (Lappalainen 1993: 184). Anna-Maria Tallgren puolestaan noudatti perinteistä ajattelua, jonka mukaan romaanin on oltava yhtenäinen ja siitä on löydettävä myös yhtenäinen juoni (Krogerus 1988: 83). Krogerus (1988: 83–87) tuo esille, kuinka Tallgren lähti tulkitsemaan teosta tämän genren raamien kautta. Hän siis odotti teokselta genrelle tyypillisiä ominaisuuksia. Tällaiset moniulotteiset teokset pitävät lukijaansa otteessaan ja saavat lukijan palaamaan kirjan pariin jopa vuosikymmenien jälkeen. Syksyisin kirjallisuuden suurin markkinointitapahtuma on ollut jo 1880-luvulta lähtien joulumarkkinat, jolloin myös lehdistö tarttuu julkaisemaan kirjallisuudesta, esimerkiksi arvosteluja ja katsauksia (ks. Juntunen 1982: 72–73). Syksyisin on myös romaanikilpailuja ja mediat tuovat kirjailejoita suuren yleisön tietoisuuteen muun muassa erilaisissa keskusteluohjelmissa.

Kantokorpi ei näe tulevaisuudessakaan fyysisen kirjan katoavan, koska se on ”kätevä, kiva paketoita ja sopivan hintainen” (2011a: 1). Hän näkee kuitenkin muutoksen nimenomaan lukijakunnissa:

Mä oon aika paljon miettiny sitä, että semmonen todella paneutuva, keskittyvä lukeminen, semmonen jonkinlainen syvälukeminen, sehäviää ja ohenee. Ehkä sen takia, että mediakulttuuri kasvattaa hyvin toisenlaiseen, nopeaan, selailevaan, sellaseen hyvin sporadiseen niinku joitakin reittejä menevään lukemiseen, klikkailuun, semmoseen. (Kantokorpi 2011a: 2.)

Yleisesti voidaan todeta nykyisin elämänkin tapahtuvan sykleissä, nopeassa tempossa, joten lukemisen pinnallisuus voi olla opittu toiminto. Kirjan imaisuvoimaa vastaan taistelee muun muassa erilaiset stimuloivat ja nopeita ärsykeitä tarjoavat konsolipelit. Kun katsotaan nykypäivän oppikirjoja, on nähtävissä 2000-luvulla muutos oppikirjojen rakenteellisissa ratkaisuisa. Kuten Kantokorpi ilmaisee, oppikirjat ovat ”leikkaa-liimaa-aukeamia” täynnä Kantokorpi näkee tämän kehityksen yhdeksi aiheuttajaksi nykyisen mediakulttuurin, joka ”opettaa nopeaan, selailevaan, reittejä menevään lukemiseen ja klikkailuun”. (Kantokorpi 2011a: 2.) Tämä väistämättä vaikuttaa myös kirjallisuuden kenttään, kun mietitään, onko tällä tulevaisuuden lukijakunnalla sitkeyttä, paneutumista, kestoa ja kestämistä palata lukemiseen uudelleen ja uudelleen. Kantokorpi (em.) vertaa Rimmisen kommenttia ”proosa kysyy persettä istua” lukijan kestävyteen palata ja kyseenalaistaa tekstiä. Nuorison lukuharrastuksen on yleisesti katsottu vähentyneen, mutta toisaalta nuoriso on osoittanut intohimoista lukuharrastusta tiettyjen kirjailijoiden kohdalla. Kantokorven mainitseman Harry Potter -sarjan suosio on tästä erinomainen esimerkki. Kantokorvesta onkin mielenkiintoista seurata, mihin nuorempi lukijakunta tuon intensiteettinsä suuntaa esimerkiksi keski-ikäisenä. (Kantokorpi 2011a: 2.) Kuten moni muu, niin Anna-Maria Tallgren kuin Lauri Viljanenkin aikoinaan kaipasivat kriitikkoina entien kirjallisuudelta elämyksiä (Krogerus 1988: 26, 37–40; Lappalainen 1993: 137), joten kirjallisuus vaatii myös lukijan heittäytymistä.

Kantokorpi tuo esille kirjallisuuden kokeneet muutokset 2000-luvulla. Hän nostaa esiin, kuinka kirjallisuuden nimikemäärät ovat ”räjähtäneet käsiin” ja materiaali on entistä heterogeenisempää, muun muassa runouden kenttä on hyvin ”poriseva”, missä on modernistiseen traditioon ja kieleen sitoutuneen runokulttuurin rinnalle on noussut linkityksiä kuvataiteen puolelle. Kirjallisuudessa sarjakuva ja runous, joiden piirissä ovat Kantokorven mukaan aktiivisimmat

ihmiset tällä hetkellä, ovat nousemassa suurempaan asemaan. Runokentällä on hyödynnetty mediakulttuuria ja siellä toimitaan paljon verkossa. Nykyään ylläpidetään runoblogeja ja keskustelufoorumeja. Ammattilukijana, joka arvostelee runoutta, Kantokorpi huomauttaa palautetta tulevan eniten nimenomaan runouden piiristä. (Kantokorpi 2011a: 3, 13.) Kantokorpi toteaa myös, kuinka 2000-luvun alussa yliopistolla ei ollut keinoja vastata kirjallisuuden laajenemiseen:

Mikä mua yliopistolla työskentelyssä rasitti kirjallisuuden tutkimuksessa, oli, et sillä oli yhä vähempi ja vähempi yleisöä/lukijoita, ja niitä joita se oikeesti kiinnosti ja keskusteluttaisi. Kuitenkin oli valtava nykykirjallisuus lähdössä liikkeelle 2000-luvun alussa, mikä oli todellinen kasvu 1990- ja 1980-luvuille, ja yliopisto ei osannut yhtään käyttää hyväkseen sitä. Yliopisto on täynnä liian korkeasti koulutettuja tutkijoita, joille ei järjesty töitä, ja sit meillä on kirjallisuus, joka tarvitsis välittäjiä. Mä näin sen tilanteen semmosena, et jonkun pitää nyt vapautuu tästä hommasta ja mennä puhumaan tästä muille. (Kantokorpi 2011a: 12–13.)

Kirjallisuuden kentän toiminta on aktivoitunut ajan kuluessa, eikä Kantokorven mukaan yliopistojen reaktiot ole olleet tarpeeksi tehokkaita. Kirjallisuuden kentällä on siis tapahtunut muutoksia niin lukija- kuin kirjoittajakunnassa. Kriitikon rooli on muuttunut lähestyttävämmäksi, ja kirjoittajat ovat lähteneet antamaan palautetta takaisin päin.

Kirjallisuuden Kantokorpi näkee muuttuvana kenttänä, jonka traditio lepää 1800-luvun sidoksessa. Hän suuntaa odotuksensa mielenkiinnolla tulevaisuuteen ja odottaa tapahtuuko proosassa jokin suurempi käänne. (Kantokorpi 2011a: 2–3.) Kantokorven tavoin Tallgren odotti kriitikkoaikoinaan kirjallisuuden uutta kehitysvaihetta ja piti kehitystä kirjallisuutta ohjaavana voimana (Krogerus 1988: 65, 98). Suomalaiselle kirjallisuudelle tyypillisen historiallisen romaanin menestyksen Kantokorpi näkee heikkenevän lukijakuntien muutoksessa. Nykyisin runouden runsastuminen näkyy myös kirjoittajien rekrytoimisessa runouden kentältä, ja sieltä nousevat kirjoittajat, jotka kuuluvat porukkaan ”jotka ovat osanneet käyttää hiirtä ennen kuin lusikkaa” (Kantokorpi 2011a: 3). Mediakulttuuri ja uudet lukijakunnat uudistavat myös kirjallisuuden kenttää. Kustantajat ovat jo pitkään suhtautuneet kirjailijoihin katsoen, onko näistä brändättäväksi vai ei. Kantokorpi näkee myös medioiden tuottamien mahdollisuuksien kirjallisuuden kasvojen nostamiseen. Finlandia-palkinto, kirjallisuustapahtumat ja kirjamesut ovat saaneet kritiikkiä osakseen, mutta Kantokorven (2011a: 3, 5, 10) mukaan nämä tapahtumat ovat tärkeitä suurelle yleisölle – ”lukijat haluavat tavata oikean kirjailijan”. Siellä kirjallisuudesta keskustellaan ja sitä viedään eteenpäin. Tähän näkemykseen perustuu myös Kantokor-

ven myönteisyys lähteä eri medioihin keskustelemaan kirjallisuudesta ja osallistua erilaisiin kirjallisuustapahtumiin, joissa kirjallisuuden todelliset ja hänen kritiikkiensä lukijat ovat. Hän on muun muassa ollut mukana Yle tv:n lähettämässä JuupasEepos-kirjallisuusvisassa, jossa hän oli toisena joukkueenjohtajana ja jo edesmennyt Jarkko Laine toisena joukkueenjohtajana. Tuolloin Kantokorpi (em. 13) huomasi, että vaikka kyseessä oli ”hassu ohjelma”, niin se herätti keskustelua kirjallisuudesta, ja hänessä ajatuksen ”herranjumala nää on kiinnostuneita kirjallisuudesta”. Kirjallisuus tarvitsee kaikessa nousussaankin välittäjiä ja tähän tarpeeseen pyrkii Kantokorpi omalta osaltaan vastaamaan. Kirjallisuus tarjoaa lukijalleen monia asioita: elämyksiä, näkemyksiä yhteiskuntaan ja historiaan sekä rauhallisia, kuten Kantokorpi (2011a: 2) muotoilee ”hoivaavia ja terapeuttisia” hetkiä. Yhteiskunnan muuttuessa kirjallisuudenkin voi olettaa muuttavan muotoaan.

3.3. ”Annetaan toiset silmät tekstille.”

Jokainen kriitikkona toimiva henkilö on määritelty itselleen kritiikin käsitteenä ja sen merkityksen kirjallisuuden kulttuurissamme. Selvittäessä Kantokorven kritiikkikäsitteistä tarkasteluun kuuluu niin hänen ajatuksensa kritiikistä yleisesti kuin hänen käsityksensä kriitikon tehtävistä ja kirjallisuuskritiikistä tekstilajina. Suomen Arvostelijain liitossa on 400–500 jäsentä, joista kuitenkin Kantokorven (2011a: 4) arvion mukaan vain noin viisi (5) ovat puhtaasti täysipäiväisiä kriitikoita hänen tavoin. Kuten Jokisen (1988: 18–19) tutkimuskin kertoo, moni kriitikoista toimii laajasti kulttuurin kentillä tai on kulttuuritoimittajana päivälehdissä, palkkasuhteessa. Kriitikoiden laaja-alaiset ammattitaustat näkyvät myös muussa kirjallisuudentutkimuksessa, muun muassa Leeni Tiirikari (1997: 76) tutkimuksessaan jakoi arvostelijat kolmeen luokkaan: yliopistokriitikoihin, joilla oli korkein esteettinen koulutus, sanomalehtien ammatti- tai sivutoimisiin toimittajiin, jotka tekivät työtä opettajan tai parin muun työnsä ohella, ja lehtien maaseutukirjeenvaihtajiin, teatterireferenteihin ja ”Yleisöltä”-palstalle kirjoitteleviin. Katarina Eskola (1972: 59) jo huomasi tutkimuksessaan, että ”[r]omaanin arvostelivat muita useammin sanomalehden kulttuuri- tai kirjallisuustoimittajat tai -arvostelijat, kun sen sijaan muiden kirjojen arvostelijat olivat suurimmaksi osaksi avustajia.” Eskola tuo esille sen, että myös lyriikan arvostelussa käytettiin avustajia. Tämä on todellisuutta tänäkin päivänä:

Kun kyseessä on romaani niin ajatellaan, et kaikkihan osaa romaanin lukee. Ja kulttuuritoimittajat pysyy romaanin arvostella, mut kun laitetaan, novellikokoelma, niin vähenee halukkaiden kriitikoiden määrä, koska ajatellaan, et tästä pitää tietää jotain. (Kantokorpi 2011a: 11.)

Romaani nähdään jostain syystä helpoimpana proosan lajina arvostella. Kulttuuritoimittajien työ tuo kritiikkiin pakostakin sävyksensä. Toimittajat ovat kouluttautuneet kirjoittamaan journalismia ja kirjoittavat kritiikkiin erikoistuneisiin kriitikoihin verrattuna niin sanotusti iskevämmin. Kirjallisuuden erityislajien tai vähemmistögenren kohdalla sitten journalismin purevuus horjuu.

Mervi Kantokorpi näkee kirjallisuuden alati kehittyvänä ja muuttuvana ilmiönä, joten hänen mielestään on luonnollista, että myös kritiikki kehittyy ja muuttuu kirjallisuuden tarpeisiin peilaten. Kritiikin syvin olemus Kantokorven (2011a: 9) mukaan on siinä, että ”joku toinen lukee sen (teoksen) ja annetaan toiset silmät sille tekstille”. Kritiikin tehtävänä on olla mukana kirjallisuuskeskustelussa, mikä näkyy esimerkiksi runokritiikissä taidepuheena ja tarkoituksena jatkaa teosta luoden uusia ikkunoita teoksen maailmaan. Kritiikki on näkemys, jossa annetaan ammattimaisen lukemisen tuloksena teokselle arvo (Kantokorpi 2011a: 7, 11). Kritikko on yksi teoksen lukijoista, kuten Wirginia Woolf on todennut (Krogerus 1988: 35).

Kantokorven ajatuksissa näkyy hänen kritiikkikäsitteensä, jossa kritiikki edustaa kirjallisuutta laajasti ja jatkaa teosta. Hän liittää teoksen edustamisen niin kriitikon tehtäviin kuin kriitikon haasteeksi tämän kirjoittaessa kirjallisuusarvostelua, jonka läpi pitäisi olla luettavissa itse teos ja sen tunnelma. Kirjallisuuskritiikin tarkoitus Kantokorven mielestä on tavoittaa teoksen sävyjen kaltaisuus ja osoittaa teoksen kvaliteetit niin, että ne ovat lukijan havaittavissa.

Mun mielestä siinä rakenteessa ja kielessä ja kaikessa, mitä kritiikissä on pitää ottaa huomioon minkälainen kirja se on. Jos teos on hyvin hauska, hyvä romaani, ja kirjoitat siitä kuivan, hymyttömän jutun suorastaan, jos sanat et teos on täynnä (vihaan sitä sanaa) hersyvää huumoria ja nauroit koko ajan, niin kukaan ei usko. Sun pitää silloin varsinkin saada soimaan tällaiset kvaliteetit. (- -) Pitää saada juttuun samaa sävyä, sävyjen kaltaisuutta ja antaa sen tekstin juosta läpi. Näytät millä tavalla hauska, käytä sitä kieltä ja väritä se juttus sillä teoksella jossain määrin. (Kantokorpi 2011a: 9.)

Elämyksellisyyttä ja kritiikin runoutta tavoitteli aikoinaan Tallgrenkin kirjallisuuskritiikessään, ja hänestä kritiikki oli eläytyvä sisältöreferaatti, josta löytyi teoksen keskeinen aines (Krogerus 1988: 37–42, 44).

Kriitikon roolin Kantokorpi näkee kirjallisuuden laajana edustamisena. Leeni Tiirikari esittelee teoksessaan *Taistelevat lukumallit* (1997: 25–26) Jurij Striedterin (1969: LXIX) ajatuksen, jonka mukaan kriitikot ”julkistavat ja luovat normeja sekä määrittelevät teosten aseman esteettisessä arvohierarkiassa ja kirjallisessa traditiossa”. Kriitikot ovat väliinheittäytyjiä, taiteen eteen tekijöitä ja välittäjiä. Tämä mielipide on kautta aikain ollut useammallakin kriitikolla, kuten Anna-Maria Tallgrenilla, Lauri Viljasella ja suurimmalla osalla Jokisen (1988) kyselyyn vastanneilla. Tämä on myös kaikkein yleisin määritelmä kriitikolle kirjallisuuskritiikkiä käsittelevissä tutkimuksissa. Tästä esimerkkeinä ovat muun muassa jo mainitut Eskolan, Hurrin, Krogeruksen, Lappalaisen ja Varpion tutkimukset. Kantokorven (2011) mielestä kriitikon tehtävän voi toteuttaa monella eri tavalla, mutta ammattimaisuuden on säilyttävä, jotta työ on uskottavaa ja luotettavaa. Kriitikon on pystyttävä vastaamaan nykyajan tarjoamiin haasteisiin, mikä edellyttää kehittymistä ja opiskelemista sekä nykykirjallisuuden laajaa tuntemusta, mutta tärkeänä Kantokorpi pitää myös sitä, että kriitikko tuntee kirjan menneisyyden. Kriitikontyö muuttuu ja kriitikon on tunnettava alansa hyvin. Kantokorpi (2011a: 10) tuo esille, että kriitikontyötä auttaa huomattavasti, jos lehdessä on ”kirjallisen kulttuurin tahto” julkaisupäivinä. Jokisen (1988: 27, 29) tutkimuksen mukaan arvostelijana ei toimita varman työsuhteen tai taloudellisen edun perusteella vaan kirjallisuutta edistääkseen. Kantokorvelle on tärkeää jalkautua lukijoidensa pariin ja uskaltaa ottaa vastaan palautetta, jota *Helsingin Sanomien* kriitikkona saa. Katarina Eskola tuo esille teoksessaan *Ei kirjaa ilman lukijaa* (1972: 29), kuinka jo 1960-luvulla kysyttäessä kirjailijoilta kirjallisuuskriitikon tehtävistä, vastaajista 65 prosenttia näki pääasiallisena tehtävänä yleisön informoinnin, ja Jokisen (1988: 66) tutkimukseen vastanneet kriitikot tukevat edelleen sitä, että tärkein kritiikin kirjoittamisen kohde on yleisö. Tämän ajatuksen voin vahvistaa tutkimukseni myötä ainakin kriitikko Kantokorven näkemyksestä.

Kantokorven aikaan *Helsingin Sanomissa* on tapahtunut muutoksia siinä mielessä, että kulttuurisivut on eriytetty omaksi osakseen lehden sisällöstä eikä ole vain kulttuuri-osasto, kuten vielä Merja Hurrin (1993) tutkimuksen aikaan. Toisaalta tämä kehitys on tuonut kritiikille paineita ja kilpailutilanteen lehden sisällä. Kirjallisuuskritiikki kilpailee koko kulttuurin kentän kanssa ja paineet lähentyä yleistä mediapuhetta ja journalismia ovat nähtävissä nykypäivän arvosteluissa.

Toiminnan kenttä tulee ahtaammaks, ja joudut enempi miettimään lehden kehyyksen vaatimuksia, jotka kohdistuu siihen kirjoitukseen, etkä mitä kirjallisuus tarvitsee. Sitä mä tarkotan, kun sanon, et kritiikistä tulee osa mediapuhetta, kun se on niin sidottu siihen paikkaan. (Kantokorpi 2011a: 7.)

Päivälehdet ovat kirjoitusaloistoina haastavimmat, koska niiden uutistarpeen mukaisesti moni muu ajaa arvostelun ohi. Kantokorpi (2011a: 4) tuo esille, että kirjallisuuskritiikki nähdään ”huonona, tylsänä ja ei-kiinnostavana juttutyypinä”. Palstatilan vähentyessä rajoitukset kasvavat, ja Kantokorpi näkeekin, että kritiikki ja kulttuurisivustot tulevat siirtymään ensimmäisenä verkkoon. Hän itse ei näe verkkoon siirtymistä pelottavana tai vastustettavana kehityksenä vaan oppimisen paikkana, jossa tekstirajoitukset poistuvat. (Kantokorpi 2011a: 4.) Samalla Kantokorpi esittää, kuinka erikoisjulkaisujen, kuten *Parnasson* lukijakunta vähenee ja samalla päivälehdistä muun muassa *Helsingin Sanomista* ja *Aamulehdestä* kritiikkien tyypiset kirjoitukset väistyvät muunlaisten kirjallisuuskuttujen, henkilökuvauksien ja teemajuttujen, edestä. Kantokorven mukaan akateemiset kirjallisuudentutkijat yliopistoissa kirjallisuudentutkimuksen kentällä pitävät tätä kehitystä tuhoisana. Kantokorpi kuitenkin näkee myönteisenä tässä ilmiössä sen, että kirjallisuus tulee useamman ihmisen tavoitettavaksi eikä ole ”elitistinen ja korkeakulttuurinen vyöhyke”. (Kantokorpi 2011a: 4.)

Kantokorpi kiteyttää kirjallisuusarvostelun sisällön ja tehtävän teoksen esittelyyn, käsittelyyn, tulkintaan ja arvottamiseen. Kantokorpi tuo esille, että kriitikon tehtävä on luonnollisesti tuoda teoksen haasteet ja vajeet esille arvottaessaan teosta, vaikka tärkeämpää onkin lukijakontaktiin pyrkiminen kuin kirjailijan neuvominen ja ohjeistaminen, jota kriitikoiden usein huomaa tekevän. Kantokorpi myöntää, että hänelle on tyypillistä myös vinkata äidinkielen ja kirjallisuuden opettajille mielenkiintoisia kirjoja nuorten luettavaksi. (Kantokorpi 2011a: 5, 8–9.) Kantokorven kritiikkikäsitys on teoskeskeinen, kuten se Jokisen (1988: 63–66) kuvaamana yleisesti suomalaisessa kulttuurissa on. Kantokorven toiminnassa on nähtävissä samat kolme suosituinta kohdeyleisöä kuin Jokisen (1988: 66) kyselyyn vastanneilla kriitikoilla: yleisö, taiteilija ja opettajat. Kirjallisuudelle on tärkeää, että niin kirjallisuudentutkimusta kuin kirjallisuudesta kertovaa mediapuhetta ja kirjallisuuskritiikkiä julkaistaan, jotta kirjallisuus pääsee ihmismassojen keskustelun aiheeksi ja lähelle lukijoita. Syy, miksi Kantokorpi aikoinaan siirtyi yliopistolta pois päivälehtiin vapaaksi kriitikoksi ja kirjallisuuden kentän toimijaksi kuvaa hyvin mielestäni hänen asennettaan kritiikin tehtävästä. Hänen mukaansa kirjallisuuskritiikki päiväleh-

dissä on suuren yleisön luettavissa ja olettaa voidaan, että jutun lukevat muutkin kuin yliopistossa kourallinen kollegoita. (Kantokorpi 2011a: 12.) Kirjallisuudenkin eteen voi jokainen tehdä eri tavoin töitä.

Kirjallisuuden tehtävänä on tarjota ”lukijaa kutsuvaa lukemista” (Kantokorpi 2011b), jonka markkinointiin kritiikki osallistuu teoksen avaajana. Kantokorpi osoittaa, kuinka kritiikin tarkoituksena on ”hengittää” kirjallisuutta ja luoda linkki kirjallisuuden ja suuren yleisön välille. Kantokorpi kokee kirjallisuuden sekä kritiikin muuttuvina ilmiöinä, joiden on kuljettava rinnakkain onnistuakseen tehtävässään palvella laajoja yleisöjä. Suomessa kirjallisuuden perinteet ovat kertomakirjallisuudessa, mutta nykyään myös runous on nostanut suosiotaan. Kantokorpi on tarkastellut kehityksen eri näkökulmia, ja niiden vaikutuksia sekä kirjallisuuteen että kritiikkiin. Kehitykseen vaikuttavat kirjallisuuden ja kritiikin kentällä tapahtuvat muutokset, mutta luonnollisesti myös muutokset lehdistössä ja lukijakunnissa. Kirjallisuuden kiinnostavuus on edelleen laajaa ja tämä mahdollistaa kritiikin kentällä kriitikoiden toiminnan. Mutta kirjallisuuden ja kritiikin kentän muutokset vaativat myös niiden toimijoilta muutoksessa mukana pysymistä tai heidän on palattava kentältä maitojunalla takaisin.

4. TEOSTEN JA KIRJAILIJOIDEN KÄSITTELY KIRJALLISUUSARVOSTELUISSA

4.1. Kirjallisuuskritiikin lähtökohdat

Jo koulussa lapset ja nuoret opettelevat analysoimaan ja tulkitsemaan kaunokirjallisia tekstejä. Lukuisat tenttikysymykset ja äidinkielen ylioppilaskirjoitusten tehtävät vaativat analysoimaan ja tulkitsemaan tekstiä. Kuvaus, analyysi ja tulkinta ovat käsitteitä, jotka liittyvät kaunokirjalliseen lukukokemukseen. Ne ovat myös kirjallisuuskritiikin ja kaunokirjallisuuden arvostelun lähtökohtia. Kaunokirjallisuuden yksi tehtävä on tarjota lukijalleen kokemuksia ja elämyksiä.

Huotari määrittelee artikkelissaan *Mistä ja miten kriitikot kirjoittavat. Malli kirjallisuuskritiikin sisältöjen analysoimiseksi* (1979: 21), jossa hän esittelee sisältöanalyysimallinsa, kirjallisuuden kuvauksen, tulkinnan ja arvottamisen. Huotarin kuvauksen määritelmä soveltuu hyvin esiteltäväksi tutkielmassani. Huotari määrittelee teoksen kuvauksen ”sen ominaisuuksien ja suhteiden toteamiseksi ’pintatasolla’, sellaisenaan”. Kuvauksessa on kyse faktojen esittämisestä ja teoksen esittelemisestä referoiden. (Huotari 1979: 21.) Näen kuvauksen teoksen esittelyinä, jossa tuodaan ilmi tunnistetietoja teoksesta ja sen tapahtumista. Kuvauksen ja tulkinnan välillä vallitsee kietoutumisen problematiikka: ne esiintyvät kirjallisuuskritiikeissä usein limitäin, kietoutuneena toisiinsa. Kuvausta on selkeästi kirjailijan ja teoksen yleinen esittely ja juonen kuvaus. Tutkijana sijoitan kuvauksen piiriin myös Kantokorven käyttämät suorat sitaattit teoksesta, vaikka niillä on osaltaan myös rooli Kantokorven tulkintojen perusteluina. Sitaitteilla Kantokorpi pyrkii tuomaan myös teoksen kieltä kirjallisuuservosteluunsa ja lukijalle nähtäväksi. Teoksen sijoittaminen kirjallisuuden kenttään ja teeman käsittely ovat taas tietyssä määrin tulkintoja. Arvostelija luo myös eri teosten välille tulkinnallista yhteyttä vertaillen teoksia toisiinsa tai kaanoniin. Kuvausta käsitellen tässä tutkielmassa Kantokorven kirjallisuuskritiikkien osalta näkökulmasta, kuinka hän sijoittaa teokset kirjalliseen ja yhteiskunnalliseen yhteyteen.

Aiemmin mainitsemaani Huotarin tulkinnan määritelmää en hyödynnä omassa tutkimuksessa, koska määritelmä on mielestäni heikko ja jopa kehäpäätelmä, joten määrittelen tulkinnan muita lähteitä apuna käyttäen. Vastaanotontutkimuksessa tuodaan esille lukijan rooli kirjallisen teoksen esteettisen arvon muodostajana. Esteettinen lukeminen johtaa merkityksen luomiseen eli tulkintaan. Tulkinta teoksesta ei synny pelkästään tekstistä ja kirjailijan siihen piilottamista ohjeista vaan myös lukijan odotushorisontista ja reaktioista, joita lukukokemus lukijassa herättää. Näin ovat tulkintaa tuoneet esille muun muassa Iser, Jauss ja Rosenblatt tutkimuksissaan. Rosenblatt (1978: 11) sekä Jauss (1982: 23) painottavat, että lukukokemus herättää lukijassa muistoja, tunteita, asenteita ja odotusarvoja tulevasta. Kriitikoilla teoksen tulkintaan vaikuttaa tutkijoiden kuvaaman lukijoiden menneisyyden ja kontekstin lisäksi heidän oppineisuutensa. Tulkinta muodostuu Rosenblattin mukaan vuorovaikutuksessa (transaction) lukijan ja tekstin välillä.

The transaction will involve not only the past experience but also the present state and present interest or preoccupations of the reader. This suggests the possibility that printed marks on a page may even become different linguistic symbols by virtue of transactions with different readers. Just as a knowing is the process linking a knower and a known, so a poem should not be thought of as an object, an entity, but rather as an active process lived through during the relationship between a reader and a text. (Rosenblatt 1982: 20–21.)

Tulkinta kehittyy lukukokemuksen edetessä, ja lukija muokkaa, syventää ja jopa karsii tulkintaansa tekstin kehittyessä. Tulkintaa muodostaessaan lukija navigoi verkostossa, jossa lukijan tulkinnat seuraavat toisiaan ja muokkautuvat lukijan matkan jatkuessa muodostaen lukijan kokonaistulkintaa. Kyseessä on hermeneuttinen kehä, jota muun muassa Kai Mikkonen esittelee artikkelissaan *Lukeminen tulkintana* (2003: 66). Graham Hough (1971: 76, 80) esittelee kaksi erilaista käsitystä teoksen tulkinnasta: Ensimmäinen käsitys nojaa paljolti historioivaan tutkimukseen ja sen mukaan lukija muodostaa tulkinnan paljastaen tekijän intention raivaamalla esteet tieltään, ja toisen käsityksen mukaan teosta eivät sido tekijänsä tarkoitukset tai ajan piirteet, eikä lukijan tulkinnaksi riitä esteiden raivaaminen vaan on etsittävä teoksen piilevää ja kätkeytyä informaatiota. Kinnunen tiivistää tulkinnan artikkelissaan *Kuka puhuu?* merkityksen antamiseksi teokselle ja hänen mielestään kaikki, mikä merkitsee jotain, on rajattua: ”Taideteos on merkitykseltään rajatumpi kuin pilvi taivaalla”. Kinnunen esittää, että tulkinta on käsitteellisiin kehyksiin sijoittamista ja avaa uusia perusteltuja merkitysalueita. (Kinnunen 1983: 39–40.) Tähän voi lisätä Tarmo Kunnaksen (1983: 182) näkemyksen, jonka mukaan lukijan tulkinta voi jäädä kirjailijalle täysin tiedostamattomaksi.

Lisää kiinnityspintaa tulkinnan käsitteelle tuo Michael Riffaterre (1978), joka on muodostanut tulkinnan määritelmän alun perin lyriikkaa tutkiessaan. Hän erottaa kaksi eri merkitystasoa tulkinnalle: ”lexematic” ja ”textual”. Pirjo Lyytikäinen on teoksen *Kuin avointa kirjaa* kirjoituksessaan *Muna vai kana* (1995b: 22) nimennyt kyseiset Riffaterren tasot lingvistiseksi ja semiosiksen tasoiksi. Riffaterren mukaan tulkintaa tehdään itsestään selvistä (textual) ja monimerkityksisistä (lexematic) vihjeistä käsin, mitkä lukijan on itse löydettävä ja muodostettava tulkintansa. Riffaterren tulkinnan käsite perustuu seuraavaan:

The shift from meaning to significance necessitates the concept of interpretant, that is, a sign that translates the text’s surface signs and explains what else the text suggests (Riffaterre 1978: 81).

Kirjallisuuskritiikkiin tai -arvosteluun tekstilajina kuuluu kuvaus, analyysi ja tulkinta, mutta arvostelun siitä tekee teoksen arvottaminen. Kirjallisuuskritiikin historiassa kirjallisuusarvostelu tekstilajina on muistuttanut tuoteselostettakin, jossa kuvausta on korostettu äärimmilleen. Tämä tuoteselosteisuus ei vastaa arvostelun lukijan odotuksia ja muun muassa Kantokorven mielestä tuoteseloste ei riitä kuvaamaan kyseistä teosta kirjallisuutena, ja Jokinen (1988: 50) tuo tutkimuksessaan esille, kuinka osa kriitikoista kokee tuoteselosteisuuden kritiikin arvoa alentavana tyylinä. Usein kuvaus, analyysi ja tulkinta nivoutuvat yhteen kirjallisuusarvostelijoiden teksteissä ja näin käy Mervi Kantokorvenkin arvosteluissa silloin tällöin, mikä luo haasteita taas minulle tutkijana analysoidessani ja tulkitessani Kantokorven kritiikkejä. Kirjallisuusarvostelujen yhtenä tärkeänä tehtävänä on kaunokirjallisen teoksen liittäminen kirjallisuudenkenttään. Näissä yhteenvedoissa yhdistyy niin kuvaus kuin kritikon tulkinta teoksen merkityksestä ja asettumisesta kirjallisuuteen. Kantokorpi kuvaa, analysoi ja tulkitsee jokaista arvostelemaansa teosta. Hänen mukaansa kirjasta on tuotava julki tulkintansa, vaikka kirjallisuusarvostelu tekstilajina ei montaa ”pointtia” kestäkään (Kantokorpi 2011a: 8). Tutkimusaineistossa *Parnassossa* ja *Books from Finland:ssa* julkaistut kirjallisuuskritiikit ovat siinä erikoislaatuista, että ne ovat kirjoitettu laajemmin kuin *Helsingin Sanomiin* tulevat arvostelut: niissä on hyödynnetty sitaatteja enemmän, niiden yleisönä on lähinnä asiantuntijoita, ja ne ovat enemmän esitteleviä sekä kyseiseen kirjailijaan ja hänen tuotantoonsa keskittyviä. *Books from Finland* on *Parnassoa* erikoislaatusempi, koska sillä on selkeä suomalaista kirjallisuutta mainostava tehtävä. Kuvaus on *Helsingin Sanomien* arvosteluihin verrattuna laaja-alaisempaa

sekä sitaatteja on runsaammin, ja ne ovat pidempiä. Tulkinnoissa Kantokorpi keskittyy lähinnä kerrontaan, kieleen/ilmaisuuun ja lukijakokemukseen. Kirjallisuuskritiikeistä on lukijoita ajatellen löydyttävä teoksen faktat eli se on esiteltävä, mutta tärkeämpää on analysoida ja tulkita teoksen merkitystä. Tämä kertoo, mitä teos tarjoaa lukijalle ja kirjallisuudelle. Laajemmin teos on sijoitettavissa kirjallisuuden kenttään ja yhteiskuntaan.

4.2. Esittelystä tulkintaan

Kantokorpi kuvaa kirjallisuusarvosteluissaan teoksia Huotarin määrittelemän ”pintatason” mukaan, mutta hän menee myös pintaa syvemmälle teoksen esittelyssä. Kantokorpi ei tyydy teoksen esittelyyn vaan ottaa huomioon myös teoksen luojan, kirjailijan. Eija Haapala on todennut artikkelissaan *Kirjallisuuden tulkintakriteerit* (1990: 92), kuinka lukijan tulkintaan vaikuttaa kirjailija. Tästä on ymmärrettävissä, että samasta aiheesta kirjoittavien eri kirjailijoiden tekstit saavat lukijan odotuksen mukaan eri tulkintoja aikaiseksi. Kantokorpi esittelee yhden teoksen jatkumona kirjailijan aiempaan tuotantoon. Tuotantoa kuvaillen hän ottaa myös huomioon tematiikan, jos sellainen tuotannossa on nähtävissä. Esittelyssä kirjailijan aiempaan tuotantoon viitataan sanakääntein ”tuttuun tapaan” (HS 24.9.2000), ”on totuttu kohtaamaan” (HS 14.8.2001), ”koko tuotanto ollut” (HS 18.8.2002), ”koko tuotannon upottanut” (HS 18.9.2002) tai ”toistuvasti kirjailija” (HS 23.3.2005). Jos Kantokorpi ei viittaa tuotantoon suoraan, hän viittaa kirjailijan tuotannossa toistuviin teemoihin, esimerkiksi siihen, onko kyse identiteetin kestorakenteista, naisen tai nuoren naisen mielen kuvauksesta vai tuotannon tärkeimmistä hahmosta (HS 11.10.2000; 10.3.2002; 1.9.2002; 15.2.2004; 19.1.2005).

Kokoelman päätösruno puhuu vertaansa vailla olevasta läsnäolosta ja viittaa näin erääseen Pellisen tuotannon läpikäyvään efektiin: subjektin kokemukseen ajattomasta nykyhetkestä, josta katsoen muistot eivät ole menneisyyttä ja ”ajan tuulen” tunteminen on mahdollista. (P 3/1984)

Tällöin Huotarin (1979: 38–39, 53) mallin mukaisesti ollaan jo semanttisen kirjailijakohtaisen tulkinnan käsitteessä. Kirjailijat saavat myös osakseen historian avaamista, jolloin Kantokorpi viittaa ”kriittiseen kirjailijahahmoon” (HS 17.3.2007), ”laaja-alaiseen nykykirjailijaan” (HS 26.2.2006) tai kirjoittajan kirjallisuudentutkijan tai muuhun ammatilliseen taustaan (mm. HS 12.4.2010). Huotarin (1979: 42–43, 54) mallin mukaan analysoitaessa huomiot liitettäisiin

pragmaattiseen kuvaukseen. Joskus kirjailijalla on teosta kirjoittaessaan mahdollisesti ollut paineita niskassa ja taakkaa kannettavanaan. Tällöin voi maine käydä kirjailijaa vastaan (HS 31.8.2003) tai kirjailijan omituislaatuisuus toistuu, kuten Taneli Viljasen teoksessa *Toisto*, joka on ”esikoisen lailla häiriö nykyproosaan luottavan, eläytyvän lukijan kirjahyllyssä” (HS 2.12.2010). Näissä lainauksissa Kantokorven kuvaus limittyy arvottamisen rajaan. Esikoiskirjailijoilla ei ole takanaan tuotantoa, johon viitata, mutta Kantokorpi harvoin ensikertalaisiaakaan jättää vaille taustaansa. Tällöin on helpompi kääntyä kirjailijaa edeltäneiden tai vertaisensa puoleen, esimerkiksi Taina Latvalan *Arvostelukappale* saa nuoren naisen kehityskertomuksena vertauskohteekseen niin kirjallisuuden traditiosta Anja Kaurasen teoksen *Sonja O. kävi täällä* kuin maininnan teeman olevan ”nykyesikoisten klassikko” (HS 20.10.2007).

Jos voidaan puhua klassisesta juonireferaatista, jonka jokainen lapsi/nuori on kirjaesitelmäänsä kirjoittanut, kysyttäessä, mistä teos kertoo, niin sitä harvoin Kantokorven teksteistä – sanoisinko – joutuu lukemaan. Kirjallisuusarvostelun yksi selkeä tehtävä on tietenkin kuvata ja avata teoksen tapahtumia arvostelun lukijoille, mutta Kantokorpi tekee sen taitavasti tarinan ja tulkinnan kuvauksena. Hän kuljettaa tarinan taustalla sen henkilökuvausta tai henkilöiden kautta kerrottua tarinaa. Näin kirja-arvosteluissa vuorottelevat kuvaus ja tulkinta saaden aikaan sen ”pointin”, jonka Kantokorpi haluaa arvostelussaan tuoda julki. Tällä tyyllillä, johon vielä osassa sekoittuvat arvottavat lauseet väliin, saadaan aikaan tuoteselosteesta kauas menevä, liikkuva teksti.

Olen tuonut jo aiemmin esille keskittyessäni siihen, mitä Kantokorpi haluaa nostaa teoksesta lukijalle esiin, että Kantokorven arvosteluissa kietoutuu yhteen kuvaus, analyysi ja tulkinta sekä arvottaminen. Teosten käsittelyssä toistorakenteina ovat ne teoksen osat, mistä jokainen lukija usein on kiinnostunut: teoksen aihe/teema, henkilöhahmot, kerronta, rakenne ja teoksen kieli/ilmaisu. Nämä teoksen ominaisuudet ovat myös niitä, joita Kantokorpi kuvaa, analysoi ja tulkitsee sekä arvottaa. Näitä ominaisuuksia käsitellessään Kantokorpi tuo esille kirjallisuuskritiikeissään Huotarin (1979: 22, 29–41, 53) linjauksen mukaan syntaksiin ja semantiikkaan perustuvia ominaisuuksia.

Kantokorpi pyrkii valottamaan teoksista, millaista kerrontaa siinä on käytetty, millaiseksi kerronta muovaa teosta ja teoksen kertojan roolista. Kerronnan tavoista Kantokorpi tulkitsee teoksen näkökulmia, tarinoiden siirtymiä ja kuinka rinnasteisien kertomuksien kerronta tapahtuu. Runoissa tuodaan esille runonpuhujaa ja tarkastelukulma, joka runolla on maailmaan tai käsittelemäänsä asiaan ”[r]unojen puhujan katse on matalalla, ja hän tuntuu huolellisesti karttavan kaikkea korkearunollista” (HS 8.11.2003. teos: *Sokeana hetkenä*).

Lukuiltoa muilta viemättä saa sanoa, että Jura Karhu on romaanin keskus, lukeva ja kirjoittava minä. Kuvittelemalla, että kyse on hänen jälkeensä kertomastaan kronikasta, saa kovaa maata jalkojensa alle. Matkan varrelle on upotettu valtava määrä muiden henkilöiden motivoimia sisäkertomuksia, dokumentteja, muistelmia ja yksityiskohtia, jotka on parasta huomata. Pikakelaus vie Myyrässä taatusti pusikkoon, kerronta näet leikkaa enempiä ilmoittamatta henkilöstä, ajasta ja tarinasta toiseen. Niin, Jura Karhu kyllä muistaa kaiken, mutta missä järjestyksessä ja kenen sanoin. (HS 29.8.2003.)

Lainaus on Kantokorven arvostelusta Jari Tervon teoksesta *Myyrä*. Tässä on nähtävissä jo hiukan arvottamista, varsinkin, kun Kantokorpi huomauttaa perään, että ”Tervolla on pettämätön rakenteen taju” (HS 29.8.2003). Katkelmasta tulee selville, kuinka Kantokorpi kertoo teoksen kerronnasta tulkintojaan. Raija Siekkisen novellikokoelman *Kalliisti ostetut päivät* kohdalla Kantokorpi käsittelee novellien kerrontatapaa useammasta näkökulmasta. Hän toteaa novellien maailman olevan ”tumma varjojen maa”, jonka Siekkinen on kertonut pienellä eleellä, epädramaattisesti ja lukijaan luottaen. Kantokorpi myös kuvittelee, että ”yksittäisten novellien tulkinnat vaihtelevat paljonkin juuri tämän kirjailija kohdalla”, koska novellit ”on kerrottu sillä tavoin väljästi samastuttavaksi, että yksittäiset lukijat osuvat epäilemättä eri reiteille”. (HS 15.2.2004.) Näihin lukijoiden eri polkuihin vaikuttanee Haapalan (1990: 89) kuvaama lukijan auktoriteettisuus, ja Kai Mikkosen (2003: 66) viittaus hermeneuttiseen lähtökohtaan, jonka mukaan tulkinta syntyy nimenomaan kontekstin ja tulkitsijan välisessä toiminnassa.

Kerronnan, tarinan ja teoksen juonen keskiössä ovat teoksen henkilöt. Henkilöhahmoihin opetetaan kiinnittämään huomiota jo varhain ainakin suomalaisen koulumaailman äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneilla. Kantokorpi keskittyy kirjallisuusarvosteluissaan myös henkilöihin, joiden kautta tarina elää. Näin on hyvinkin Anna-Leenan Härkösen teoksissa, joissa ”paljon painomustetta nähneet aiheet elävät, kiitos varmalla otteella kerrottujen henkilöahmojen” (HS 14.8.2001). Ranya ElRamlyn teosta *Auringon asemaa* arvostellessaan Kantokorpi toteaa puolestaan henkilöiden olevan ”alusta asti tarinoitaan suurempia” (HS 1.8.2002). Helvi Hämä-

läisen aikanaan julkaisematta jätetystä teoksessa *Raakileet* saavat myös henkilöhahmot valokeilaa: ”Poikien ohuenlaisia hahmoja hurjemmilta tuntuvat romaanin nopeat naiskuvat, joiden ainekset palautuvat Hämäläisen suuriin romaaneihin” (HS 16.6.2007).

Tulkinnoissaan Kantokorpi tuo julki lukijan roolia ja omaa kokemustaan lukijana sekä puhuu teoksen tulkinnallisuudesta, niin sanotusti metapuheena. Eino Santasen *Merihevonen kääntää kylkeään* opettaa lukijaa ”elkeilleen lukemisen edetessä” ja runosarjojen ”ilmaisun dynamiikka osuu tulkinnan horisonttia tähyävään” (HS 24.5.2006). Toisinaan ”[l]ukija joutuu hyväksymään harvapiirteiset henkilöt ja kulkemaan heidän mukanaan niukoin tiedoin” tai jäämään teoksen henkilöiden tavoin ”valkoisen pöydän peittäneen tarinan ulkopuolelle” (HS 24.2.2008). Toisinaan teos kaipaa havainnoivaa lukijaa ja suorastaan alleviivaa lukijan vastuuta (HS 28.2.2010). Kantokorpi miettii, kuinka teoksessa *Rääkypönttö* esiintyvää mykkyyttä, väkivaltaisuuksia ja pahaa ”voi tulkita kuvallistavan laajemminkin globaalia kärsimystä” (HS 13.11.2010). Lukijat, jotka eivät ole vielä Jyrki Pellisen tuotantoon tutustuneet, saavat Kantokorvelta selkeän vinkin aloittaa vuonna 1982 julkaistusta *Minä matkustan, aurinko paistaa* ja edetä ”helmi helmeltä” taaksepäin, koska ”[r]unoilija on itse – ehkä kuluttajat huomioon ottaen – silottanut tietä” (P 4/1984).

Muutamilla kerroilla Kantokorven tulkinta paljastuu kirjailijan kautta, kuten Pirjo Hassisen teoksen *Jouluvaimo* ja Juhani Känkäsen teoksen *Kilttipakko* kirjallisuusarvosteluissa. Näiden teosten tulkintaan vaikuttaa kirjailijan aiempi tuotanto ja yleisempi Kantokorven tulkinta tuotannosta:

Mistään noituudesta kirjailijan teokset eivät tiettävästi nouse, ihan vain taiteellisesta kunnianhimosta ja kyvystä kertoa kaikkein tavallisimmat ja arkkityyppisimmät ihmiseen kytkeytyvät tarinat pääkopan sekoittavalla kuvioinnilla. [Hassinen] kirjoittaa isolla eleellä ja hallitsee omaperäisesti kehittelemänsä tyyliä ja tarinoinnin hybridit. (HS 18.9.2002.)

Tämä on Känkästä: pitkät, välillä tyystin fantastiseen katoavat tarinan jänneväliä ja järjestön yksityiskohden runsaus tragikomedian näyttämöllä. (HS 7.10.2007.)

Vaikka Kantokorpi taustoittaa lukijalle teoksen kirjoittajan edellistä tuotantoa tai hänen käsittelemiään teemoja, tulevat tulkinnan lähtökohdat teoksen sisällöstä itsestään ja sen huokumuksesta kirjalliseen yhteyteen tai yhteiskuntaan.

4.3. Kirjalliseen yhteyteen asettaminen

Kirjallinen instituutio on osa yleistä taideinstituutiota, mutta perustuu samalla omiin erityisiin tulkinta- ja arvottamissopimuksiinsa. Instituutiolla on taipumus toimia normeja luovasti, mikä vaikuttaa sekä kirjallisuuteen että sen välittämiseen. Kyseessä ovat tulkinta- ja arvottamissäännöt, esteettiset normit. (Vaittäinen 1988: 27 Kursivointi alkuperäinen.)

Kriitikot ovat osa kirjallisuusinstituutiota ja osaltaan heidän roolinaan on tuottaa kirjallisuuskäsityksiä ja vaikuttaa kaanonin luontiin sekä uudistamiseen. Tiirikari (1997: 38) huomauttaa, että ”kehittyvän kirjallisuusinstituution normatiivisiin piirteisiin kuuluu olennaisesti se, että instituutio pyrkii määrittelemään hyvän kirjallisuuden”.

Kriitikoiden pääasiallinen työ on lukeminen, joka Tiirikarin (1997: 19) mukaan on prosessi, ymmärtämistapahtuma, jossa ”lukukokemusta ohjaa suhteellisen yleinen lingvistinen (tietyn kielen hallinta) ja kirjallistaiteellinen (luetun kokeminen kaunokirjallisuudeksi) *kompetenssi*”. Kantokorpi (2011a: 8) sanoi haastattelussaan, että teos on esiteltävä kirjallisuusarvostelussa nimenomaan kaunokirjallisuutena.

Kantokorven arvosteluissa teokset pääsevät kiinnittymään kirjallisuuteen paitsi teemojensa ja lajinsa puolesta niin yleisesti kirjallisuuden kenttään kuuluvina kappaleina. Hänen kirjallisuuskritiikeissään on havaittavissa kirjallisuuden tradition avulla tehtyä tulkintaa lähinnä Huotarin (1979: 32–33, 39, 53) nimeämien semanttisten ja pragmaattisten ominaisuuksien lähtökohdista. Kantokorpi tuo esille myös kirjallisuuden tehtävää, kirjallisuudesta käytävää keskustelua yleisesti ja kirjallisuuden piirissä sekä sen hyvän kirjallisuuden piirteitä, mihin Tiirikarin mukaan kirjallisuusinstituutio pyrkii. Muutamassa arvostelussaan Kantokorpi innostuu ottamaan kantaa kirjallisuuteen, sen tilaan tai sen käsittelemiin teemoihin laajemmin. Näin tapahtuu pääsääntöisesti silloin, kun Kantokorpi kirjoittaa kirjallisuudentutkimuksen julkaisuista. Ilmiö on havaittavissa myös niissä arvosteluissa, joissa Kantokorpi on halunnut esitellä teoksen arvokkaana lisänä kirjallisuuteen enemmän kuin arvottaakseen sitä julkaisuna. Poikkeuksena voi mainita *Parnassossa* julkaistun arvostelun teoksesta *Teuvo Pakkala, Kirjeet 1882–1925*. Tässä arvostelussa on nähtävissä teoksen nostaminen arvosteluun neutraalisti sen kirjallisuushistoriallisesta näkökulmasta, mutta Kantokorpi tyytyy käsittelemään lähinnä Pak-

kalan kirjallisuuskäsitystä ja sen vaikutusta kirjallisuushistoriaan eikä niinkään lähde yleisesti kommentoimaan kirjallisuudesta. (P 5/1983.)

Kirjallisuudessa on jo paljon todettu ja keksitty. Kantokorpi viittaakin usein teoksen kaunokirjalliseen historiaan ja ympäristöön. Traditio ja kaanon esiintyvät Kantokorven kirjallisuusarvosteluissa niin hyvässä kuin pahassa. Helvi Hämäläisen teoksen *Kauniin sielun* ja ”sen kirjallisten esikuvien” välillä on tärkeänä yhteytenä ”pyrkimys pakottaa kaunis ja ruma samaan kuvaan” (HS 3.3.2001). Kantokorpi esittää Olli Heikkoselle kysymyksen, ”kannattaisiko kaanonin ruuhesta hypätä hetikohta uimasilleen ja koettaa, jos vesi hyvinkin kannattelisi”, koska traditiotietoisien runoilijan rajankäynti vaikuttaa Kantokorvesta ”pakolliselta riitiltä” (HS 8.11.2003). Verraten, kuinka Tomi Kontio on hämmästyttänyt ”kokoelma kokoelmalta sävykkäällä, tähdin kirjoitetulla tradition laahuksellaan” (HS 18.1.2004). Tradition ja kaanonin ei ole mitään syytä teoksien aina nojata, kuten Anni Sumarin ”omintakeinen runopuhe karttaa sinnikkäästi esikuvia ja kaltaisuuksia” (HS 23.3.2005). Tradition ja kaanonin seurassa voi myös kirjailijana leikitellä muutenkin kuin hyödyntämällä intertekstuaalisuutta, muun muassa Riina Katajavuori ”yhdistää kokoelmassaan [Kirjeitä Jekaterinbirgiin] sarjallisten näkökulmien jälkimodernin pätkäproosan klassiseen novellitraditioon” (HS 26.2.2006). Tradition peilaus näkyy niin selkeissä kommenteissa teoksen suhteessa siihen tai teoksen itsensä viittaamana, kun esimerkiksi Ilpo Tiihosen runoudessa tutut kirjailijat esiintyvät nimirunoin (HS 17.12.2009), mutta myös teemoissa, joiden ”draaman kaari on usein kerrottu” (HS 24.4.2005).

Kirjallisuuden lajityyppien kohdalla Kantokorpi on kirjallisuusarvosteluissaan usein hereillä. Saila Susiluodon esikoisesta Kantokorpi nostaa esille, kuinka sen ”proosarunot nostavat lajityypille tunnusomaisen kertovuuden keskeiseen asemaan” (HS 7.11.2001). Aina lajityypin käsittely ei ammenna ominaislaatuisuudestaan vaan hybrideitäkin esiintyy kirjallisuudessa. Jyrki Kiiskisen romaani *Jos minulla ei olisi rakkautta* on Kantokorven mielestä loistava esimerkki nykyaikaisesta romaanihybridistä (NfF 1/2004). Carol Shieldsin teoksen arvostelussa Kantokorpi ilmoittaa jääneensä Shieldsin koukkuun jo hänen teoksensa *Kivipäiväkirjat* kohdalla pari vuotta aiemmin. Kantokorvesta *Kivipäiväkirjat* oli ”romaanin, elämäkerran ja mikrohistorian kaunis hybridi” ja osoittanut, ”ettei mikään dokumentaatio tavoita ihmisen maailmaa niin kuin kirjallisuus” (HS 10.3.2002). Kirjailijat tuntuvat myös löytävän oman paikkansa

kirjallisuuden kentältä, vaikka sitten kirjoittamalla nimensä ”nykyproosamme outojen lintujen parveen” (HS 26.7.2001). Elämässä, yhteiskunnassa ja kirjallisuudessakin pyrkimys on kehittyä. Runokielen kohdalla Saira Susiluoto ja Markku Paasonen ovat tässä onnistuneet 2000-luvun alkupuolella niin, että Paasonen vuonna 2005 ”on todella löytänyt talenttinsa ja hän uudistaa suomalaista proosarunoa ainutlaatuisella tavalla” (HS 21.9.2005).

Taiteiden välillä on omat mielenkiintoiset vuorovaikutussuhteensa. Sofi Oksasen *Puhdistus* nojaa samannimiseen näytelmään. Kantokorpi valottaa, kuinka ”[d]raamana *Puhdistus* (2007) oli teatteritapaus, ja myös julkaistuna niteenä vahva lukuelämys”. Teoksessaan Oksanen näyttääkin, ”miten romaani on aina romaani”. (HS 5.4.2008.) Elämäkerrat nojaavat kunnolla totuuteen, mutta kirjallisuudessa on useita esimerkkejä, kuinka todellisuus alkaa elää kirjailijan mielessä, eikä tuloskaan ole usein huonoa vaan pistää Kantokorvenkin kysymään ”Miksi romaani on enemmän totta kuin elämäkerta, sitä on vaikea selittää” (HS 13.10.2004). Toisinaan ”pakeneva proosakerronta pitää lukijansa levottomana kuin elämä itse” ja ”muistuttaa, miten kaikista taiteen muodoista vain kirjallisuus kykenee seulomaan kieltä ihmisestä” (HS 16.1.2009). Joskus myös todellisuus antaa kirjallisuudelle jotain, kuten Märta Tikkasen teokseen *Emma ja Uno. Rakkautta tottakai. (Emma & Uno – visst var det kärlek)* suom. Liisa Ryömä, jonka tarina nojaa Tikkasen omiin isovanhempiin. Kantokorpi ihailee, kuinka ”taas kerran tosi elämä näyttää synnyttävän mahtavampia romaanihenkilöitä kuin kirjailijat ikinä” (HS 17.10.2010).

4.4. Teokset osana ympäröivää kulttuuria ja yhteiskuntaa

Usein yhteiskunnalliset tapahtumat heijastuvat kirjallisuuteen. Tämä on ollut nähtävissä historiassa kirjallisuuskäsityksien ilmenemisessä, minkä tutkimuksessaan tuo esille Anna Hollsten (2004: 13): ”Antiikin ja klassismin aikaan uskottiin kirjallisuuden jäljittelevän todellisuutta, romantiikan aikaan subjekti oli kirjallisuuden valokeilassa, ja modernismissä keskitytään itse teokseen ja sen kieleen”. Suomessa realismin periodin aikana oli vallalla ajatus, jonka mukaan kirjallisuuden tehtävänä oli muuttaa yhteiskuntaa (Tiirikari 1997: 138). Yhteiskunnan vaikutus kirjallisuuteen näkyy myös muun muassa kirjallisuuden käsittelemissä aiheissa ja teemoissa,

kuten sotia käsittelevä kirjallisuus tai poliittiset tekstit, mutta toisaalta myös yhteiskuntakriittisyyttä tuodaan esille kirjallisuudessa. Suomalaisella kirjallisuudella on ollut niin kansallisaatetta muodostava kuin kansaa valistavakin tehtävä. Hollstenin (1988: 143) tutkimuksesta huomataan myös kriitikoiden ”muistuttavan kaunokirjallisuuden taustalla olevasta yhteiskunnallisesta tilasta”, kun esimerkiksi Toivo Pekkasen *Tehtaan varjossa* -romaanista (1932) etsittiin suomalaisen työväenliikkeen kuvausta.

Antti ja Katarina Eskolan toimittamassa teoksessa *Kirjallisuus Suomessa* (1974) vahvistetaan näkemystä, jossa kirjallisuus heijastaa yhteiskuntaa ja toisaalta myös vaikuttaa siihen. He esittävät, kuinka kirjallisuussosiologinen tutkimus on tuottanut esimerkkejä, miten yhteiskunnalliset olosuhteet ovat vaikuttaneet kirjallisuuteen. Heidän mielestään ei ole ristiriitaista ajatella, että kaunokirjallinen teos samalla heijastelee yhteiskuntaa, kirjallista traditiota ja kirjallisuusinstituutiota kuin on yksilön luovan toiminnan tuote. Kirjallisuusinstituutiolla on roolinsa teoksen julkaisemisessa ja leviämässä. (Eskola & Eskola 1974: 89–90.) Graham Hough (1971: 40) on todennut omalta osaltaan uskovansa kirjallisuuden olevan yhteiskunnallinen ilmiö ja sen luominen on yhteiskunnallista toimintaa. Lähellä Houghin ajattelua on myös Viljanen, jonka kirjallisuuskäsityksen keskeiseksi piirteeksi Päivi Lappalainen nimeää kirjallisuuden kulttuuria ilmentävänä ja siihen osallistuvana. Viljanen ajatteli, että kirjallisuuden kautta voidaan ottaa osaa kulttuuriseen keskusteluun ja tarkastella ajankohdan ongelmia kriittisesti. (Lappalainen 1993: 67.) Nykyään ovat yleistyneet myös omakustanneteokset, mutta niidenkin leviämiseen vaikuttaa suurempi kirjallinen koneisto, kuten Juhani Niemikin (1991a: 110) toteaa, on kirja kulttuurintuote.

Muun muassa John M. Ellis tuo esille teoksessaan *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis* (1974), että kirjallisuuden tehtävästä on keskusteltu ennenkin ja tullaan varmasti keskustelemaan tulevaisuudessa. Hän esittelee kaksi eri näkökulmaa kirjallisuuden tehtävästä. Toisena näkökulmana on kirjallisuuden olemassa oleminen sellaisenaan, jolloin sen tehtävänä on mahdollistaa esteettinen kokemus. Toisen näkökulman mukaan kirjallisuudella on niin sanotusti suurempi, hyödyllisempi tehtävä ihmisten elämässä, mikä on sitten vaihdellut moraalisena ohjeistajana, psyykkisen terveyden ylläpitäjänä sekä opetuksen ja oppimisen keinona. Hänen mielestään nämä eri näkemykset eivät sulje toisiaan pois vaan voivat hyvin olla ole-

massa rinnakkain. Hän myös lisää, että kirjallisuudella näyttäisi olevan myös tehtävänsä koheesion luomisessa sosiaalisissa yhteisöissä, kuten esimerkiksi kansallisaatteen luomisessa, mikä ei näy selkeästi yksilöille. (Ellis 1974: 233–234, 240, 245.)

Aineistossa Kantokorven kirjallisuuskritiikeissä esiintyy epäsuoria ja suoria viittauksia yhteiskuntaan. Epäsuorilla viittauksilla tutkimuksessa tarkoitetaan niitä viittauksia, jotka kumpuavat hänen arvostelemastaan teoksesta kyseisen teoksen käsitellessä teemassaan tai aiheenaan yhteiskunnallista ilmiötä. Suorina viittauksina käsitän Kantokorven kommentit yhteiskuntaan tai kulttuuriin liittyen. Kuten Antti ja Katarina Eskola sekä Leeni Tiirikari ovat jo aikaisemmin todenneet, niin edelleen 2000-luvulla kirjallisuuden käsittelemät teemat nousevat usein yhteiskunnasta tai pyrkivät yhteiskuntakriittisinä muuttamaan ihmisten ajattelutapoja.

Hanna Marjut Marttilan teosta *Kertoit tulleensa petetyksi* arvostellessaan Kantokorpi aloittaa yhteiskunnan tilan pohdiskelulla:

Suomessa napsitaan nykyään mielialalääkkeitä siihen malliin, että verenpainetaudin asema kansakunnan ykkössairautena horjuu masennuksen mustan auringon tunkiessa maisemaan. - - Romaani on kuvaus nykymenon pudokkaista, jotka kelaavat keskenään itsemurhafantasioitaan ja vertailevat kokemuksiaan eri lääkkeistä. (HS 24.4.2002)

Arvostelu alkaa siis melko synkstä kuvasta, mutta Kantokorpi toteaa jo tekstinsä alussa lukijoilleen kyseisen romaanin olevan ”kolkkoa luettavaa”. Samalla idealla alkaa arvostelu Eira Stenbergin teoksesta *Oven takana*, joka ”avautuu suoraan viime viikkojen mediakeskusteluun”. Kantokorpi kuvaa teoksen tarinoiden pakottavan kohtaamaan ”piinallisella tavalla oma ja vieras, kotoinen ja etninen toinen”. (HS 12.11.2005.) Näissä arvosteluissa Kantokorpi tuo esille, kuinka teokset ammentavat materiaalinsa ympäröivästä kulttuurista ja yhteiskunnasta. Hän myös osoittaa, kuinka ajankohtaista kirjallisuus on. Katri Tapolan teosta *Näiden seinien sisällä me emme näy* arvostellessaan Kantokorpi vertaa teosta niin yhteiskunnassa vaikuttaviin muutoksiin kuin kirjallisuudesta löytyviin vertaisiinsa.

Ensiäitiden ympärille kehittyjä tarinoita saadaan juuri nyt enemmän kuin koskaan. Kirjallisen tilauksen taustalla voi vainuta monimuuttujaisen yhtälön, jonka vähäisin tekijä ei ole ensisynnyttäjien liki kolmeakymmentä huiteleva keski-ikä. (HS 1.11.2002.)

Kantokorpi toteaa myös edellä mainitussa arvostelussaan, kuinka teos liippaa läheltä ”naishistoriallisia tutkimuksia, joissa on tarkasteltu naisen suhdetta tilaan ja paikkaan” (HS 1.11.2002).

Joskus on havaittavissa yhteiskunnan kehitystä muun muassa siinä, mitä on oikeutettua kirjoittaa ja mitä uskalletaan levittää maailmalle. Tämä tulee esille Kantokorven kirjallisuusarvostelussa, kun Helvi Hämäläisen kirjoittama aikanaan julkaisematon teos *Raakileet* pääsee vuonna 2007 hänen kommentoitavakseen. Aikoinaan Hämäläisen teos on teiltu suoraan ja Kantokorpi arvelee, ettei aikanaan kriitikkona toiminut Toini Havu olisi kirjoittanut romaanista ”edes teilausta, hän olisi saanut halvauksen”. Hän tuo myös esille, kuinka aikalaisreaktio on ollut hänen mielestään ymmärrettävä, kun teos on käsitellyt kyseiseen aikaan aralta tuntuvaa kuvausta alkoholisoituneista veteraaneista, joita sota on nöyryyttänyt. Nyt Hämäläisen teosta voi lukea nimenomaan sen historiallisesta valosta käsin ja Kantokorpi toteaa teoksen arvon olevan nimenomaan historiallinen. (HS 16.6.2007.) Kantokorven tulkinnoissa yhteiskuntaan on vetoja myös kirjallisuuden henkilöissä, kun teoksen peruskuviona ovat ”kotoisen markkinatalouden ylisuorittavat, mutta alistuneet kansalaiset (HS 16.11.2005) tai tv-ruutu ja teknologia repäisevät teoksen lapset pois vanhempiensa tärkeästä elämästä (HS 19.4.2009). Kirjallisuus onnistuukin joskus olemaan todellisuuden hermoilla niin, että kriitikko toteaa teoksen olevan ”kirjallisuudeksi sovitettua BBC:n laatupeokkia parhaimmillaan” (HS 27.8.2009). Tässä Kantokorpi on selkeästi tehnyt pragmaattista tulkintaa teoksesta ja sen suhteesta yhteiskuntaan (ks. Huotari 1971: 43–44, 53).

Kirjallisuuden tehtävänä on nähty historiallisesti ihmisten/ kansakuntien valistaminen. Ei siis ole tavatonta, että kirjallisuus kirjoittaa siitä, mistä keskustellaan. Aiheelliselta tuntuu kysymys, jonka W.G. Sebald Kantokorven (HS 11.4.2010) mukaan teos teokseltaan tuntuu esittävän: ”Onko kirjallisuuden tehtävänä muistaa? Yhteiskunta hyvine ja huonoine puolineen on nähtävissä kirjallisuudessa ja kirjallisuus tarkastelee todellisuuden ilmiöitä kriittisesti tekstissä”. Tämä näkyy myös aineistossa, josta kymmenen (10) prosenttia teoksista ovat selkeästi ja suoraan yhteiskuntakriittisiä. Kantokorpi tuo esille kirjallisuuden ja yhteiskunnan yhteyden ja myös kirjallisuuden kriittisen puhettavan:

Taas saa siis luettavakseen runoutta, jolla on asiaa jaetusta maailmastamme ja joka peräti argumentoi havainnoistaan – mutta runoitse. Nykypuheessa tätä ikiaikaista lajityyppiä kuulee kutsuttavan osuvasti ’pointtirunoudeksi’. (HS 17.8.2004.)

Tässä Kantokorpi huomauttaa, kuinka kirjallisuus on ammentanut aiheitaan ja suhtautunut kriittisesti maailmankuviin aikamme saatossa säännöllisesti. Tähän edelliseen huomautukseen kuin vastapainona Kantokorpi kommentoi vuonna 2010 niille, jotka kiistävät yhteiskunnallisen kirjallisuuden olemassaoloa:

Usein kuulee heitettävän, että nykyrunous ei ole yhteiskunnallista. *Texas, sakset* todistaa sekä materiaalisella tekniikallaan että synnyttämillään merkityksillä päinvastaista. Harry Salmenniemi on poliittinen runoilija tavalla, jota ei hevin siksi ymmärretä. (HS 28.2.2010.)

Tämän kommentin jälkeen voi jokainen lukija miettiä, kuinka taitavaa ja salakavalaa nykykirjallisuus onkaan, kun se onnistuu vaikuttamaan ajatuksiimme ilman, että se on ilmeistä. Lauri Viljanen on aikoinaan nähnyt yhteiskunnallisen kirjallisuuden rinnalla poliittisen kirjallisuuden niin, että hän on erottanut ne toisistaan, koska kirjallisuudella on ollut ”itsenäinen arvoasema politiikan rinnalla” (Lappalainen 1993: 104).

Kantokorven kirjallisuuskritiikeissä nousevat lukijan rooli ja lukijan kokemukset kirjallisuuden parissa. Lukijuuden yhteys on nähtävissä myös kritiikkien viittauksissa yhteiskuntaan ja kulttuurin. Kantokorpi (HS 18.9.2002) kommentoi kulttuurin tuottamia lukumalleja – hän itse ei usko miesten ja naisten erilaiseen lukemiseen –, jotka ovat sisäistettävissä yli sukupuolirajojen. Lukijoille hän avaa teoksen kuvausta muun muassa toteamalla, että ”romaanin groteski kuva yrity maailmasta, myynnistä ja markkinoinnista 90-luvulta tähän päivään on naurutonta faktahommaa jokaiselle työmarkkinoilla edes piipahtaneelle lukijalle” (HS 7.10.2007).

Yhteiskunta nousee Kantokorven arvosteluissa kytkettynä kirjallisuuteen. Hän aloittaa Juhana Vähäsen teosta *Avaa tule* koskevan kritiikin professori Riitta Nikulan Kiasman avajaisissa sanomista sanoista, jotka hänen mieleensä ovat palanneet kuukautta myöhemmin. Nikula on tuolloin harmitellut nyky-yhteiskunnan ”’kipittäviä’ pistäytyjiä”, jotka vain menevät museon läpi syventymättä kokonaisuuksien teemojen miettimiseen. Tämä on tullut mieleen Kantokorvelle (HS 24.2.2008) hänen lukiessaan teosta, joka ”vieroo selailevaa läpikipittäjää ja vaatii nimeään myöten sitkeää kiinnostusta ja halua painua sisään”. Tässä huomataan viittaus nyky-yhteiskunnan muokkaamiin lukijoihin / taiteenharrastajiin ja heidän suhteestaan taiteeseen. Kantokorpi ottaa puheeksi ”hyvinvointibarometrin” (HS 29.10.2008), kiittää kirjailijaa, joka on murtautunut alkoholisoituneen taiteilijan kuvaa (HS 21.9.2008) sekä vinkkaa lukion kirjalli-

suudenopetukselle Eino Santasen ja Saila Susiluodon toimittamaa teosta *Uusi ääni*, joka on sille ”suorastaan lahja” (HS 19.3.2006).

Teoksen elämyksellisyyden mahdollistaa lukijan oikeus tulkintaan. Teoksen elementit, kuten henkilökuvaus, kerronta ja sidonnaisuus aiempaan kirjailijan tuotantoon muun muassa tematisesti, luovat lukijalle tulkinnallisen lukukokemuksen. Kaunokirjallinen teos kaipaa vertaistään, joten sen liittäminen kirjalliseen yhteyteen on tärkeä osa kritiikkiä. Kirjallisen tradition määrittelyyn vaikuttavat kirjallisuuden lukijat, ja kirjallisuudesta kirjoittavat asiantuntijat johdavat tradition määrittelyä. Kaunokirjallisuudesta vertaisten tai vertailukohtien esittelemine tuo lisäulottuvuutta kirjallisuuskritiikkiin. Kantokorpi pyrkii teoksia analysoidessaan ja tulkitessaan tuomaan esille niiden osuuden kaunokirjallisuuden kentällä. Kirjallisuuskritiikki tuo yleisölleen esittelyyn teoksia, ehdotuksena lukumateriaaliksi. Näin ollen niiden pohtiminen kaunokirjallisuutena ja niiden ominaisuuksien julkituominen auttavat yleisöä valitsemaan teoksista itselleen kiinnostavimmat. Kantokorpi lähtee teosten esittelyssä niiden ominaisuuksista – kaunokirjallisista ominaisuuksista. Kaunokirjallisuus syntyy yhteiskunnassa ja toisaalta yhteiskunnalliset tilanteet synnyttävät kirjallisuutta. Kantokorpi sitoo teoksia yhteiskunnan ajankohtaisiin ilmiöihin, ja tuo nähtäväksi teoksien yhteiskuntaa koskettavan kommentoinnin. Hän sitoo kritiikkejään ajankohtaisiin teemoihin ja tuo yleisölleen kosketuspintaa käsillä oleviin teoksiin. Hän myös osoittaa, kuinka kaunokirjallisuus kommentoi omaa traditiotaan ja yhteiskuntaa.

5. TEOSTEN ARVOTTAMINEN JA HYVÄN KIRJALLISUUDEN TUNNUSMERKIT

5.1. Arvottamisen osuus

Arvottaminen on osa kriitikontyötä ja hänen kirjoittamiaan arvosteluja. Kinnusen (1983: 43) mukaan arvostelua tarvitaan juurikin siksi, että se punnitsee kulloinkin, onko teos hyvä vai huono. Hänen mukaansa tätä toimintaa ei voi korvata millään. Samaa mieltä ovat muun muassa kriitikot Matti Mäkelä ja Mervi Kantokorpi (2011).

Kinnusen (1983: 42–43) mukaan arvostelu (onko teos huono vai hyvä) koskee aina koko teosta, kuten sen kielellinen muotokin ilmaisee, mutta perustelut viittaavat usein teoksen osaan. Hänen mukaansa tämä jättää arvostelun aina avoimeksi ja, jos niin tahdotaan, riidanalaiseksi. Toinen seikka, joka vaikuttaa arvostelun avoimuuteen, on esteettisen arvostelun luonne – siinä ei ole sääntöjä. Kirjallisuuden arvion avoimuudesta on maininnut myös Hough (1971: 99), joka tuo ilmi, ettei kirjallisuudessa voi olla ehdotonta mittapuuta, jolla voitaisiin arvioida teoksen arvoa. Kriitikon on hänen mukaansa tunnettava kirjallisuutta sen verran, että löytää kirjalliselle teokselle vertauskohdan. Kuitenkin Markus Lammenranta artikkelissaan *Kirjallisuuden arvottaminen* (1990) väittää ”arvottamisen olevan rationaalista toimintaa, jolle on olemassa objektiiviset perusteet”. Hänen mukaansa johdonmukainen arvottaminen vaatii aina päättelyä yleisten periaatteiden ja niiden soveltamisen pohjalta. (Lammenranta 1990: 144–145.) On siis olemassa arvottamisen kriteerejä, joihin kukin meistä nojaa päättäessään, onko teos hyvä vai ei. Tähän liittyy Hurrin (1993: 40) määrittelemä kriitikon kompetenssi, joka pohjautuu kriitikon pätevyteen luoda yleisesti hyväksytyjä normeja ja taitoon eritellä hyvä huonosta.

Arvottamisen määritelmän, kuten kuvauksenkin määritelmän, Huotari on koonnut hyvin. Hän on kiteyttänyt arvottamisen seuraavasti:

Arvottaminen tarkoittaa kriitikon käsityksiä teoksen arvosta, sen merkityksestä ja tehtävästä. Arvottaminen on kannanotto siihen, mikä teoksessa on hyvää ja mikä huonoa, mikä positiivista ja mikä negatiivista. (Huotari 1979: 30.)

Arvottaminen on kriitikon oman henkilökohtaisen arvion jakamista. Kuten Pirjo Vaittinen toteaa teoksessaan *Niin lähellä, niin kaukana*, ”kriitikko muodostaa teoksen konkretisaation ja kiteyttää sen kirjoituksessaan”. Vaittinen lisää, että ”kriitikko rakentaa sillan yksityisen kokemuksen ja julkisuuden välille, yksityisen teoksen ja ajallisen kirjallisen ja yhteiskunnallisen kehityksen välille”. (Vaittinen 1988: 33.) Kriitikon arvottaminen myös ohjaa lukijoita teoksien äärelle. Joskus negatiivinenkaan palaute kirjasta ei huononna teoksen myyntiä. Vaikka jotkut lukijat jättävätkin lukematta sen teoksen, jonka kriitikko on niin sanotusti lyttänyt, moni haluaa myös huomata, päätyykö itse samaan arvioon kriitikon kanssa. Kriitikotkaan eivät ole samanlaisia, ja toinen kriitikko arvostaa toista teosta ja toinen toista. Kuten aiemmin toin ilmi, jokaisen kriitikon arvostelu on myöhemmin kyseenalaistettavissa.

Tekstianalyysissäni olen luokitellut Kantokorven kirjallisuuskriitikit neljään luokkaan: positiivinen (50 % aineistosta), negatiivinen (21 % aineistosta), neutraali (23 % aineistosta) ja ristiriitainen (5 % aineistosta). Luokittelu on pohjautunut tulkintaani tekstejä lukiessani, Kantokorven arvottaviin virkkeisiin ja niiden joko positiiviseen tai negatiiviseen sävyyn. Lopullista luokitusta määriteltäessä olen hyödyntänyt sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia metodeja. Lopputulokseen on myös vaikuttanut niin sanottu päällimmäinen tunnelma, joka arvostelusta jää lukijalle. Olen huomoinut luokittelussa subjektiivisen tulkintani siitä, mitä Kantokorpi haluaa arvostelullaan sanoa sen lukijalle. Tähän tulkintaan vaikuttaa myös tunne siitä, saisiko Kantokorven kirja-arvostelu minut hylkäämään teoksen tai tarttumaan siihen. Kvantitatiivisesti olen tarkastellut muistiinpanojani arvottavien virkkeiden positiivisista ja negatiivisista luokista. Luonnollisesti, jos Kantokorpi on arvostellessaan tuonut esille enemmän negatiivisia kuin positiivisia huomioita, kokonaisuudessaankaan kirjallisuusarvostelu ei voi olla sävyltään positiivinen.

Kaikissa sisältöluokissa on myös luokan sisäisiä eroja. Sisältöluokaltaan positiivisissakin arvosteluissa on erotettavissa niin sanotusti yleisesti positiiviset tekstit ja ylistävät/nostavat tekstit. Neutraalit kirjallisuuskriitikit ovat sävyiltään enemmän joko negatiivisia tai positiivisia. Poikkeuksen muodostavat ainakin kaksi vuonna 2007 arvosteltua teosta, joiden historiallinen arvo on suurempi kuin arvottamisen arvo. Nämä teokset ovat julkaistu kirjoittajansa kuoleman jälkeen. Toinen on Jarkko Laineen kesken jäänyt teos *Ensimmäinen pastis plataanien alla* ja

toinen Helvi Hämäläisen aikanaan julkaisematon *Raakileet*. Näiden arvostelujen tarkoituksena ei ole arvottaa vaan enemmänkin tuoda teokset yleisön eteen ja herättää keskustelua. Kantokorpi tyytyy toteamaan ”[a]rvottamisen sijaan tekeekin mieli vain lukea.” (HS 17.3.2007) ja ”[t]eoksen kaunokirjallinen arvottaminen tuntuu turhalta.” (HS 16.6.2007). Neutraaleissa arvosteluissa myös osa arvosteltavia teoksia on kirjallisuudentutkimuksen piiriin kuuluvia tutkimusteoksia. Ristiriitaisissa ja negatiivisissa arvosteluissa tunnetila, joka lukijalle jää, on yksiselitteisempi. Ristiriitaisissa sekä negatiivisissa arvosteluissa on kyllä sekä negatiivisia että positiivisia arvovirkkeitä, mutta lopputuloksena on joko kysymysmerkki lukijan mielessä tai kuva teoksesta, jonka ansiot ovat heikkouksia vähäisempiä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa Kantokorpi toteaa Riikka Palanderin teoksen *Maa Muistaa matkustajan* arvostelussaan (HS 17.5.2010) sen herättävän ”esikoiskokoelmana ristiriitaisia tunteita”, lopputuloksena on helpposti myös ristiriitaisia tunteita kirjallisuusarvostelun lukijalle. Arvostelijan eli kriitikon on tärkeää tuoda julki hyvän kirjallisuuden ominaisuudet, ja kuinka erottaa ’hyvän huonosta’.

5.2. ”Kriitikon on ylitettävä oma tykkääminen”

Kantokorpi arvottaa teoksia nimenomaan kaunokirjallisuutena, kokonaisuuksina. Hän tuo esille teoksen heikkoudet ja vahvuudet niitä piilottelematta ja suoraan sanottuna. Hänen ilmaisusaan ei riitä sanoa ”mä tykkäsin siitä”-tyyliin ja lätkäistä loppuun muutama tähti vaan kaikki sanottu on myös perusteltua. Hän osoittaa teoksesta havaintonsa, kuten niin monesti tekstianalyysin tekijää kannustetaan tekemään.

Arvottaminen tarkoittaa Kantokorvelle (2011b) sitä, että teoksesta voidaan keskustella kaunokirjallisuutena. Matti Mäkelä tukee Kantokorven ajatusta ja hänen mielestään arvottaminen tulee aina olemaan osa kritiikkiä. Mäkelä (2011) huomauttaa myös kritiikin olevan ”erehtymisen laji” ja ”kriitikon näkemys siinä hetkessä”. Hän tuo esille, että yliopistoissa tutkitaan teoksia myöhemmin hartaammin kuin kriitikko voi koskaan tehdä. Juhani Niemi (1991a: 148) on muotoillut saman asian niin, että kritiikki on erehtyväistä ja kirjallisuudentutkimus korjaa virheet. Kantokorven ajatukset kriitikon tehtävästä kohtaavat tässä niin Niemen kuin Mäkelän kanssa, varsinkin kritiikin ja kirjallisuudentutkimuksen syventymisen mahdollisuuksista. Kan-

tokorven (2011a: 2) oma tavoite, jota hän suosittelee muillekin, on yleisesti teoksia arvottaessa ”ylittää kriitikon oma tykkääminen”.

Kuten analyysissään ja tulkinnassaan, myös arvottamisen kohdalla Kantokorpi nojaa paljon kaunokirjallisen teoksen ominaisuuksiin ja lukijan lukukokemukseen. Hän tuo selkeästi esiin oman mielipiteensä eikä väitäkään väittämien olevan yleisiä käsityksiä – hän viittaa kirjoituksissaan itseensä ja omiin ajatuksiinsa. Kantokorpi tulkitsijana ymmärtää Kai Mikkosen (2003: 64–65) esiin tuoman tulkinnan kohteen monimielisyyden ja epäselvyyden, jonka kautta erilaiset lähestymistavat mahdollistuvat. Tämän kautta voidaan palata siihen, kuinka kirjallisuuskritiikkiin ei voi sisällyttää kerrallaan noita lähestymistapoja mielin määrin. Teoksen ominaisuuksista arvottaminen kohdistuu Kantokorvella useimmiten teoksen rakenteeseen, kerrontaan, henkilöhahmoihin ja kieleen. Jos verrataan Kantokorpea Tallgreniin ja Viljaseen, niin henkilökuvauksen arvostaminen yhdistää heitä kaikkia. Krogerus (1988: 61, 71) tuo esille, kuinka Tallgren korosti kriitikkona teoksen persoonallisuutta, ihmiskuvauksen osuvuutta. Lappalainen nostaa puolestaan tutkimuksessaan (1993: 73, 199) esille, kuinka Viljanen korosti ihmiskuvauksen ja lukijan samaistumisen keskeisiksi teosten arvoitettavista ominaisuuksista. Olen aiemmin maininnut, kuinka Krogeruksen (1988: 83) luoma kriitikonkuva Tallgrenista painottaa hänen sukupuoliajatteluaan. Tämä johtanee juurensa siihen, kuinka Tallgrenin toiminta kriitikkona perustui naiseuteen, ja Tallgren oli hyvin kiinnostunut kirjallisuuden naiskuvista ja niiden ilmenemisestä kaunokirjallisuudessa. Tallgrenin uran aikana naisen rooli myös koki suurempia mullistuksia kuin Kantokorven uran aikana on kokenut (Krogerus 1988: 166–167). Analysoitaessa Kantokorven kirjallisuusarvosteluja Huotarin (1979: 39–41, 44–46, 53–54) malliin pohjautuen on hänen teksteissään semanttinen ja pragmaattinen arvottaminen pääosissa, joskin pragmaattinen osuus nimenomaan lukijakokemuksien kautta jopa yleisempi.

Lukijan kokemukset ilmenevät Kantokorven teksteissä niin hyvässä kuin pahassakin. Lukijaan kohdistuvat kommentit eivät aina suinkaan ole teosta arvottavia vaan joskus tyyliä ”Mitä seuraavaksi tapahtuu, on jätettävä jokaisen lukijan itse koettavaksi” (HS 21.4.2007). Teokset voivat ”pakottaa lukijansa hommiin” (HS 7.2.2008) tai niiden äärellä ”lukijaa koetellaan” (HS 13.11.2010). Tällöin huomautus kertoo enemmän teoksen luettavuudesta ja analysoitavuudesta. Teos voi myös saada negatiivisen palautteen lukukokemuksen kautta, kuten Aki Salmela

runokielestään teoksessaan *Leikitään kotia*. Kantokorpi esittää Salmelalle kysymyksen: ”Vai onko muka tarkoitus, että lukija googlettaa runot säe säkeeltä kuten kirjallisuudenopiskelijat jo tekevät?”. Hän olisi kaivannut kokeilevaan viitteitä vilisevään runokieleen ”vanhanaikaisen selityksiä-osaston”. (HS 15.1.2006.) Tässä kommentissaan Kantokorven arvottaminen kohdistuu syntaksin tasolle formaalisten ominaisuuksien puolesta ja pragmaattiselle tasolle lukijoiden näkökulman esille tuomisen kautta (ks. Huotari 1979). Proosasarjojen rajoille on teoksessa ”leikattu välisoiton kaltaisia luontoon hukuttautumiskohtauksia, joiden yhteys muihin teksteihin jää kyseenalaisiksi”. Nämä osaset jäävät Kantokorven mukaan ”sarjojen puristuksessa niin epämääräisesti parodian rajalle, että niiden suunta kokonaisuuden osina ei avaudu lukijalle”. (HS 24.9.2000.) Joskus myös puutteista huolimatta Kantokorpi uskoo teoksen löytävän lukijoita, esimerkiksi Ilpo Tiihosen *Jumalan sumulle* hän uskoo näin käyvän: ”Vaikka kokoelmassa on hieman eilisen eineen lämmityksiä, sillä on taatusti omat tiihoslaiset lukijansa. Meitä yhdistää rakkaus suomirunon äänikertoihin – ja nauruun” (HS 17.12.2009). Samalla hän lokei itsensäkin lukijakuntaan, joka lukee teoksen puutteista huolimatta ja mahdollisesti pitää siitä. Toisinaan teokset saavat kiitosta lukijan puolelta, kuten silloin, kun yksityiskohdat ponnistavat kerronnasta esiin ja ”lukija nauttii” (HS 29.8.2001) tai runojen kuvakieli ”nousee konkreettisesta, jaetusta tuttuudesta”, joka luo lukijaystävällistä lähestyttävyyttä (HS 4.1.2004). Juha Seppälästä Kantokorpi tyytyy toteamaan, että Seppälä ”hämmästyttää lukijoitaan kuin Mestari opetuslapsiaan” (HS 18.9.2004).

Negatiivisia arvovirkkeitä Kantokorpi perustelee aina, ja yleisesti hänellä on myös ehdotus, mitä teos olisi tässä kohtaa kaivannut. ”*Heikosti positiivisen kirjalliset ansiot eivät ole Härköstä parhaimmillaan, erityisesti teoksen alkuosan toistelias ja kaikkialle risteilevä tarinankulku olisi vaatinut vielä kehittelyä*” (HS 14.8.2001). Hän toisinaan sanoo suoraan, mitä teos olisi kaivannut: ”En kaipaa lisää niinkään juonen väriä vaan kunnan tempovaihdoksia, jotka eivät olisi vain pidempiä ja lyhyempiä monologeja.” (HS 1.9.2002). Negatiivisia kommentteja aiheuttaa liikayrittäminen, joka yleisesti saa usein ihmiset epäonnistumaan. Kantokorpi käyttää vanhaa sanontaa kommentoidessaan Irina Javnen teoksen *Olen syntynyt, sanotaan* runsaista metaforista sanoin ”aina ei Javne tunnu uskovan, että vähempi olisi enempi” (HS 21.4.2010). Aineistoon mahtuu pari hyvin negatiivisen maun jättävää kirjallisuusarvostelua. Arno Kotron *Musta morsian* ja Teemu mäen *Rääkypönttö* saavat Kantokorvelta kylmää vettä niskaansa.

Kotron kokoelman ”kaunokirjallinen saldo on kovin vaatimaton” (HS 18.2.2005), ja Mäen kokoelma saa kriitikon vakuuttuneeksi, että runous ”nyt ei ainakaan ole Teemu Mäen laji” (HS 13.11.2010). Kotron kokoelman kohdalla Kantokorpi miettii jo genren asettelua seuraavin sanakääntein:

Musta morsian on kustantajan tiedotteissa nimetty proosarunoudeksi, mutta tästä alalajista ei tietenkään ole Kotron alusta loppuun lyhytsäkeisessä runokirjassa. (- -) Silmämääräisesti kokonaisuus muistuttaa oikeastaan runoelmaa, sillä yksittäisten runotekstien rajoja ei ole osoitettu aina typografisesti. (HS 18.2.2005.)

Kustantaja siis on jo mennyt metsään, ja kaunokirjallisen saldon vaatimattomuutta Kantokorpi perustelee aiheen uusiokäytöllä ja ilmaisun kehittymättömyydellä. Kantokorpi on jopa sitä mieltä, että ”[k]ömmähtelevä, kulunut kieli sattuu korvaan”. (HS 18.2.2005.) Teemu Mäen kohdalla kyse on enemmän faktojen esittelystä ja yhteiskunnan tilan kriitikeistä, mikä Kantokorven mukaan lähestyy Mäen väitöskirjaa siinä määrin, että lukija ”saattaa jopa yllättyä”, kuinka ”samoin aihein ja sanavalinnoin” Mäki on runoilijana liikkeellä. (HS 13.11.2010.) Kantokorpi ei kuitenkaan jätä runoilijoita täysin murskatuomion alle. Molemmilla olisi ilmaisu korjatessaan ollut mahdollisuudet onnistumiseen. Kantokorpi huomauttaa kritiikeissään, kuinka sekä Kotron että Mäen olisivat voineet vähemmän kikkailla kielellä. Kotron kohdalla Kantokorpi olisi nähnyt mieluummin suorasanaisempaa ilmaisutapaa kuin tarkoituksetonta säerakennetta (HS 18.2.2005). Mäen ilmaisusta Kantokorvella oli jyrkempi mielipide, ja Kantokorpi olisi suoraan toivonut, ettei mietteiden ympärille olisi runokielisyyttä lavastettu. Mutta Mäki olisi saanut myönteisempää palautetta, jos runot olisivat antautuneet ”kanssapuheeseen maailmassa” tai tarjonnut vaihtoehtoja/ ratkaisuja synkille yhteiskunnan rappion kuvilleen. (HS 13.11.2010.)

Vaikka Kantokorpi (2011b) luennollaan toi esille, kuinka hän pelkäsi negatiivisten arvostelujen kirjoittamista uransa alussa, eikä nykyäänkään pidä niistä, edelliset esimerkit antavat kuvan, kuinka hän silti tuntee velvollisuudekseen tuoda teoksien heikkoudet julki. Joissakin luki-joissa toki murska kritiikki herättää myös mielenkiinnon teosta tai kokoelmaa kohtaan.

Kirjallisuuskritiikkien arvottamisen osalta erityistä on esikoisten saama palaute. Kantokorpi tuntuu ymmärtävän, ettei se eka kerta aina mene niin kuin pitäisi. Tähän vaikuttanee moni asia ja joskus kirjailija kehittyy vain ”lukemalla ja kirjoittamalla” (HS 21.4.2007). Ensimmäisen

teoksen kohdalla kirjailija on kietoutuneena kirjoittamiseen eikä ajattele lukijoitaan vaan haluaa vain kirjoittaa, kuten Raija Oranen toi esille luennollaan *Lukija mielessä* Joensuun kirjallisuustapahtumassa 2011. Orasen mielestä esikoiskirjailija on myös usein esikoisensa kohdalla osa yleisöään ja lukijoiden olemassaolon sisällyttää kirjoittamiseen vasta myöhemmin. Yleisin aineistosta nouseva esikoisteosten kehys on identiteettikertomus ja seksuaalisuus sekä naiskirjailijoilla esiintyvät naiseus ja äitiys. Esikoiskirjailijan on yleisesti helpoin kirjoittaa siitä mitä jo tuntee.

Esikoisiin Kantokorvella on ollut spesifi suhde siinä mielessä, että hän on kuulunut vuosina 1998–2009 esikoispalkintoraatiin, ja tämä vaikutti hänen kriitikontyöhönsä niin, että hän pyrki kirjoittamaan esikoisteoksista ja arvostelemaan paljon niitä saaden samalla niistä näkemystä, jonka avulla pystyi avaamaan teoksia muulle raadille (Kantokorpi 2011). Esikoisten arvostelussa Kantokorpi tuntuu pyrkivän rakentavaan kritiikkiin. Jotain hyvää on löydettävissä jokaisesta teoksesta, vaikka useampi osa-alue murtuisi.

Esikoisten yleinen ongelma on kokonaisuuden tai rakenteen hajoaminen. Halutaan tehdä monitahoinen, useaan näkökulmaan nojaava tai vain paljon materiaalia sisältävä teos, mutta rakenne ei vain aina ”pysy käsissä” (HS 28.9.2005) ja lopputuloksena on ”aloittelijan pitkään ja hartaasti kutoma ensimmäinen villasukka. Suora neule näyttää sujuneen ihan mukavasti, mutta kantapäässä ja kavennuksissa näkyy auttamaton käsityötaidon puute. Vanuttunut ja muhkurainen lopputulos saattaa silti olla ihan lämmin sukka.” (HS 1.11.2000). Joskus esikoisteosten kohdalla vanha sanonta ’vähempi on parempi’ tuntuisi toimivan. Lukiessa Kantokorven arvotavia virkkeitä tuntuu, ettei hän oikeastaan edes odota esikoisen vielä pysyvänkään niin kasassa, koska silloin kun esikoinen niin tekee, saa se kommentin: ”Esikoiskokoelmaksi [*Siivekkäät ja hännäkkäät*] on yhtenäinen ja valmiinoloinen runomaailman avaava.” (HS 7.11.2001). Toki esikoisetkin voivat heti olla valmista kaunoa, ja silloin on turha etsiä ”aloittelijan tassunjälkeä” (HS 5.10.2006). Joskus esikoiskirjailijat kompastuvat liiaksi nojaamaan traditioon, jolloin tuloksena voi olla ”kliseitä” (HS 24.4.2005; HS 21.4.2010), mutta toisinaan esikoinen onnistuu kietomaan sopivasti uutta ja vanhaa luoden sitä hyvän kokonaisuuden (HS 10.2.2009). Esikoisteokset saavat usein kiitosta ilmaisustaan ja kielestään edellyttäen siinä onnistumista. Mallinnetun sisältöanalyysin turvin nämä arvotusvirkkeet sijoittuvat teoskohtaiseen syntaktiseen

arvottamiseen (Huotari 1979: 33, 53). Henkilöhahmot ja varsinkin niiden kehitystarinat usein kantavat teosta eteenpäin. Aineistosta noin kaksi kolmannesta on arvotettu pääsääntöisesti positiivisesti ja yksi kolmannes negatiivisesti tai ristiriitaisesti.

5.3. Arvottamisen kriteerit ja hyvän kirjallisuuden tunnusmerkit

Mielestäni Kantokorven kriitikon olemus ja työskentely lähtee nimenomaan siitä, että hän on kirjallisuuskriitikko. Hän esittelee, analysoi ja tulkitsee sekä arvottaa jokaista teosta kaunokirjallisena teoksena kirjallisuuden kentässä. Analyysissaan hän huomioi teoksen teeman, henkilö kuvauksen, kerronnantasot sekä rakenteen ja kielen. Hän myös ottaa huomioon jokaisen teoksen kohdalla sen viitekehyksen ja ympäristön. Täydellisyyttä on hyvä tavoitella, mutta hyvänkään kirjan ei tarvitse olla täydellinen – ei se kai olisi realistista – ollakseen hyvää kaunokirjallisuutta.

Mervi Kantokorpi toimii pääsääntöisesti tähdäten korkealle. Mutta tässäkin on muistettava, ettei kirjallisuusarvostelu ole essee. Päivälehteen kirjoittaessa on selkeät raamit ja muun muassa *Helsingin Sanomissa* kulttuurilla on oma osansa, joka sisältää koko kulttuurin ja taidekentän. Lehden rahoitukseen vaikuttavien tahojen eli mainostajien materiaali on saatava mahtumaan sivuille tekstien lisäksi. Sekä Matti Mäkelä että Mervi Kantokorpi (2011) ovat todenneet lehdellä olevan sääätelyä myös kirja-arvostelujen merkkimäärässä. Kantokorpi (2011a: 8) on huomannut, että yli 4000 merkin jälkeen tulee eteen pyyntö jutun lyhentämisestä, ja jos kriitikko ei tekstiään lyhennä, niin kulttuuritoimittaja tekee sen kyllä hänen puolestaan. Nimikemäärien ja kustannustoiminnan kasvu eivät ole uusi ilmiö kirjallisuudessa, muttei ole myöskään se, että lehdistön tiedottaminen ei pysy kirjallisuuden tahdissa mukana. Tämä ilmiö tulee esille jo Leena Juntusen (1982: 126) 1800–1900-luvun lehdistöaineistossa.

Markus Lammenranta kirjoittaa artikkelissaan *Kirjallisuuden arvottaminen* (1990) taiteen arvon kriteereistä. Lammenrannan mukaan arvokriteerit nojaavat taiteen käyttötarkoituksiin, joista hän esittelee esteettisen, tiedollisen ja moraalisen. Arvottaminen perustuu silloin siihen, kuinka hyvin taide onnistuu tarkoituksessaan. Hän avaa nuo kolme arvotuksen perustetta: es-

teettisyys kokoaa kyvyn tuottaa elämyksellisiä/esteettisiä kokemuksia, tiedollisuuteen kuuluu ymmärryksen tai tiedon lisääminen maailmasta ja maailman jäsentämisen helpottaminen ja moraalisuus näkyy lähinnä kirjailijan halussa tehdä maailmasta parempi paikka tai lukijan halusta tulla paremmaksi ihmiseksi kirjallisuuden kautta. (Lammenranta 1990: 151–152.) Kriteereistä huolimatta, kun arvostellaan kirjallisuutta, arvostellaan teosta kokonaisuutena. Tällöin yksi ominaisuus harvoin saa teosta kaatumaan tai liitämään vaan teos on osiensa summa. Toki yksi loistava piirre voi kannatella toista heikompaa siltaa, kun heikkoutta ei ole haitaksi asti. Eikä ”[p]ari raakileeksi jäänyttä proosarunoa saalista heikkennä” vaan kokoelma osoittaa, että ”taas saatiin uusi kiinnostava runoilija” (HS 8.11.2005).

Kokonaisuuden katselmuksessa tulee lukijakokemus vastaan ja yleisesti voidaan todeta kirjan olevan onnistunut ja toimiva, jos lukija nauttii lukiessaan. Teoksen on oltava lukemisen arvoisen. Liian valmiiksi pureskeltu ja neuvova kerronta ei Kantokorvelta kiitosta saa (esim. HS 8.7.2007). Hyvä kaunokirjallisuus on Kantokorven arvosteluista nostettaessa toimivaa kokonaisuudessaan ja rakenne pysyy liitoksissaan. Toisinaan teoksen kieli ja ilmaisu, kerronta ja henkilökuvaukset kannattelevat keskenkertaista teosta jopa hyväksi, vaikka rakenteessa puutteita olisikin. Usein kikkailuilla, intertekstuaalisuudella ja vaikeilla teemoilla voi tähdätä tähtiin tai lässähtää kunnolla, joten jos kirjailija lähtee teoksessaan mukavuusalueen ulkopuolelle, toivoa sopii, että lopputulos on lukijaystävällistä. Hyvän kaunokirjallisuuden on kestettävä useampi kuin yksi lukukerta, jotta kunnan kaunokirjallisuus aukeaa uusille tulkinnoille (Kantokorpi 2011a: 2).

Toisinaan kritiikkiä saavat osakseen myös kirjailijoiden taustavoimat, yleisimmin siis kustantajat. Robert Åsbackan teoksen *Urkujenrakentaja* (Orgelbyggaren), suomentajana Katriina Huttunen, kohdalla kustantajan sinänsä Kantokorvenkin mielestä kiitettävä ajatus julkaista sekä alkuperäinen että suomennos samanaikaisesti tuottaa nyt ”viimeistelemättömän” lopputuloksen. Kantokorpi vetoaa nimenomaan alkuperäisen epäsuoran kerronnan ontumiseen suomennoksessa, joka häiritsee henkilökuvausta. (HS 31.8.2008.) Jarno Lindemarkin esikoisteokseen *Tuleen heitetty kello* olisi Kantokorpi toivonut hänen pitkien liehusäkeiden vaatimaa sivukorkeutta ja lisäksi kustannustoimittaja olisi voinut ehdottaa lyhennyksiä nuoren tekijän teokseen (HS 2.3.2009). Kuin poikkeuksena sääntöön on mainittava kustantajien puolesta

myös kehu, jonka kustannusyhtiö Otava saa kustantaessaan Irmeli Niemen Maria Jotunin elämäkerran. Kantokorven mielestä on syytä onnitella, että Otava on ymmärtänyt, ”miten klassikoiden esillä pitäminen vaatii uusintapainosten rinnalle myös keskustelua synnyttävää tutkimuksen valoa”. (HS 21.10.2001.) Näistä Kantokorven kommentteista käy ilmi kirjallisuuden kentän kokonaiskuva. Kirjailija ei ole yksin vastuussa teoksesta.

Kantokorven käsitykseen hyvästä kirjallisuudesta saa kuvan jo lukemalla hänen esittelyään *Helsingin Sanomien* internetsivuilta. Hän on sinne listannut yhdeksän arvostelemaansa hyvää teosta: Jari Järvelä *Veden paino*; Kari Hotakainen *Juoksuhaudantie*; Saira Susiluoto *Huoneiden kirja*; Olli Jalonen *Värjättyä rakkautta*; Juha Seppälä *Mitä sähkö on?*; Helena Sinervo *Runoilijan talossa*; Tomi Kontio *Vaaksan päässä taivaasta*; Markku Paasonen *Lauluja mereen uponneista kaupungeista* ja Eino Santanen *Merihevonen kääntää kylkeään*, joista kaikki sisältyvät aineistooni. (Kriitikoiden esittely *Helsingin Sanomien* internetsivuilla.)

Joskus Kantokorpi törmää tietyn teeman parhaaseen, ja vertailun lopputuloksena on todettava, että teos on ”ehdottomasti omaperäisin ensi kertaa vauvaa kyydissä -romaani, joka eteeni on sattunut” (HS 1.11.2002). Koska se onnistuu ohittamaan tyylillä kaikki ne versiot, jotka henkivät lähinnä perheterapiaa. Teokset onnistuvat myös saamaan nostavia argumentteja ja nostavia arvosteluja. Lopputuloksesta on mahdollista saada ”täysmoderni”, kuten Helvi Hämäläisen aikanaan julkaisematta jäänyt *Kaunis sielu*:

Romaanin ydin purkautuu vähitellen teon ympärille kiertyvässä yksinpuhelussa, joka on intensiivistä, taitavasti kehiteltyä suoraa monologia. *Kauniin sielun rakenne* palvelee rohkeasti sisältöä. Hämäläinen kuljettaa monologia numeroituina katkelmina ja rakentaa päähenkilönsä heittelehtivät mielentilat ja näyt itsenäisiksi, suhteellisen vapaasti toisiinsa liittyviksi sisäisen todellisuuden kuviksi. Kerronta siirtyy vauvattomasti presensistä imperfektiin ja synnyttää merkillisen mielentilan kaiken aikaisuuden vaikutelman. (HS 3.3.2001 Alleviivaukset lisätty.)

Hämäläinen on onnistunut kuvauksessa, kerronnassa ja teoksen rakenteessa, siis monessa hyvän kirjallisuuden ominaisuudessa. Kantokorpi kokoaa positiivisen arvotusvirkkeensä tässä tapauksessa tulkinnan kautta. Kari Hotakaisen teoksesta *Juoksuhaudantie* Kantokorpi kirjoitti nostattavan arvostelun. Hänen arvostelunsa sai myös reaktioita aikaan, joista Kantokorpi oli saanut tietoonsa tapauksen, jossa hänen silloinen kollegansa oli laittanut heti miehensä ostamaan kirjan. (Kantokorpi 2011a: 5.) Kantokorpi suositteleeekin Hotakaisen teosta ”kaikille, jotka joutuvat asumaan Suomessa”, ja kehuu Hotakaista myös suomalaisten äijien kirjon ku-

vaajana (HS 28.8.2002). Kantokorpi toteaa myös *Books from Finlandiin* kirjoittamassaan kirjallisuuskatsauksessa, kuinka Hotakainen edustaa suomalaista ”ÄIJÄ-kirjallisuutta” (BfF 2010). Helmi Kellonkummun ”elämänymmärrys yhdessä hänen kertojanlahjansa kanssa” tekevät Kantokorven mukaan hänen teoksistaan ”tarina-aarteen” nykyproosaan. Arvosteltavan teoksen *Riukuaitaa* Kantokorpi määritteli ”edeltäjiensä tapaan suomalaisuuden pienen historian kirjoitukseksi”. (HS 3.7.2004). Komiikka ei ole helppo laji, mutta Eino Santanen siinä onnistuu ja runokielessään jopa kliseitä hyödyntäen yllättävästi (HS 25.4.2006).

Hyvän kirjallisuuden ominaisuuksista on kirjoittanut Kantokorpi itsekin arvostellessaan Olli Jalosen teosta *Värjättyä rakkautta*. Kyseisessä arvostelussa Kantokorpi herättää vuoropuhelua kollegansa Matti Mäkelän arvostelun kanssa, jossa Mäkelä on todennut hävenneensä epätasaisen teoksen äärellä. Kantokorpi tuo hyvän kirjallisuuden ominaisuuden esille kuin argumenttinaan Mäkelän tekstille:

Värjättyä rakkautta provosoi lukijaansa, se on selvä:

”Kun Jalonen lähtee muutamissa novelleissaan teoretisoimaan diktatuuriteemaa, teksti muuttuu kiinnikkeettömäksi, johdattelevaksi, suorastaan propagandistiseksi antidiktatuurisissa painotuksissaan”, *Aamulehden* Matti Mäkelä kirjoittaa.

Mutta tästäkin on hyvässä kirjallisuudessa kysymys. Veret liikkeelle panevasta kerronnasta, joka pakottaa kohtaamaan ikävyyksiä, näkemään kertaautuvan ja kaltaisen sielläkin, missä sitä ei ikinä haluaisi nähdä. Enpä olisi voinut toivoa Olli Jalosen novelleja hienompaa aloitusta syksyiselle luku-urakalleni. (HS 31.8.2003.)

Hyvässä kirjallisuudessa on kyse myös siitä, että kirjailija, esimerkiksi Hannu Väisänen, ”tietää, kuinka lukija vampataan” (HS 25.3.2007). Hyvä kirjallisuus uudistaa traditiota ja mahdollisuutena on, kuten Pekka Tarkan Joel Lehtosen elämää käsitelleen tutkimuksen, ”karttua elämäkertojen klassikoksi” (HS 14.3.2009).

Arvottaminen tekee kritiikistä arvostelun. Teosta arvostellaan peilaten sitä hyvän kirjallisuuden kriteereihin. Teoksen arvoitettavia ominaisuuksia ovat rakenne, kerronta, henkilökuvaus, kielivalinnat ja yleisesti luettavuus. Tekstianalyysistä on nähtävissä Kantokorven keskittymisen arvottamaan teosta kaunokirjallisuutena verraten sitä omaan käsitykseensä hyvästä kirjallisuudesta. Toisaalta Kantokorpi (2011a: 2) on myös sitä mieltä, että hän kriittikona joutuu ajattelemaan sen muidenkin puolesta. Kantokorven kritiikeissä arvottaminen kohdistuu teokseen myös kirjailijan aiemman tuotannon kautta. Kantokorpi vertaa kirjailijan onnistumista aiempiin onnistumisiin tarjota lukijoille hyvää kaunokirjallisuutta. Arvottamisen kautta kirjai-

lijat saavat kriitikolta palautetta ja neuvojakin, kuinka teosta olisi saanut vietyä parempaan suuntaan. Esikoisteoksista Kantokorpi kriitikkona antoi tavallista enemmän palautetta ja rakentavaa kritiikkiä. Hyvä kirjallisuus tavoittaa lukijat ja pitää lukijan otteessaan. Teoksen tarinasta kumpuaa ominaisuuksia, jotka kiinnostavat lukijaa.

6. ”VALTION LUKIJA”

Olen tutkimukseni edetessä tarkastellut Mervi Kantokorven ajatuksia kirjallisuuskritiikistä ja analysoinut hänen tapaansa toteuttaa kaunokirjallisten teosten arvostelua. Nyt on aika analysoida, kuinka hyvin Kantokorpi toteuttaa näkemyksiään käytännössä ja näkyykö se kirja-arvostelujen lukijoille. Tässä luvussa on tarkoitus koota Kantokorven kriitikkoprofiilia ja esitellä jo alustavasti tutkimukseni tuloksia.

6.1. Täsmennys Kantokorven kriitikkoprofiiliin

Pirjo Vaittisen mukaan kirjallisuuskritiikkiin vaikuttaa se, ”minkä tehtävän kriitikko katsoo kirjallisuuskritiikillä ja omilla kirjoituksillaan olevan, kenelle kriitikko katsoo kirjoittavansa, kenen puolesta puhuvansa.”. Tämä on hänestä kirjallisuuskritiikin tarkastelussa tärkeä lähtökohta. (Vaittinen 1988: 34.) Tarkastelen nyt Vaittisen kuvaamia lähtökohtia Kantokorven osalta. Koska Mervi Kantokorpi näkee kirjallisuusarvostelun tärkeimmiksi tehtäviksi teoksen analyysin ja tulkinnan, teoksen suhteuttamisen kirjallisuudenkenttään ja tietenkin tärkeimpänä teoksen arvottamisen, keskityn omassa analyysissäni siihen, kuinka nämä toteutuvat Kantokorven sanoissa ja teoissa. Kirjallisuusarvostelu ilman arvottamista on vain tekstianalyysi.

Markku Huotari (1979), Juhani Niemi (1991a) ja Merja Hurri (1993) ovat tahoillaan lokeroineet kriitikot profiileihin. Jokainen heistä on jakanut kriitikot kolmeen eri luokkaan omasta näkökulmastaan:

Huotari (1979) jakaa kriitikot kolmeen luokkaan heidän kirjallisuusarvostelujensa pohjalta: kuvaileviin, tulkitseviin ja arvottaviin kriitikoihin. Hänen mukaansa kuvaileva kriitikko pyrkii pääasiallisesti jakamaan ”ensikäden tietoa” arvostelemasta teoksestaan, tulkitseva kriitikko pyrkii perusteelliseen analyysiin ”porautuen ”syvärankenteisiin” analysoiden, vertaillen ja selittäen. Tulkitseva kriitikko esittää teokselle vertailukohteita ja tuo esille taustatietoja koskien

kirjailijaa ja yhteiskuntaa. Arvottava kriitikko puolestaan ottaa kantaa, jakelee neuvoja ja esittää selkeitä suosituksia lukijoille. (Huotari 1979: 57–58.)

Niemen (1991a) kategoriat rakentuvat enemmän kriitikon omasta näkemyksestä työhönsä. Hän jakaa kriitikot ilmaisukriitikoihin, välinekriitikoihin ja ymmärtäviin kriitikoihin. Ilmaisukriitikoille kirjoittaminen on Niemen mukaan muuttunut luovaksi toiminnaksi. Välinekriitikot puolestaan käyttävät foorumia omiin tarpeisiinsa, jonkin ideologian, kulttuuripolitiikan tai kansalaiskasvatuksen instrumenttina. Ymmärtäviä kriitikoita on olemassa kahdenlaisia: analyttisiä ja empaattisia, mutta heidän erotuksenaan on tapa puhua kohteesta. Ymmärtävät kriitikot Niemen mukaan ovat uskollisia kohteelleen eli teokselle ja pyrkivät teoksen läpivalaisuun sen omista lähtökohdista käsin. (Niemi 1991a: 146.)

Hurrin (1993) kategorisointi eroaa miesten kategorisoinneista siinä, että hän näkee kriitikon profiloitumisen suhteessa kentän muihin osatekijöihin: lehteen, taide-elämän edustajiin ja yleisöön. Lehteen kiinteästi sitoutuneet kriitikot harrastavat Hurrin mukaan journalistista tai ideologista kritiikkiä. Nämä kriitikot suodattavat kirjallisuusarvostelunsa lehden journalististen käytänteiden ja/tai poliittisen linjan kautta, tällöin arvostelun lukijan oman yhteiskunnallisen arvokäsityksen varaan jää, kuinka hän kirjallisuusarvosteluun suhtautuu. Taide-elämän edustajiin läheisessä suhteessa olevat kriitikot harjoittavat Hurrin termistössä esteettistä kritiikkiä. Heidän joukossaan ovat yleensä ne kriitikot, jotka itsekin ovat taiteilijoita. Hurrin mukaan tämän kritiikin voimavarana on, että kriitikko ainakin on asiantuntija, mutta toisaalta kriitikon taide-elämään kietoutunut ajattelu voi estää riippumatonta kritiikkiä. Viimeisenä ovat yleisöön sitoutuneet kriitikot, joiden kritiikkiä voi nimittää popularisoivaksi kritiikiksi. Tällöin kriitikko kirjoittaa nimenomaan lukijoita ajatellen. Hurrin mukaan popularisoivassa kritiikissä kriitikko on vaarallisilla vesillä, jos hänen tavoitteenaan on yleisön kosiskelu. (Hurri 1993: 51.)

Kun Huotarin, Niemen ja Hurrin määritelmät eri kriitikkokategorioista yhdistää ja peilaa Meri-Kantokorven kriitikko-profiiliin, voisin määrittellä Kantokorven olevan analyttinen ymmärtävä kriitikko, joka painottaa tulkintaa ja arvottamista ja jonka tärkein suhde eri taide-elämän toimijoiden keskuudessa on yleisö harjoittaen popularisoivaa kritiikkiä ilman mielistelyä. Hurrin (1993) määritelmästä journalistinen kritiikki ei tule Kantokorven tapauksessa kyseeseen,

koska hän itsekin korostaa, ettei ole *Helsingin Sanomien* kriitikko vaan lehden avustajana toimiva henkilö. Persoonaa, ”brändiä” tai ”Hesarin Merviä” Kantokorvesta ei saa. Hänen mielestään sen, että ”kirjoittaa hyvin ja ajattelee hyvin”, pitää riittää. Hän korostaa toki, että kriitikko on nimenomaan ”valtion lukija” tai ”ammattilukija”, joka jo kuvaa sitä, että kriitikontyö on enemmän lukemista kuin kirjoittamista. Kantokorpi korostaa myös, että kriitikon on pysyttävä kirjallisuuden kentällä ajan hermoilla. (Kantokorpi 2011a: 4–6.) Tästä näkökulmasta hän edellyttää kriitikolta asiantuntijuuden puolelta esteettistä kritiikkiä, mutta hänen mielestään tai ainakin hän haluaa olla kriitikkona enemmän taustoissa eikä niinkään tekemisissä sellaisten kirjallisuusihmisten kanssa, jotka tuottavat sitä, mitä kriitikko arvostelee. Hänen mukaansa nykyään pitäisi palata enemmän ajattelemaan kriitikoidenkin jääviyttä, joka tuntuu olevan jäänyt taka-alalle kirjallisuusihmisten ajattelutavoissa. Hän toteaa myös olevansa kauhuissaan, kun hänen asuinalueelleen, joka on aina ollut taiteilijoiden suosiossa, on alkanut muuttaa myös kirjailijoita. Asiantuntijuuden näkökulmasta Kantokorpi haluaa arvostella sekä lyriikkaa että proosaa säilyttääkseen ajankohtaisen otteen molempiin kirjallisuudenlajeihin. Vaikka Kantokorpi kuvaa teoksen kaunokirjallisuutena, tulkitsee sitä ja arvottaa sen puutteita jopa neuvoja jakaen, on yleisö hänestä kriitikon ensisijainen puhuttelun kohde. Hän toivoisikin, että kriitikot jalkautuisivat enemmän juuri lehtien lukijoiden joukkoon kuin kirjallisuusihmisten piireihin. (Kantokorpi 2011a: 6.) Kantokorven kommentteista on havaittavissa, kuinka kriitikon kuuluisi olla kirjallisuuden kentällä enemmän sivussa kuin keskiössä ja taas sukkuloida kirjallisuuden yleisön keskellä: toimia kirjallisuuden toimijoiden ja kirjallisuuden lukijoiden linkkinä.

Toijonen tuo esille artikkelissaan *Etäältä näkee tarkemmin* (2010) professori Juhani Niemen ajatuksen kriitikon tehtävästä tiedonvälittäjänä ja asioiden järjestykseen laittajana. Niemen mukaan ”trenditietoinen makuja esittelevä egotrippailu lukijan huomion herättämiseksi” ei kriitikon pätevyudeksi riitä. (Toijonen 2010: 114.) Kantokorvenkaan mielestä eivät aiemmin mainitsemani Juhani Niemen (1991a: 146) välinekriitikot, jotka tuovat itseään julki teksteillään, ole ammattimaisia kriitikoita vaan oikeastaan tekevät kirjallisuusjournalismia toteamalla, kuinka ”hersyvä Jari Tervo taas oli ja kyllä nauratti, ettei meinannut penkillä pysyä” -tyyliin, ja katsomalla, mitä teos käsitteli ja millaisen mediakohun se nyt on saanut aikaiseksi. Kantokorpi ei myöskään aio julkaista parhaita tekstejään tai tekstejään missään kokoelmassa, koska se on juuri sellaista ”pönötystä”, josta Mervi Kantokorpi ei ”tykkää yhtään”. (Kantokorpi

2011a: 11, 13.) Vaikka Kantokorpi ei ”pönötyksestä” välitäkään tai halua tuoda julki itsestään vahvaa persoonaa, hänellä on raamitettava kriitikon profiili.

Kantokorpi on lähtenyt omien sanojensa mukaan aikoinaan yliopistolta päästäkseen suuremman yleisön tavoitettavaksi. Kirjallisuuden asiantuntijuus näkyy siinä, että Kantokorpi käyttää paljon kirjallisuudentutkimuksen termejä ja sivistyssanoja, eikä hän aina selitä niitä lukijoilleen. Tekstissä törmää muun muassa diskurssiin, representaatioon, metaforaan, perspektiiviin, tematiikkaan, homonymiaan, resignaatioon, arroganttiin ja ekspansioon. Kantokorvella ja monella muullakin kriitikolla nämä termit ovat hyvin hallussa. Päivi Lappalainen (1983: 131) on tuonut esille, että usein kirjallisuudentutkijat toimivat myös kriitikoina. Tämän Kantokorpi tiedostaa siinä mielessä itsekkin, että luennollaan (2011b) hän mainitsi, kuinka ennen hän tekstin lähettämistä luettaa sen lähipiirillään; teksti on hyväksyttävää, jos siitä ymmärretään suurin osa. Kirjallisuudentutkijan tausta on näkynyt Kantokorven teksteissä ja toiminnassa. Hän on muun muassa tietoisesti kehittänyt itseään pois tutkijan tyylistä kirjoittaa. Luennollaan hän kuvasi, kuinka hän aluksi luki viikon ja kirjoitti viikon, halusi kirjoittaa huomiot heti ylös ja keskittyi vain yhteen teokseen kerrallaan. Nykyään kymmenen vuotta kriitikkona toimimisen jälkeen Kantokorpi etäännyttää itsensä teoksesta lukemalla useita teoksia peräkkäin ennen niistä kirjoittamista tai käsittelemällä teoksia samanaikaisesti. (Kantokorpi 2011b.) Journalistista kirjoitustapaa eli Kantokorven mukaan teilaavaa kritiikkiä hän edelleen vieroksuu, mutta on oppinut hyväksymään sen, että negatiivinen palaute muuten positiivisesta kritiikistä voidaan nostaa ingressiin (2011a: 8, 2011b). Kantokorpi (2011a: 12, 2011b) pitää itseään kirjailijoiden kriitikkona, joka näkyy pyrkimyksessä saada ”parhaat päälle”. Tekstiaineiston jakautumisessa määrittelemiini positiivissävytteisiin sisältöluokkiin puoltaa ajatusta, jonka mukaan Kantokorpi tosiaan haluaa nähdä teoksen myönteiset piirteet. Tekstiaineistosta puolet on positiivisia arvosteluja ja kaksi kolmannesta positiivisia tai neutraaleja. Hän pyrkii saamaan teoksen positiiviset osiot näkyville, mutta varsinaisesti kirjailijoille Kantokorpi ei kritiikkejään kohdistaa.

Anna Makkonen (1997: 21) jakaa Iserin ajatuksen, kuinka lukeminen on matka. Kriitikoilla tämä lukemisen matka päättyy teoksesta kirjoitettavaan kirjallisuusarvosteluun. Kirjoittaminen on kuitenkin tärkeä osa kriitikontyötä, ja Kantokorpi nimeää tähänkin vaativan tavoitteen:

”Kaunokirjailijaksi ei aina ehdi, mutta on yritettävä.” (2011a: 9). Vaikka kriitikontyö on pääsääntöisesti lukemista (Mäkelä; Kantokorpi 2011), kriitikko kirjoittaa myös lehden lukijoille, jotka ovat melko heterogeeninen lukijakunta. Kantokorpi korosti haastattelussaan, että kriitikon tekstin on heijastettava teosta, jota arvostellaan. Hänen mukaansa on pyrittävä tuomaan teoksen ilmaisu kriitikon oman ilmaisun läpi. (Kantokorpi 2011a: 9.) Tutkimusaineiston pohjalta Kantokorpi on käyttänyt metodologiaan itse, kuten tekstiaineiston ilmaisusta on luettavissa. Helmi Kellokummun teoksessa *Havun takana* havaitsee ”vanhan suomalaisen proosakerronnan jyllyn aina aihetta ja näkökulmaa myöten”, saman teoksen mukaan Kantokorven ilmaisussa ”elämä on töisevä selviytymisleiri”, jonka naisia ”elämä painaa parrelleen” (HS 1.10.2000). Puolestaan Tomi Kontio on repäissyt runoutensa ”linnunradalta” teoksessaan *Vaaksan päässä taivaasta*, joka on edesauttanut Kontion ”kirkkaaksi tähdeksi suomalaiselle runotaivaalle” (HS 18.1.2004). Kun kirjailija Elfriede Jelinek on kuvannut kirjallista työtään ”läntisen kulttuurihegemonian suursiivoukseksi”, on kriitikon helppo kommentoida, kuinka ”[j]älki vain ei ole aina kaikkien mielestä siistiä” tai kirjailija ”ei jätä läntisen yhteishyvän arvoista kiveä kiven päälle” ja kuinka Jelinek on tehnyt kerronnassaan ”saaneerauksen” (HS 11.12.2005). Henry Salmenniemen ”flarffaavan runousopin” ydintä teoksessa *Texas, sakset* ovat sen ”rinnastukset ja kangastukset” (HS 28.2.2010). Sitaatit osoittavat, että Kantokorpi tuo teoksien kaltaisuutta omaan tekstiinsä ilmaisunsa ja sanavalintojensa kautta.

Luonnollisesti kriitikot lokeroituvat sen mukaan, kenelle he kirjoittavat ja ketä he huomioivat. Kantokorpi kirjoittaa aamiaisella oleville Hesarin lukijoille, mutta tunnustaa olevansa hyvin mielellään ”kirjailijoiden kriitikko”, joka ottaa huomioon myös taiteilijan puolen instituutiossa. Tähän vaikuttavat vahvasti häntä ympäröivät taiteilijat: hänen isänsä ja aviomiehensä elättävät itsensä taiteella. (Kantokorpi 2011a: 13.) Kantokorven suhde omaan yleisöönsä näkyy myös siinä, kuinka hän tuo esille kirjallisuuskritiikeissään lukuelämyksiä, lukijan roolia ja omia elämyksiään lukijana. Hänen tyyliinsä toimia kriitikkona ei ole uutta; sekä Anna-Maria Tallgren että Lauri Viljanen toivat subjektiivisen kokemuksensa esille arvosteluissaan. Krogerus (1988) ja Lappalainen (1993) ovat tutkimuksissaan tuoneet esille Tallgrenin ja Viljasen käyttämää kieltä, joka molemmilla sisälsi emotionaalisia adjektiiveja ja kielikuvien ekspressii-

visyyttä.¹ Kriitiikin subjektiivisuuteen kytkeytyy myös Kantokorven jo haastattelussaan (2011a: 9) mainitsema minä-puhe, jonka kautta Kantokorpi on ainakin kertaalleen viitannut arvostelussaan itseensä henkilönä: Matti Mäkelän teoksen *Ihme. Kertomus* arvostelussaan Kantokorpi kirjoittaa ”vähän väliä olevansa kirjallisuusvisailussa sitaatteja tunnistamassa” (HS 18.8.2002). Hän tosiaan on osallistunut joukkueenjohtajana tv-visailuun JuupasEepos, jossa tunnistetaan sitaatteja. Tämän tutkimuksen puitteissa en lähde enempää Kantokorven ilmaisukeinoja analysoimaan, mutta vaikka Kantokorpi käyttääkin eläväistä kieltä, en löydä hänen sanavalinnoistaan ”naisen kieltä”, jota Krogerus (1988) ja Lappalainen (1993) ovat löytäneet omista tutkimuskohteissaan (ks. Lappalainen 1993: 32). Jos jotain ilmaisutapaa voi yleensäkin vahvasti rajoittaa sukupuolellisesti. Kriitikon toiminta voidaan määritellä vuorovaikutussuhteiden, ilmaisun tai kritiikkien keskeisten sisältöjen kautta. Toiminnan kautta kriitikolle muodostuu profiili, ellei hän jo itse ole innostunut profiloitumaan.

6.2. Kirjallisuuspolitiikkaa?

Kirja-arvostelujen yksi suurimmista tehtävistä on johtaa tai aloittaa kirjallisuuskeskustelua. Kulttuuritoimittajat ja/tai kriitikot arvottavat teoksia jo siinä, että he nostavat tietyt teokset kirjallisuuskeskusteluun ja jättävät osan sen ulkopuolelle käsittelemättä teosta. Tähän haasteensa tuovat nykyiset viitemäärät ja joidenkin teosten kohtalona on väistämättä jäädä arvostelujen ulkopuolelle, koska kritiikkien julkaisuun tilaa ei ole lisätty; päinvastoin tekstien on oltava lyhempiä, jotta useampi teos pääsee esille (Kantokorpi, Mäkelä 2011). Kriitikot eivät kuitenkaan ole ainoita, joilla tässä kirjallisuuspolitiikassa on valtaa, vaan kustantajat ja lehden kirjallisuuslinjaukset vaikuttavat arvosteltaviin teoksiin. Kustantajien toiminnan keskeisenä osana on markkinointi, ja Juhani Niemi korostaa kirjan suosiota muihin taiteen lajeihin verrattuna: kirja on helppo markkinoida ja voittaa helpommin tiedotusvälineiden julkisuuden puolelleen. Käytännössä useita teoksia jätetään laajemman tietoisuuden ulkopuolelle. Niemi huomauttaa myös kirjallisuuskriitikin merkityksen kirjan markkinoinnissa varsinkin esikoisten

¹ Päivi Lappalainen (1993: 32) on väitöskirjassaan vertaillut Anna-Maria Tallgrenia ja Lauri Viljasta.

kohdalla. Hänen mukaansa kustantajat luottavat esikoisten kohdalla kirjallisuuskritiikkiin eivätkä lähde tekemään suuria markkinointi-ilmoituksia teoksista. (Niemi 1991a: 110, 125.)

Kirjallisuuskritiikillä on myös nurjempi puoli, joka tulee esille jo Pirjo Vaittisen tutkimuksessa vuonna 1988. Niin Vaittinen kuin Kantokorpikin toteavat maaseutukriitikoiden siteeraavan pääkaupunkilehtien arvostettujen kriitikoiden tekstejä. Vaittinen ei tutkimuksessaan havainnut suoranaista plagiointia, mutta Kantokorven mukaan sitäkin tapahtuu. Hän tässä vaiheessa nostaa esille kirjoitustyylilleen ominaisen minä-puheen, jota on saanut joskus lukea toisen kirjoittamana tunnistaen tekstin omakseen. (Kantokorpi 2011a: 9; Vaittinen 1988: 25.)

Kirjallisuuskritiikki on osa kirjallisuuspolitiikkaa, vaikka osa kriitikoista siitä ei haluaisikaan puhua. Kritiikin tehtäviin kuuluu arvottaa kirjallisuutta, ja kritiikki vaikuttaa lukijoihin jo siinäkin, kuinka nopeasti teos arvostellaan sen julkaisemisesta ja kuinka merkittävä kritikko arvostelun tekee (Eskola 1972: 53, 58; Vaittinen 1988: 83). Tätä puolustaa haastatteluaineistossani selville tullut pyyntö, jonka Kantokorpi on saanut. *Parnasson* toimitus on toivonut kriitikoksi Kantokorpea, jottei kritiikki olisi ”överit” mihinkään suuntaan (Kantokorpi 2011a: 9). Tämä lausahdus kertoo *Parnasson* heterogeenisestä kirjoittajakunnasta. Kommentti kuvaa myös, kuinka kriitikolla on väliä. Kantokorpi lisääkin, että kritikko voi tehdä työnsä monella tavalla, muttei usko Pekka Tarkan, Helena Ylösen tai Seppo Heikinheimon tyylisten persoonien enää kehittyvän nykykriitikoista. Yksi syy on siinä, että kyseiset kriitikot olivat aikanaan töissä *Helsingin Sanomissa* ja näin ollen vaikuttivat lehteen ja kirjallisuuden asemaan lehdesä. Nykyään ei ole tarjolla kuukausipalkalla kriitikon tehtävää, eikä nuorempi polvi sellaista kaipaakaan – ainakaan Mervi Kantokorpi ei kaipaa. Toisekseen hänen mielestään on hyvä, että kriitikoiden ja kritiikin parissa on tapahtunut ”maallistumista”, mikä on johtanut siihen, ettei kenenkään tarvitse kriitikon tullessa paikalle ”kusta allensa kauhusta” tai ”jäykistyä”, kuten Tarkan ja Heikinheimon persoonat saivat aikaan. (Kantokorpi 2011a: 10.) Matti Mäkelä tuntee kirjallisuuden kentän sekä kirjailijan että kriitikon näkökulmasta. Hänen mukaansa jokaisella kirjailijalla on odotusarvonsa kirjallisuuskritiikkiä kohtaan siinä vaiheessa, kun he katsovat arvostelijan nimen. (Mäkelä 2011.)

Kantokorpi myöntää kirjallisuuspolitiikan puolen kriitikontyössä, oikeastaan hän näkee kriitikoiden kautta epäsuoran vaikutusmahdollisuuden, joidenkin kirjailijoiden edistymiseen, lukijapolvien kasvuun ja syntymiseen. Jos Kantokorven asenne kirjallisuuspoliittiseen asemaansa on hyväksyvä, niin Anna-Maria Tallgren aikanaan viihtyi kirjallisuuspoliittisessa roolissaan huonosti, mutta toisaalta hän edusti aikanaan *Helsingin Sanomien* poliittista linjaa (Krogerus 1988: 214, 232). Kantokorpea (2011a: 14) ei edes haittaa, että kritiikki on ”huomisen kalankääre”. Hän harrastaa kirjallisuuspolitiikkaa kaksoisroolinsakin puolesta toimiessaan lisäksi rahoittajana.

Mähän saan siitä hirveen edun, että mä teen kirjallisuuspolitiikkaa enkä hetkeäkään kiistä sitä. Mä nimenomaan teen ja mähän olisin tyhmä, jos mä en tekis sitä. Hyväksi, kehityskelpoiseksi, kiinnostavaksi katsomaani kirjallisuutta edistäis kirjottamalla siitä, arvostelemalla sitä ja toisaalta pyrkimään ajamaan sille lisää rahoitusta. (Kantokorpi 2011a: 14.)

Kantokorpi näkee kirjallisuuspolitiikan osana kriitikon ja toisaalta rahoittajan työtä. Hän toimii kirjallisuuspolitiikassa tietoisesti ja määrätietoisesti. Kantokorpi on havainnut itselleen asetetun tehtävän kirjallisuuspolitiikan kentällä:

Kyllä mä oon, mulla on selvästi ollut tää vähälevikin aseman nostaminen, nuorten kirjailijoiden aseman nostaminen ja sit yks et mä oon pyrkiny runouden kenttää laajentaa. (Kantokorpi 2011a: 14.)

Vaikka minä tutkijana rajasin tämän tutkielman ulkopuolelle Kantokorven sukupuolen, hänen toiminnassaan on havaittavissa naisen aseman nostamista:

[M]ua otti päähän, kun mä alotin, et aina kun sanottiin nuori runoilija, niin se tarkotti nuorta miestä. Mä päätin et joka kerta, kun tulee varteenotettava nuori naisrunoilija niin mä nostan sen tikun nokkaan. Ja mä oon erityisesti katsonut nuorten naisten rahoituksen perään. Nehän hakee puolet vähemmän kuin miehet, nuoret miehet. Se on paradoksaalista. Mä joudun sanomaan et kunnan hakemukset. (Kantokorpi 2011a: 14.)

Kantokorven kriitikoiden lukijana voin myöntää, että hienovaraista on ”tikkuun nostaminen”, koska ei siihen osaa varautua arvostelua lukiessaan. Kantokorven mielestä koko kritiikin tekeminen hyödytöntä, jos asiaansa ei pyri viemään läpi. Hän tekee kritiikkiä ja työtä kirjallisuuden eteen mediassa, koska siinä on hänen mielestään järkeä, muuten hän saisi saman rahamäärän helpommallakin. (Kantokorpi 2011a: 14.)

Kirjallisuuspoliittista toimintaa Kantokorpi harjoittaa myös kirjoittamalla erilaisiin erikoisjulkaisuihin. *Parnassoon* kirjoittaessaan hän tuo teoksia kirjallisuuden parissa toimiville ihmisille ja *Books from Finland:iin* sekä *Nordisk Tidskrift:iin* kirjoittaessaan hän mainostaa suomalaista

kirjallisuutta Suomen rajojen ulkopuolella. Näitä kirjoituksia yhdistää analyttisempi ote ja katsausmaisuus verrattuna päivälehdien arvosteluihin. Arvottavaa on jo se, mitä teoksia on valittu kirjoituskohteeksi. *Parnasson* teksteissä korostuu akateemisuus, ja ulkomaille suunnatuissa *Books from Finland*:n ja *Nordisk Tidskrift*:n kirjoituksissa suomalaisen kirjallisuuden laajempi käsittely ja nimenomaan suomalaisen kirjallisuuden teemojen esille tuominen. *Books from Finland* ja *Nordisk Tidskrift* ovat Kantokorvelle kanavia tuoda esille suomalaisen kirjallisuuden tasoa, esitellä suomalaisia kirjailijoita ja keskustella suomalaisen kirjallisuuden teemoista. *Books from Finland*:n katsauksissa Kantokorpi tuo esille, kuinka suomalainen kirjallisuus käsittelee perheen käsitettä, sukupuolta ja naiseuteen liittyviä teemoja. Kantokorpi kommentoi kirjallisuuden tapaa kommentoida yhteiskuntaa ja ennakoida todellisuutta, sekä hän tuo julki, kuinka Suomessa on saanut jalansijaa "ÄIJÄ-kirjallisuus", jonka keskiössä on suomalainen mies. Julkaisussa mainittuja kirjailijoita ovat muun muassa Kari Hotakainen, Jari Tervo, Pirkko Saisio, Anna-Leena Härkönen, Markku Pääskynen ja Saila Susiluoto. (Kantokorpi BfF 4/2008.) *Nordisk Tidskrift*:n katsaukset Kantokorpi on kerännyt jonkin teeman ympärille, kuten kirjallisuuden tavasta kierrättää itseään (NT 3/2004), runon kukoistavuuteen ja proosan kriittisyyteen (NT 3/2006) tai kuinka mennyttä vuotta on hallinnut proosa (NT 3/2007). *Nordisk Tidskrift*:n katsauksissa Kantokorpi valottaa edellisenä vuonna kirjallisuudesta nousevia ajatuksia, ja noihin teemoihin kytkeytyviä kirjailijoita, kuten Jyrki Vainonen (NT 3/2004), Sofi Oksanen ja Katri Lipson (NT 3/2009).

Nykyään kritiikin kenttä elää murrosta. Toisaalta peräänkuulutetaan vanhaa kunnan kirjallisuusarvostelua, jolla Kantokorven (2011a: 6) mukaan ei ole enää lukijoita, mutta samalla kritiikki pyrkii journalistisemmaksi tyyliältään. Keskustelu kirjallisuuskritiikin juttutyypistä on elänyt jo pitkään (ks. Hurri 1993: 299). Kirja-arvostelu harvemmin kelpaa sellaisenaan pääjuutuksi lehteen vaan se liitetään kokonaisuuteen, esimerkiksi kirjallisuusarvostelut Hotakaisen *Juoksuhaudantiestä* (HS 28.8.2002) ja ElRamlyn *Auringon asemasta* (HS 1.8.2002) on julkaistu rinnakkais- tai kainalojuttutyypinä. ElRamlyn teoksen arvostelun yhteydessä on julkaistu pieni yhteenveto kirjailijasta itsestään, ja Hotakaisen teoksen arvostelun yhteydessä on julkaistu pidempi katkelma hänen teoksestaan. Niin Kantokorpi kuin Mäkeläkin uskovat kriittikityyppisten kirjoitusten siirtyvän ensimmäisinä internetiin. Kantokorpi huomauttaa, että internetiin siirtyminen ei välttämättä ole millään lailla huono asia, koska internetissä ei ole

samanlaista tilaongelmaa kuin painetussa lehdessä ja näytteitä voi liittää laajemmin osaksi arvostelua. Tietenkin se vaatii kriitikoilta uuden oppimista ja kehittymistä, jotta osaa kirjoittaa uudelle alustalle. (Kantokorpi 2011a: 8.)

Alustalla on jo nykyäänkin vaikutusta kriitikontyöhön. *Helsingin Sanomat* julkaisevat kulttuurillisia tekstejä laajasti ja Kantokorpi (2011a: 9) arveleekin *Helsingin Sanomien* pyrkivän olemaan ”täyden palvelun putiikki”, joka tarjoaa isolle yleisölle arvosteluja kovasta kaunosta, viihteestä, käännöksistä ja kaikesta. Pienemmällä maakuntalehdillä ei ole tilaakaan kulttuurin käsittelyyn. Kirjallisuuslehdet ovat oma alustansa, jossa kriitikko kirjoittaa muille alan ammattilaisille, eikä tila kutistu niin helposti. Vaikka politiikka ei enää niin paljon vaikutakaan lehtiin ja sitä kautta sido kriitikoita on jokaisella lehdellä tietyt odotukset ja raamit. Merja Hurrin (1993: 14) tutkimuksessa 1990-luvulla oli poliittiset raamit vielä vahvemmin kriitikoiden käsiä sitomassa. Alustan vaikutukset ovat näkyvissä nykyäänkin rajoitteina ja heijastumina, joiden perusteella kritiikki ei enää ”vapaasti hengitä kirjallisuutta” (Kantokorpi 2011a: 7). Mutta voidaan todeta kritiikin olevan tuoretta ja vaikuttavan sen päivän keskusteluun jo siinäkin mielessä, että suuret lukijakunnat lukevat Hesarinsa aamiaisellaan.

Kriitikot ovat osa mediakulttuuria ja koneistoa, joka tuottaa journalismia. Kriitikoita voidaan lokeroida ja muun muassa lukijat sekä kirjailijat toteuttavat kritikoiden lokerointia heidän kirjoitustensa pohjalta. Kriitikoiden tehtävänä on asiantuntijoina esteettisen arvon löytäminen ja arvottamisen monikerroksisuuden ymmärtäminen ratkaisuisissaan. Heidän on käsitettävä asemansa ja työnsä suhteessa yleisöönsä. Kritiikki on kirjallisuuspoliittista toimintaa, jonka kautta kriitikoiden on hyväksyttävä roolinsa kirjallisuuspolitiikan toimijoina. Kirjallisuuspoliittinen toiminta tuottaa kriitikon statuksen. Kriitikot ovat työnsäkin puolesta kirjallisuuden määrittelijöitä ja sen puolesta puhujia.

7. LOPUKSI

Tutkimustehtävänäni oli tarkoitus muodostaa kuva Mervi Kantokorvesta kirjallisuuskriitikko-
na ja siitä, mitä hän arvostaa kirjallisuudessa ja sitä käsittelevässä kritiikissä. Syvyyttä tarkas-
teluuni toi sekä haastatteluaineiston että tekstiaineiston hyödyntäminen. Aineistoni täydensivät
toisiaan mahdollistaen tien laajempiin analyyseihin ja tulkintoihin, tältä osin tutkimuksessani
toteutui ainestotriangulaatiota. Tutkielmani rakenne myötäilee tutkimuksen kronologista toteu-
tumista. Haastattelu toteutui ennen kuin olin saanut analysoitua tekstiaineistoani pääosin. Tie-
dostin haastattelun mahdollisen ohjaavuuden ja vaikutuksen analyysiini, mikä puolestaan oh-
jasi minua itsekritiikkiin analyysia tehdessäni. Tekstianalyysia tehdessäni, jos huomasin aja-
tukseni kumpuavan haastattelun pohjalta, esimerkiksi Kantokorven mainitsemaa minä-puhetta
analysoitaessa, kiinnitin erityisesti huomiota, jotta väitteeni palautui tekstiin eikä vain haastat-
teluun. Onnistuin hyvin kriittisessä tutkimusotteessa, vaikka erilaisten aineistojen ohjaus- ja
vaikutusmahdollisuudet olivatkin läsnä. Toisaalta itsekriittisyys koskee useita tutkijoita, jotka
tekevät esimerkiksi empiiristä tai elämäkerrallista tutkimusta. Joka tapauksessa tutkimuksen
fokusointi vaihtelee ja yhteisvaikutukset ohjaavat valintoja. Tärkeintä on tiedostaa tämä oh-
jaavuus, jotta sitä voi haastaa analyysissaan.

Tekstianalyysini tulokset tukevat haastatteluaineistosta muodostuvaa Kantokorven kriitikon
omakuvaa, joka mielestäni kertoo hänen ammattimaisesta ja akateemisesta otteestaan työhön-
sä. Hänellä on itsellään kirkkaana mielessä toimintansa perusta ja tavoite, jolloin se välittyy
myös tässä tapauksessa lukijalle. Kantokorven kriitikkoprofiilille luo reunaehdot hänen toi-
mintansa kirjallisuuden parissa. Hän arvosteli *Parnassoon* ollessaan opiskelijana Helsingin
yliopistossa, mutta katson varsinaisesti hänen kriitikon uransa alkaneen 2000-luvulla, josta
lähtien hän on julkaissut laajemmin *Helsingin Sanomissa*, *Nordisk Tidskrift:ssa* ja *Books from
Finland:ssa*. Kantokorven kriitikkoprofiilia reunustaa myös hänen uransa Helsingin yliopis-
tossa vuosina 2000–2003. Tutkijana, lehtorina ja professorina toimiminen ei ole voinut olla
vaikuttamatta jo yksistään kirjallisuuden tuntemukseen. Kantokorpi (2011b) kertoikin, kuinka
tutkijuudesta ja tutkijan tavasta työskennellä oli opeteltava ulos kirjoittaakseen kriitikkona

kirjallisuusarvosteluja. Tämä näkyy ajoittain hänen ilmaisussaan, joka sisältää niin sanotulle tavalliselle lukijalle vaikeitakin erikoistermejä.

Kuten aiemmin olen jo maininnut, Kantokorpi (2011a: 12) on mielellään ”kirjailijoiden kriitikko”, vaikka minulle välittyikin enemmän kriitikon profiili, jonka mukaan hän on yleisöään lähellä. Tämä ei kuitenkaan ole niin suuri ristiriita kuin Anna-Maria Tallgrenin omakuvassa. Krogeruksen (1988: 39) mukaan Tallgren nimitti itseään sympaattiseksi kriitikoksi, vaikka häntä pidettiin yleisesti kriittisenä ja jopa ankarana. Se, että Kantokorpi nimittää itseään kirjailijoiden puolella olevaksi kriitikoksi ja haluaa tehdä työnsä lähes ”virkamiesmäisesti” (Kantokorpi 2011a: 10), on johtanut mahdollisesti siihen, että tekstiaineistosta 23 prosenttia ovat neutraaleja arvosteluja. Onko siis mahdollista, että Kantokorpi käsittelee hetkittäin teoksia varoen ja samalla varoo kosiskelemasta yleisöään tyyllillään? Kun yhdistetään Kantokorven hyväksyntä ”kirjailijoiden kriitikkona” olemisesta, ja se, ettei hän pidä negatiivisten kritiikkien kirjoittamisesta, voi neutraalin arvostelun kirjoittaminen tuntua helpottavalta ratkaisulta. Usein epämieluisaksi koetut asiat tuottavat välttelevää käytöstä, joka Kantokorven kohdalla voi, alintajuntaisestikin, johtaa neutraaliin kritiikkiin negatiivisen sijaan. Yleisöönään hän haluaa vedota nimenomaan ammattimaisuudellaan, ei kirjoitustensa luettavuudella tai niiden viihteellisyydellä.

Kantokorven kirjallisuus- ja kritiikkikäsitteilyksen kautta tehtävänäni oli muodostaa kuvaus kirjallisuuden ja kritiikin tilasta sekä tulevaisuudesta Kantokorven silmin. Kantokorpi kokeekin, että kirjallisuus ja kritiikki pysyvät pinnalla Suomessa niiden vahvan aseman kautta. Ainut, mikä häntä mietityttää lähinnä kirjallisuuden tulevaisuudessa, on nykyaikana nopeatempoiseen elämään tottuneiden nuorten taito syvälukemiseen. Kirjallisuudessa Kantokorpi toteaa runokentän olevan tällä hetkellä hyvin eläväinen, ”poriseva” ja aktiivinen asiansa eteen ajamisessa. Proosan kentällä Kantokorpi puolestaan odottaa, tuleeko proosassa tapahtumaan murroksia. (Kantokorpi 2011a: 2, 3.) Kirjallisuudessa Kantokorpi arvostaa kokonaisuuksia, mutta rakenteen pysyessä kunnossa sekä kerronnan ja/tai henkilökuvauksen onnistuessa lopputulos on todennäköisesti onnistunut. Esikoisten kanssa Kantokorpi näyttää omaksuvan enemmän neuvovaa roolia. Hyvältä kirjallisuudelta Kantokorpi odottaa myös ajan kestävyyttä ja teoksen tarjoamaa moninaisuutta, jotta tulkinnoista saadaan uusia näkökulmia esiin uudelleen, sekä

lukijansa huomioimista. Kirjallisuudentutkijan tausta näkyy huolitellussa tekstissä, jossa hän onnistuu teoksen kaltaisuudessa sanavalinnoilla ja taitavalla sitaattien käytöllä. Kirjallisuudenopetuskin saa muutaman vinkin Kantokorvelta. Tutkimani aineiston kautta on todettavissa, että Kantokorvelle kritiikin tehtävänä on edustaa kirjallisuutta ja kirjallisuuskritiikeissä tämä onnistuu esittelemällä teos kirjallisuutena, arvottaa sen ominaisuuksia ja edustaa itse teosta arvostelun kielessä.

Kirjoittaessaan Kantokorpi saa palautetta lukijoiltaan, ja jos kirjallisuudella edelleen on hoi-vaava ja terapoiva aspekti, kuten Kantokorpi (2011a: 2) itse kirjallisuuden ulottuvuutta määrit-teli, niin voidaan väittää, että kritiikin yksi ulottuvuus on vaikuttaa suureen yleisöön ja kirjalli-suuden käyttäjiin. Vaikuttavuuteen Kantokorpi onnistuneesti on jo edellä mainittujen esimerk-kien valossa yltänyt, mutta myös minä tutkimusta tehdessäni ja lukijana sain jo monta uutta herätettä mielenkiintoista kirjallisuutta kohtaan lukiessani Kantokorven kirjallisuusarvosteluja. Ainakaan minun kohdallani siis kirjallisuuskritiikin tehtävä ei valunut hukkaan, ja uskon, että suuri joukko ihmisiä edelleen ottaa aamiaisellaan *Helsingin Sanomien* kulttuuriosan käteensä selvittääkseen, mitä kirjallisuuden kentällä tapahtuu, tai kokoaa sieltä itselleen vinkkejä niin kevät- kuin joulusesonkiin. Uskottavaa on, että hyvä kirjallisuus tavoittaa kansan.

Kantokorven asenne ammattimaisuudesta näkyy myös arvosteltavan kirjallisuuden laajuudes-ta. Kantokorven (2011a: 14) mukaan hänelle usein sattuu vähälevikkisen kirjallisuuden eteen tekeminen sen niin sanottujen erityistaitoja vaativien ominaisuuksien johdosta, mutta hän tuo esille myös tutkimuskirjallisuutta ja historiallisesti tai kirjallisuuden kentän kannalta traditioon nojaavaa kirjallisuutta. Kritiikin tulevaisuuteen Kantokorpi uskoo myös vahvasti; vaikka hän ei näe vanhan kritiikin juttutyypin menestystä enää tänä päivänä, ei kritiikki hänen mukaansa tule katoamaan. Niin kirjallisuuden kuin kritiikinkin on vain pysyttävä lukijoidensa mukana ja kehityttävä sekä siirryttävä sinne, missä lukijoita on, kuten esimerkiksi internetiin printtimedi-an sijasta. Kritiikin on muotouduttava palvelemaan kirjallisuutta, joka kuitenkin jatkaa pinnal-la pysymistä. Kirjallisuus ja kirjailijat kiinnostavat ihmisiä, joten kritiikin on osattava hyödyn-tää kohteensa kiinnostavuus ja yleisönsä vaateet pysyäkseen itse kiinnostavana.

Kantokorpi on lyönyt itsensä läpi arvostettuna kriitikkona *Helsingin Sanomiin* niin, että pystyy työskentelemään täysin avustajana. Hän elättää itsensä tekemällä työtä kirjallisuuden eteen ja on arvostettu nainen miesten maailmassa hoitaen työnsä laajasti yleisönsä parissa. En kuitenkaan malta olla analysoimatta, kuinka Kantokorven sukupuoli vaikuttaa hänen työskentelyynsä. Kantokorpi (2011a: 14) itse kommentoi ajavansa löyhästi naiskirjailijoiden tai runoilijoiden asemaa, jota harva mies varmaankaan lähtisi tekemään. Pohdiskelemaan herättää myös Kantokorven asiallisuus ja ”brändikammoisuus”. Toki hän perustelee asiansa hyvin toteamalla, ettei julkisuus yleensä tuo pelkkää hyvää. Mutta toisaalta voi olla, että nainen pärjää miesten joukossa vahvemmin, kun pitää ääntä itsestään silloin, kun siihen on vahvat perustelut. Kantokorven menneisyyden huomioiden on akateemisesta maailmasta tulevan helpompi pysyä asiallisuuden linjalla kuin sellaisen kriitikon, jonka kriitikon profiili perustuu tekstiensä synnyttämiin yleisön tunnereaktioihin. Kantokorpi on arvostetussa asemassa, vaikka Niemen (1991a: 146) mukaan moderni lehdistö nostaa esille kriitikoita, jotka kirjoittavat mieluummin journalistisin kuin kirjallisuuskeskeisin kriteerein. Tämähän Kantokorpi (2011a: 5) itsekin tietää muun muassa *Hesarin* tavasta profiloida kriitikoita. Kantokorven tavassa toimia on kuitenkin niitä elementtejä, joita eri tahot arvostavat. Kantokorven vahvuus työssään on muutoksen odottaminen. Hän on valmis luopumaan vanhanaikaisesta kirjallisuuskritiikistä, muttei valmis siirtymään hersyviin kommentteihin ja mediakohujen käsittelyyn. Muutos on aina ollut ja tulee olemaan ainut pysyvä ominaisuus ympäristössä, tämän sisäistämällä ja sitä odottamalla myös kriitikko sopeutunee paremmin instituution muutoksiin.

Kantokorven kohdalla on muistettava hänen kaksoisroolinsa: hän kirjoittaa suomalaisesta kirjallisuudesta ulkomaalaisiin julkaisuihin, arvostelee kirjallisuutta ja esiintyy kirjallisuutta käsittelevissä tapahtumissa, mutta hän on kirjallisuuden kentällä myös valta-asemassa jakamassa muun muassa rahoitusta. Kantokorpi tasapainoilee työssään objektiivisen työtteen ja subjektiivisen näkemyksensä välillä onnistuneesti. Ammattimainen asenne vedonnee sekä kirjallisuuden kentän että yleisön piirissä. Kantokorpi on selkeästi kirjallisuuden asialla. Vaikka joskus työ tuntuu Kantokorven (2011a: 13) mielestä ”epäkiitollisimmalta maailmassa”, hän aikoo pysyä kritiikin kentällä kunnes joku pyytää lähtemään. Hän osaa myös nauttia ammatillaisluki-jana kirjallisuudesta, ja kertoikin edelleen iloitsevan lukukokemuksesta, ”josta ei tarvitse kirjoittaa”.

Tutkimusprosessini itsessään on kestänyt jonkin aikaa, mutta välillä pidempiaikainen suunnittelukausi on auttanut etenemistä, vaikka sen aikana kirjoitusvaihe ei olekaan edennyt tavoite-
 tahdissa. Tutkimusprosessissa työskentelyssäni on näkynyt kausiluonteisuus. Prosessin aikana on ollut muutamia mietinnän paikkoja, muun muassa rakenteessa; myös siinä kuinka mitäkin kokonaisuutta lähestyisin, on ollut miettimistä. Lähdekirjallisuuden hankkiminen ja sen rajaaminen on ollut välillä haastavaa, ja kritiikkiä voi osoittaa omalta osaltaan lähdekirjallisuuden julkaisemisajankohdan perusteella. Monet lähteenä olevat teokset ovat jo vanhempia, mutta toisaalta hyvin hyödynnettyjä muissakin samankaltaisissa tutkimuksissa. Välillä prosessin aikana tuntuikin, että tutustuin mielelläni useammasta näkökulmasta mahdolliseen lähdekirjallisuuteen, mutta kuitenkin tutustumastani kirjallisuudesta ei monikaan itse tutkielmaan lähdeviittauksina päätynyt, mihin vaikuttavat tietyltä osin toteuttamani rajaukset tutkimuskysymyksen ympärillä. Kiinnostavaa prosessin läpivienti on ollut, ja yllätyin jopa, kuinka nopeasti sain sovittua Kantokorven kanssa hänen haastattelunsa. Tähän auttoi varmasti se, että Kantokorpi on itse kirjallisuudentutkija ja ymmärsi olla myötämielinen tutkimustani kohtaan vain todeten ”olethan aiheen itsellesi keksinyt”.

Kritiikitutkimukseen ei ole lähiaikoina panostettu, vaikka kritiikin kentän ja kriitikkojen tutkimukselle olisi nykyäänkin kysyntää, koska uuden alun edessä tavallaan ollaan jo siinä, että kirjallisuus on muuttunut luettavaksi näytöltä. Tosin kuten Kantokorpikin toteaa, edelleen kirja on helppo pakata lahjaksi ja ottaa matkalle mukaan ajanvietteeksi. Kritiikin murrokseen on olemassa useita vaikuttavia tekijöitä: teknologiakehitys vaikuttaa yleisesti yhteiskuntaan ja sen kulttuuriseen olemukseen, kirjoitusalojen vaatimukset rajaavat tai mahdollistavat uusia muotoja kritiikille tekstilajina, ja sekä yleisö että kriitikot ovat muuttuneen kulttuurin kautta muotoutuneet eri näkökulmasta kirjallisuutta lähestyväksi. Kritiikin kentän muutokset olisivat hedelmällistä aineistoa tutkimukselle käsiteltäväksi. Tutkimus voisi olla ilmiössä mukana tässä ja nyt katsoen tulevaan päinvastoin kuin usein tutkimuksen tarttuessa historiaan lähteenään. Kritiikin kenttä tarjoaisi tutkimukselle moniulotteisia mahdollisuuksia tarttua tärkeään ja vaikuttavaan Duncanin kuvaaman kirjallisuusinstituution vuorovaikutussuhteiden kolmion kärkeen (ks. Hurri 1993: 49–50).

Omassa tutkimuksessani pyrin saavuttamaan kritiikin kentälle tuoretta materiaalia. Halusin tuoda tuoretta tutkimukseen siinäkin, että valitsin tutkimuskohteekseni kriitikon, joka edelleen toimii tehtävässään. Minun ei tarvinnut tukeutua toisen käden tietoon tai kirjeisiin vaan pystyin kysymään Kantokorvelta itseltään, mitä hän ajattelee ja arvostaa. Kantokorpi edustaa ajattelultaan monia muitakin kriitikkoja, muun muassa kriitikoiden asenteesta itseensä ja työhönsä, mutta toisaalta hän on myös ainutlaatuinen ollessaan puhtaasti avustava kriitikko ilman muuta professiota. Mervi Kantokorpi oli tutkimuskohteena mielenkiintoinen, ja toisaalta hänen taustoistaan huomaa, kuinka hän ei ole lähtenyt valitsemalleen tielleen kevyin aattein. Nykyään kriitikoista ei tunnu löytyvän tiukkoja pelottavia persoonia, mutta varmasti persoonallisesti työtään tekeviä on tutkimukselle tarjolla. Kritiikin kentällä on myös mielenkiintoista huomata onko kirjallisuusarvostelujen rakenteelle ja tyylille tapahtumassa, kuten äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjoille. Onko nykyajan kehityksen tuloksena myös arvostelujen vaatimuksina lähitulevaisuudessa herätteellisyys ja nopealukuisuus?

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

1. KANTOKORPI, MERVI: Kirjallisuuskritiikit

PARNASSO

- 1982 7/82. Jyrki Pellinen: Minä matkustan, aurinko paistaa. (+ +)
 1983 4/83. Risto Ahti: Narkisos talvella. (+ +)
 5/83. Maija-Liisa Bäckström (toim.): Teuvo Pakkala, Kirjeet 1882–1925. (+/–)
 7/83. Leena Krohn: Donna Quijote ja muita kaupunkilaisia. Muotokuvia. (+/–)
 1984 3/84. Jyrki Pellinen: Kun sinussa on joku. (+ +)
 1985 1/85. Pirkko Saisio: Kainin tytär. (+/–)

BOOKS FROM FINLAND

- 2000 4/00 Anja Snellman: Aura. (+/–)
 2004 1/04 Jyrki Kiiskinen: Jos minulla ei olisi rakkautta. (+/–)
 4/04 Helena Sinervo: Runoilijan talossa. (+ +)
 2007 1/07 Aki Salmela: Leikitään kotia. (+ +)
 2008 3/08 Petri Tamminen: Mitä onni on. (+ +)

HELSINGIN SANOMAT

- Kantokorpi 2000 24.9. Rosa Liksom: Perhe. (– +)
 1.10. Helmi Kellokumpu: Havun takana. Kertomuksia. (+ +)
 11.10. Anja Snellman: Aura. (+ +)
 1.11. Tiina Pystynen: Häpeähäkki. Romaani mielenpimennosta. (– –)
 22.11. Johanna Venho: Ilman karttaa. Runoja. (+ +)
- Kantokorpi 2001 13.1. Leena Krohn: Mitä puut tekevät elokuussa. Seitsemän kertomusta keskenkasvuisuudesta. (+/–)
 3.3. Helvi Hämäläinen: Kaunis sielu. (+ +)
 7.4. Joni Pyysalo: Jätän tämän pimeän kalustamatta. (+ +)
 26.7. Maarit Verronen: Kylmien saarten soturi. (+ +)
 14.8. Anna-Leena Härkönen: Heikosti positiivinen. (– –)
 29.8. Jari Järvelä: Veden paino. (+/–)
 21.10. Irmeli Niemi: Arki ja tunteet. Maria Jotunin elämä ja kirjailijantyö. Maria Jotuni: Valitut teokset. (+ +)
 7.11. Saila Susiluoto: Siivekkäät ja hännäkkäät. Proosarunoja. (+ +)
- Kantokorpi 2002 10.3. Carol Shields: Rakkauden tasavalta (The Republic of Love). Suom. Hanna Tarkka. (+ +)
 30.3. Pentti Holappa: Yksinäiset. Tinaa. Perillisen ominaisuudet. (+ +)
 24.4. Hanna Marjut Marttilan: Kertoi tulleen petetyksi. (– +)
 1.6. Aila Meriluoto: Kimeä metsä. (+/–)
- Kantokorpi 2002 1.8. Ranya ElRamly: Auringon asema. (+ +)
 18.8. Hannu Mäkelä: Ihme. Kertomus. (+ +)
 28.8. Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie. (+ +)
 1.9. Heidi Köngäs: Vieras mies. (+ –)
 18.9. Pirjo Hassinen: Jouluvaimo. (+ +)
 26.10. Mari Mörö: Natsapartio. (+ +)
 1.11. Katri Tapola: Näiden seinien sisällä me emme näy. (+/–)

Kantokorpi	2003	12.2.	Harri Veimo (toim.): Kirjallisuus on virhe. (+/-)
		31.8.	Olli Jalonen: Värjättyä rakkautta. (+ +)
		27.9.	Saila Susiluoto: Huoneiden kirja. (+ +)
		5.10.	Jouko Sirola: Käveltävä takaperin. (- -)
		8.11.	Anni Sinnemäki, Milka Alanen: Sokeana hetkenä. (+/-)
		8.11.	Olli Heikkonen: Kuinka maa muuttuu musiikiksi. (+ -)
Kantokorpi	2004	4.1.	Lassi Nummi: Olemassa toisillemme. (+/-)
		18.1.	Tomi Kontio: Vaaksan päässä taivaasta. (+ +)
		15.2.	Raija Siekkinen: Kalliisti ostetut päivät. (+ +)
		3.7.	Helmi Kellokumpu: Riukuaitaa. (+ +)
		17.8.	Kristiina Lähde: Bunsenliekki. (+/-)
		29.8.	Jari Tervo: Myyrä. (+ +)
		18.9.	Juha Seppälä: Mitä sähkö on? (+/-)
		13.10.	Helena Sinervo: Runoilijan talossa. (+ +)
		17.10.	Virpi Hämeen-Anttila: Alastonkuvia. (- -)
		21.10.	Marjo Niemi: Juostu maa. (+ +)
Kantokorpi	2005	19.1.	Katri Tapola: Satu rakkaudesta. (- -)
		18.2.	Arno Kotro: Musta morsian. (- -)
		6.3.	Markku Pääskynen: Tämän maailman tärkeimmät asiat. (+ +)
		23.3.	Anni Sumari: Läpinäkyvä punainen. (+/-)
		24.4.	Kristiina Wallin: Kengitetyn eläimen jäljet. (- -)
		29.5.	J.M. Coetzee: Elisabeth Costello. Suom. Seppo Loponen. (+/-)
		21.9.	Markku Paasonen: Laulujen mereen uponneista kaupungeista. (++)
		21.9.	Anja Snellman: Rakkauden maanosat. (+/-)
		28.9.	Katja Kettu: Surujenkerääjä. (- +)
		7.10.	Riku Korhonen: Savumerkkejä lähtöä harkitseville. (+ +)
		8.11.	Risto Oikarinen: Puupuhaltaja. (+ +)
		12.11.	Eira Stenberg: Oven takana. (- -)
		16.11.	Jyrki Vainonen: Perintö. (+ +)
		11.12.	Elfriede Jelinek: Pianonsoittaja (Die Klavierspielerin).
Suom. Jukka-Pekka Pajunen (+ +)
Kantokorpi	2006	15.1.	Aki Salmela: Leikitään kotia. (- -)
		8.2.	Silja Järventausta: Patjalla meren yli. (+ +)
		26.2.	Riina Katajavuori: Kirjeitä Jekaterinburgiin. (+/-)
		19.3.	Uusi ääni. Toim. Eino Santanen ja Saila Susiluoto (+ +)
		25.4.	Eino Santanen: Merihevonen kääntää kylkeään. (+ +)
		14.5.	Ali Smith: Satunnainen (The Accidental). Suom. Kristiina Drews. (+ +)
		3.9.	Jari Järvelä: Kansallismaisema. (+ +)
		13.9.	Panu Rajala: Runoilijan sydän. J.H. Erkon täyttymätön elämä. (- +)
		5.10.	Sanna Ravi: Ansari. (+ +)
		12.11.	Jyrki Kiiskinen: Menopaluu. (+ +)
Kantokorpi	2007	13.2.	Henriikka Tavi: Esim. Esa. (+ +)
		25.3.	Hannu Väisänen: Toiset kengät. (+/-)
		17.3.	Jarkko Laine: Ensimmäinen pastis plataanien alla. (+ +)
		16.4.	Sinikka Vuolas: Orkesteri jota emme kuule. (+ +)
		21.4.	Armas K. Baltzar: Sadeaika. (- -)
		3.6.	Marjana Aumasto: What a Bitch. (- -)
		16.6.	Helvi Hämäläinen: Raakileet. (-/+)
		8.7.	Leena Kristinä: Kansallisia kertomuksia. Suomalaisuus 1990-luvun proosassa. (-/+)
		25.8.	Laura Lindstedt: Sakset (+ +)

Kantokorpi	2007	8.9.	Vesa Haapala: Vantaa. (+ +)
		12.9.	Juha Itkonen: Kohti. (– –)
		25.9.	Satu Manninen: Sateeseen unohdettu saari. (– –)
		7.10.	Juhani Känkänen: Kilttipakko. (+/–)
		19.10.	Juhani Laulajainen: Erämaan kautta tullut yksinäinen susi. (+ +)
		20.10.	Taina Latvala: Arvostelukappale. (+ +)
		23.11.	Helena Sinervo: Täyttä ainetta. (+/–)
		24.12.	Riina Katajavuori: Kerttu ja Hannu. (+ +)
Kantokorpi	2008	7.2.	Armas Alvari: Vuodenaikoja. (– –)
		24.2.	Juhana Vähänen: Avaa tule. (+/–)
		5.4.	Sofi Oksanen: Puhdistus. (+ +)
		3.5.	Kristiina Kärhä: Tunnustuksia, uimahyppyjä. (– –)
		6.5.	Tytti Heikkinen: Täytetyn eläimen lämpö. (+ +)
		8.6.	Taina Teerialho: Hiljainen kevät. (+ +)
		8.8.	Petri Tamminen: Mitä onni on. (+ +)
		24.8.	Mirjam Lohi: Nuttu. (– –)
		31.8.	Robert Åsbackan: Urkujenrakentaja (Orgelbyggaren).
Suom. Katriina Huttunen. (– –)
		21.9.	Tuula-Tiina Varis: Irma. (+ +)
		27.9.	Pirkko Saisio: Kohtuuttomuus. (– –)
		13.10.	Anu Silfverberg: Kung Po. (– –)
		29.10.	J.P. Pulkkinen: Kaikki onnelliset perheet. (– –)
		23.11.	Helena Anhava: Kukaan ei tiedä. (+/–)
		15.12.	Markus Jääskeläinen: Lentokala. (– –)
Kantokorpi	2009	16.1.	Clarice Lispector: Lähellä villiä sydäntä (Perto do coraca selvagem).
Suom. Tarja Härkönen. (+ +)
		10.2.	Kaisa Iljäs: Siskot, veljet. (+ +)
		2.3.	Jarno Lindemark: Tuleen heitetty kello. (+/–)
		12.3.	Jani Nieminen: Kylässä. (+ +)
		14.3.	Pekka Tarkka: Joel Lehtonen I. vuodet 1881–1917. (+ +)
		6.4.	Marianna Kurtto: Maisemasta läpi. (+ +)
		19.4.	Sanna Karlström: Harry Harlow'n rakkauselämät. (+/–)
		26.4.	Ville Hytönen: Idän musta joutsen. (– –)
		23.8.	Marjo Heiskanen: Idiootin valinta. (+ +)
		27.8.	Kristina Carlson: Herra Darwinin puutarhuri. (+ +)
		16.9.	Laura Honkasalo: Eropaperit. (– –)
		2.10.	Tuomas Kyrö: 700 grammaa. (+/–)
		11.10.	Monika Fagerholm: Säihkenäyttämö (Glitterscenen).
Suom. Liisa Ryömä. (+ +)
		27.10.	Maritta Lintunen: Heijastus. (– –)
9.12.	Aki Salmela: Yhtä ja samaa. (+ +)		
17.12.	Ilpo Tiihonen: Jumalan sumu. (+/–)		
Kantokorpi	2010	5.2.	Elina Tiilikka: Punainen mekko. (– –)
		28.2.	Harry Salmenniemi: Texas, sakset. (+/–)
		7.4.	Pekka Jäntti: Houdinin nimi. (–/+)
		11.4.	W.G. Sebald: Saturnuksen renkaat (Die Ringe des Saturn).
Suom. Oili Suominen. (+ +)
		12.4.	Tiina Raevaara: En tunne sinua vierelläni. (+ +)
		21.4.	Irina Javne: Olen syntynyt, sanotaan. (– –)
		18.5.	Riikka Palander: Maa muistaa matkustajan. (– +)
		20.8.	Olli Jalonen: Poikakirja. (+ +)
		5.9.	Mikko Viljanen: Kesken hengityksen kaiken. (+ +)

Kantokorpi	2010	23.9.	Sirpa Kyyrönen: Naispatsaita. (+ +)
		26.9.	Eila Kostamo: Isänkuvat. (+/-)
		2.10.	Mikko Rimminen: Nenäpäivä. (+ +)
		17.10.	Märta Tikkanen: Emma ja Uno. Rakkautta tottakai (Emma & Uno – visst var det kärlek). Suom. Liisa Ryömä. (+/-)
		13.11.	Teemu Mäki: Rääkypönttö. (- -)
		2.12.	Taneli Viljanen: Toisto. (+/-)
		18.12.	Anonyymi: Prinsessan kirjeet. (+/-)

2. KANTOKORPI, MERVI: Näkökulma-artikkelit

NORDISK TIDSKRIFT

- 3/2003 *Böcker och pris. Den finska litteraturen 2002.* Översättning. Dag Lindberg.
 3/2004 *Litteraturen återravänder sig – och vår fint!* Den finska litteraturen 2003. Översättning. Dag Lindberg.
 3/2005 *Liv, historia, litteratur.* Den finska litteraturen 2004. Översättning. Dag Lindberg.
 3/2006 *Blomstrande poesi, kritisk prosa.* Finsk litteratur 2005. Översättning. Dag Lindberg.
 3/2007 *Novellens år.* Finsk litteratur 2006. Översättning. Dag Lindberg.
 3/2009 *Romanen gästspelar I Grannskapet, poesin alltjämt de ungas knoppning.* Finsk litteratur 2008. Översättning. Dag Lindberg.
 3/2010 *Tänkande litteratur.* Finsk litteratur 2009. Översättning. Dag Lindberg.
 3/2010 *Språket är lokalt och förankrat I tiden.* Samtal med NR-pristagaren Sofi Oksanen. Översättning. Dag Lindberg.

BOOKS FROM FINLAND

- 4/2008 *Boys Own, Girls Own? Gender, sex and identity.* Translated Owen Witesman.

3. KANTOKORPI, MERVI 2011a: Mervi Kantokorven teemahaastattelu 13.9.2011 Joensuu. Arkistoituna tutkielman tekijän kodissa.

4. KANTOKORPI, MERVI 2011b: Mervi Kantokorven luento Joensuun Kirjallisuustapahtumassa 2011 (12.9.2011).

Teoriakirjallisuus

- ARMINEN, ELINA 2009: *Keskeltä melua ja ääntä.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
 ARMINEN, ILKKA 1989: *Juhannustansseista jumalan teatteriin.* Jyväskylä: Gummerus.
 EATON, MARCIA MUELDER 1983: *Art and Nonart.* London and Toronto: Associated University Press.
 ELLIS, JOHN M. 1974: *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis.* University of California Press. Berkeley, London, Los Angeles.
 ESKOLA, ANTTI 1980: Mitä on kriittinen asenne? Kokoelmassa *Kriittikopäivät 5.–6.6.1980 Joensuussa.* Joensuu: Joensuun kaupunki.
 ESKOLA, JARI 2007: 6–8? (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.* Toimittanut Leena Viinamäki, & Erkki Saari. Helsinki: Tammi. 32–46.

- ESKOLA, JARI & SUORANTA, JUHA 1998/2008: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- ESKOLA, KATARINA 1972: *Ei kirjaa ilman lukijaa*. Helsinki: Tammi.
- GRÜNN, KARL 1995: Johannes Linnankoski periodien puristuksessa. Teoksessa *Ajan taitteita. Kirjallisuuskäsitys ja periodin murros suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toimittanut Juhani Sipilä. Helsinki: Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitos. 92–105.
- HAAPALA, EIJA 1990: Kirjallisuuden tulkintakriteerit. Teoksessa *Kirjallisuuden filosofiaa*. Toim. Arto Haapala, Eija Haapala, Aarne Kinnunen ja Markus Lammenranta. Helsinki: Valtion painotuskeskus. 89–99.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA & HURME, HELENA 1988: *Teemahaastattelu*. Helsinki: Yliopistopaino.
- HOLMSTRÖM, ROGER 1988: *Karakteristik och värdering: studier i finlandssvensk litteraturkritik 1916-1929*. Åbo : Åbo akademis förlag
- HOLLSTEN, ANNA 2004: *Ei kattoa, ei seiniä. Näkökulmia Bo Carpelan kirjallisuuskäsitykseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HOUGH, GRAHAM 1971/1966: *Kirjallisuus ja tutkimus*. (An Essay on Criticism, 1966). Suomentanut Eila Pennanen. Helsinki: Otava.
- HUOTARI, MARKKU 1979: Mistä ja miten kriitikot kirjoittavat. Malli kirjallisuuskritiikin sisältöjen analysoimiseksi. Teoksessa *Kirjallisuus kritiikki suomessa: I johdatus kirjallisuuskritiikin tutkimiseen*. Markku Huotari, Leeni Hurskainen, Yrjö Varpio. Tampere: Tampereen yliopisto. 8–65.
- HURRI, MERJA: *Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksessa 1945–80*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- ISER, WOLFGANG 1974: *The Implied Reader. Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. (Der Implizite Leser: Kommunikationsformen des Romans von Bunyan bis Beckett, 1972). London: John Hopkins University Press.
- ISER, WOLFGANG 1978/1976: *The Act of Reading. A Theory of Aesthetic Response*. London: John Hopkins University Press.
- JAUSS, HANS ROBERT 1982: *Toward an Aesthetic of Reception. Theory and History of Literature, Volume 2*. Translation from the German by Timothy Bahti. Introduction by Paul de Man. Minneapolis: University Of Minnesota Press.
- JOKINEN, HEIKKI 2010: Onko kritiikillä kasvot? Teoksessa *Kritiikin kasvot*. Toim. Heikki Jokinen. Helsinki: Suomen arvostelijain liitto. 4.
- JOKINEN, KIMMO 1987: *Ostajat, lukijat, arvioijat, tukijat: lukijoiden ja kriitikoiden kirjallisuus suuren muuton jälkeisessä Suomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- JOKINEN, KIMMO 1988: *Arvostelijat: suomalaiset kriitikot ja heidän työnsä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- JUNTUNEN, LEENA 1982: Suomen lehdistön kirjallisuusaineiston kehitys vuosina 1800–1980. Teoksessa *Kirjallisuuskritiikki Suomessa: II kirjallisuuskritiikin väyliä ja rakenteita*. Toim. Yrjö Varpio. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy. 50–161.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998: Johdanto: Argumentoinnin mestari tuntee taitonsa. Teoksessa *Argumentti ja kritiikki*. Toim. Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila. Helsinki: Gaudeamus.
- KINNUNEN, AARNE 1983: Kuka puhuu? Teoksessa *Kirjallisuudentutkimuksen menetelmiä*. Toimittanut Maria-Liisa Nevala. Juva: WSOY. 13–47.

- KROGERUS, TELLERVO 1988: *Anna-Maria Tallgren. Tutkimus kriitikotyöstä ja sen taustaista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- KUNNAS, TARMO 1983: Yhteiskunnallisesti suuntautunut kirjallisuudentutkimus. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen menetelmiä*. Juva: WSOY. 170–196
- LAMMENRANTA, MARKUS 1990: Kirjallisuuden arvottaminen. Teoksessa *Kirjallisuuden filosofiaa*. Toim. Arto Haapala, Eija Haapala, Aarne Kinnunen ja Markus Lammenranta. Helsinki: Valtion painotuskeskus. 143–156
- LAPPALAINEN, PÄIVI 1983: *Kritiikki – essee – kirjallisuudentutkimus: Terminologista rajankäyntiä*. Turku: Turun yliopisto.
- LAPPALAINEN, PÄIVI 1993: *Elämä ja teokset. Lauri Viljasen kirjallisuuskäsityksen ääriä*. Jyväskylä: Gummerus.
- LEHTONEN, MAIJA 1983: Strukturalismi. Teoksessa *Kirjallisuudentutkimuksen menetelmiä*. Toimittanut Maria-Liisa Nevala Juva: WSOY. 95–127.
- LYYTIKÄINEN, PIRJO 1995a: Kirjallisuuskäsitys kirjallisuushistorian käsitteenä Michel Foucault'n arkeologian valossa. Teoksessa *Ajan taitteita. Kirjallisuuskäsitys ja periodin murros suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toimittanut Juhani Sipilä. Helsinki: Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitos. 11–23.
- LYYTIKÄINEN, PIRJO 1995b: Muna vai kana. Teoksessa *Kuin avointa kirjaa*. Toim. Mervi Kantokorpi. Lahti, Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus: Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitos. 15–50.
- MAKKONEN, ANNA 1997: *Lukija, lähdetkö mukaani?: tutkielmia ja esseitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MARGOLIS, JOSEPH 1980: *Art & Philosophy*. Brighton: Harvester.
- MIKKONEN, KAI 2003: Lukeminen tulkintana. Teoksessa *Kirjallisuuden peruskäsitteitä*. Toim. Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala. Pieksämäki: RT-Print Oy. 64–90.
- NIEMI, JUHANI 1991a: *Kirjallisuus instituutiona. Johdatus sosiologiseen kirjallisuuden tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIEMI, JUHANI 1991b: *Kirjojen takaa*. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- OJANPERÄ, RIITTA 2010: *Kritikko Einari J. Vehmas ja moderni taide*. Helsinki: Valtion taidemuseo: Kuvataiteen keskusarkisto.
- PIETILÄ, VEIKKO 1973/1976: *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- RIFFATERRE, MICHAEL 1978: *Semiotics of poetry*. Bloomington & London: Indiana University Press.
- ROSENBLATT, LOUISE M. 1978: *The Reader, the Text, the Poem. The transactional theory of the literary work*. Southern Illinois University Press.
- SAARINEN, KAIJA 1982: Reseptiotutkimuksen perusteita. Teoksessa *Kirjallisuus kritiikki suomessa: II kirjallisuuskritiikin väyliä ja rakenteita*. Toimittanut Yrjö Varpio. Tampere: Kirjastopalvelu. 9–49.
- SELKOKARI, ANTTI 2010: Voiko kriittisyyttä opettaa? Teoksessa *Kritiikin kasvot*. Toimittanut Heikki Jokinen. Helsinki: Suomen arvostelijain liitto. 8–12.
- TARKKA, PEKKA 1966: *Paavo Rintalan saarna ja seurakunta*. Helsinki: Otava.
- TARKKA, PEKKA 1984: *Sanat sanoista: arvosteluja ja kirjoituksia 1957-1984*. Helsinki: Otava
- TARKKA, PEKKA 1949: *Lause lauseesta: arvosteluja ja kirjoituksia 1984-1994*. Helsinki: Otava.

- TIIRIKARI, LEENI 1997: *Taistelevat lukumallit. Minna Canthin teosten vastaanotto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 658. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TOIJONEN, SISKOTUULIKKI 2010: Kritiikki rakentaa kirjallisuuden kestäväää kaarisiltaa. Teoksessa *Kritiikin kasvot*. Toimittanut Heikki Jokinen. Helsinki: Suomen arvostelijain liitto. 84–90.
- TUOMINEN, MAILA-KATRIINA 2010: Kritiikkiä vai journalismia? Teoksessa *Kritiikin kasvot*. Helsinki: Suomen arvostelijain liitto. 24–28.
- VAITTINEN, PIRJO 1988: *Niin lähellä, niin kaukana. Suomesta ruotsiksi käännetyn kaunokirjallisuuden vastaanotto Ruotsissa 1930-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VARPIO, YRJÖ 1979: Kirjallisuuskritiikki tutkimuskohteena. Teoksessa *Kirjallisuus kritiikki suomessa: I johdatus kirjallisuuskritiikin tutkimiseen*. Markku Huotari, Leeni Hurskainen, Yrjö Varpio. Tampere: Tampereen yliopisto. 5–7.
- VIINAMÄKI, LEENA 2007: Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Toimittanut Leena Viinamäki, & Erkki Saari. Helsinki: Tammi. 173–197.

Painamattomat lähteet

Helsingin Sanomien internetsivut, Helsingin sanomien kriitikot esittäytyvät.
 Mervi Kantokorven esittely (http://www.hs.fi/viesti/kriitikot_mervi_kantokorpi)
 [3.5.2012]

Joensuun kirjallisuustapahtuman luennot syyskuu 2011
 Matti Mäkelän luennot 2011, ”Kirjailijana ja kriitikkona” & kurssilla Kritiikkipraktikum
 Risto Turusen luennot 2011, kurssilla Kritiikkipraktikum

Pääteemat: Kriitikko, kirjallisuus, foorumi ja kirja-arvostelu

Kriitikko

Kriitikon tehtävät

Tavoite / tarkoitus

Millainen on hyvä kriitikko?

Ketä varten kriitikot ovat?

Miten kriitikon työ on muuttunut?

Mikä tekee kriitikon – voiko kuka tahansa olla kriitikko?

Kritiikin tehtävä

Kirjallisuus

Kirjallisuuden tehtävä

Millainen on hyvä teos tai hyvä lukija?

Miten kirjallisuus on muuttunut?

Mikä on kirjallisuuden odotusarvo ja arvio nykykirjallisuudesta?

Hyvän kirjailijan ominaisuudet

Foorumi

Säätely

Vaikutukset

Muutokset

Freelancerina oleminen

Julkisuus

Alan muutokset

Kirja-arvostelu

Rakenne

Tyyli

Tärkeimmät ominaisuudet

Kuinka muuttuneet / tulevat muutokset

Mitä arvosteluun, miksi?

Kuka Mervi Kantokorpi on?

LIITE 2

(aineisto tilastona)

Mervi Kantokorven kirjallisuuskritiikkien tilastollinen esitys.

Julkaisufoorumi	Julkaisuvuosi	Arvostelujen lkm.	Proosa	Lyriikka	Esikoisteokset	Käännösteokset	Mieskirjailijat	Naiskirjailijat
Parnasso	1982-1985	5	3	2	0	0	3	3
Books from Finland	2000-2008	5	4	1	0	0	3	2
Helsingin Sanomat	2000	5	4	1	1	0	0	5
	2001	8	6	2	2	0	2	6
	2002	11	10	1	1	1	3	8
	2003	6	3	3	1	0	4	2
	2004	10	7	3	1	0	4	6
	2005	14	8	6	3	2	7	7
	2006	10	5	4	2	1	6	3
	2007	17	9	8	8	0	7	10
	2008	15	10	5	4	1	6	9
	2009	16	8	8	6	1	7	9
(1 anonyymi)	2010	16	9	7	5	2	8	7
	Yhteensä:	139	86	51	34	8	59	77

LIITE 3

(Kantokorven viittaukset muihin kirjailijoihin / taiteilijoihin)

Michelangelo Antonion	Ihmema OZ	Matti Mäkelä
Risto Ahti x 3	Maria Jotuni	Nietzsche
Arkhilokhos	James Joyce x 2	L. Onerva
Josh Ashbery	Martti Jukola	Teuvo Pakkala x 2
Marjaana Aumasto	Lin Jutang (kiinalainen	Pier Paolo Pasolin
Michael Bahtin	filosofia)	Jyrki Pellinen
Georges Bataille	Arvid Järnefelt	Maria Peura
Roland Barthes	Aino Kallas	Ezra Poud
Baudelaire	Sanna Karlström	Regina Rask
I Ching (itäinen filosofia)	Arja Kauranen	Mikko Rimminen
Natalie Zemo Davis	Kiergegaard	Olli-Pekka Ronimus
Guy Deborde	Cia Kiiskinen	Schopenhauer
Dostojevski	Volter Kilpi	F.E. Sillanpää x 2
Mircen Eliade	Anna Kontula	Juha Siltala x 2
Ranya ElRamyn	Leena Krohn	William Styrom
Paul Eluard	Heta Kuchka	Saila Susiluoto x 2
Max Ernst	Eino Leino x 2	Viljo Tarkiainen
Gustave Flaubert	Emmanuel Levinas	Pekka Tarkka
Sigmund Freud x 4	Rosa Liksom	Tarkovsk
Foucault	Reko Lundani	Miia Toivio
Grimmin sadut x 2	Michel Maffesoli	Tolstoi x 3
Haanpää	Kasimir Malevtsch	Marja-Liisa Vartio
Paavo Haaviikko x 2	Manner	Maarit Verronen
Pentti Holappa	Edgar Lee Master	Vivaldi
Vilja-Tuulia Huotarinen	Veijo Meri	Virginia Woolf x 5
Heilmi Hämäläinen	Timo K. Mukka	